

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
AJALOO JA ARHEOLOOGIA INSTITUUT

Andreas Kraas

Sport ja poliitika: boikottide mõju olümpiamängudele

Magistritöö

Juhendaja: Kaarel Piirimäe, PhD

TARTU 2014

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus.....	4
I peatükk - Sport ja poliitika	8
1.1 Poliitika spordis.....	8
1.1.2 Sport diplomaatia vahendina	10
1.1.3 Spordi roll relvakonfliktides	11
1.1.4 Religioossed ja riikide vahelised pinged spordis	13
1.1.5 Spordiga seotud boikotid väljaspool olümpialiikumist	15
1.2 Poliitika olümpialiikumises	16
1.2.1 Terrorism.....	19
1.2.2 Riikide tunnustamisega seotud küsimused olümpialiikumises.....	22
II peatükk - Boikottide roll olümpialiikumises	26
2.1 Olümpiamängude boikoteerimised	27
2.2 Boikotiähvardused.....	28
2.2.1 Boikotiähvardused usulise ja rassilise tagakiusamise tõttu	28
2.2.2 Boikotiähvardused suurriikide poliitika tõttu.....	33
2.2.3 Boikotiähvardused seoses inimõiguste olukorraga	36
2.3 Olümpiamängude boikotid	38
2.3.1 Berliin 1936.....	38
2.3.2 Helsingi 1952.....	39
2.3.3 Melbourne 1956	40
2.3.4 Tokyo 1964	42
2.3.5 Montreal 1976	42
2.3.6 Moskva 1980	44
2.3.7 Tallinna olümpiaregatt	49
2.3.8 Los Angeles 1984.....	50
2.3.9 Soul 1988.....	52
2.4 Taliolümpiaboikotid	53
2.5 Boikottidest tingitud alternatiivsed spordivõistlused	55
2.5.1 Tööliste Olümpiaad.....	55
2.5.2 Rahva Olümpiaad	56
2.5.3 GANEFO mängud.....	57
2.5.4 Liberty Bell Classic	58
2.5.5 Дружба-84	58
2.5.6 Hea Tahte mängud.....	59
III peatükk - Olümpia boikottide mõju.....	60
3.1 Mõjud korraldajale.....	60
3.2 Mõjud olümpialiikumisele.....	62
3.3 Mõjud sportlastele.....	64

3.4 Mõjud boikoteerijatele.....	66
3.5 Võimalikud boikotid tulevikus	69
Kokkuvõte.....	71
Kasutatud allikad ja kirjandus.....	76
- Raamatud.....	76
- Raamatute peatükid ja ajakirjade artiklid.....	78
- Dissertatsioonid	78
- Interneti allikad.....	79
Summary - Sport and Politics: the Influence of Boycotts on Olympics.....	80
Lisa 1 – ROK-i presidendid.....	83
Lisa 2 – Kaasaegsete olümpiamängude toimumiskohad.....	84
Lisa 3 – Kaart – 1976-1984 suveolümpiamänge boikoteerinud riigid.....	85
Lisa 4 – Poliitikat olümpial kujutavad karikatuurid.....	86

Sissejuhatus

Spordist on kujunenud riigipiire, religioone ja poliitilisi režiime ületav universaalne distsipliin, mis liidab ja ühendab inimesi. Sport peaks olema iseseisev ja poliitilistest mõjudest vaba institutsioon. Nii nagu spordi funktsionääridel on keeruline hoiduda poliitikast, on ka poliitikuid võimatu hoida eemale spordist, eriti kui see aitab neil saavutada oma eesmärgi.¹ Kaasaegsed olümpiamängud, mis on maailma suurim spordivõistlus, ei ole oma üle saja-aastase ajaloo jooksul pääsenud poliitilistest raputustest. Olümpialiikumine ei tohiks olla seotud poliitiliste temadega või rahvuslike valitsustega, vaid piirduma oma tegevuses vaid spordiga. Selle idee eesmärgiks on olnud asjaolu, et suurimal spordipeol saaks osaleda võimalikult palju erinevaid riike ja territooriume. 2011. aastal liitus ÜRO-ga 193. liikmesriik², samas Rahvusvahelisel Olümpiakomiteel (ROK) on 204 liiget.³ Olümpiamängude alusdokumendiks olev Olümpiaharta sätestab, et kedagi ei tohiks olümpialiikumises diskrimineerida tema poliitiliste vaadete pärast.⁴ Oleks tõeline diplomaatiline saavutus, kui riigid suudaks olümpiamängudeks poliitika kõrvale jätta ja keskenduda vaid spordile.⁵ Peale 1976. aasta Montreali mängude boikotti tões ROK-i president lord Killanin, et ta on hirmul spordi liigse politiseerituse pärast.⁶ Sellel hetkel olid veel toimumata 1980. aastate suvemängud, mis andsid spordi politiseeritusele täiesti uue mõõtme. Olümpiamänge on ära jäetud maailmasõdade tõttu; riikidevahelised konfliktid on kandunud mängudele ja jätnud spordivõistlusele oma pitseri, olgu selle kuulsaimaks näiteks NSV Liidu ja Ungari verine veepallimatš 1956. aasta Melbourne'i mängudel; 1972. aasta Müncheni mängude verised sündmused muutsid jäädavalt olümpia, kui rahusümboli kuvandit, tuues spordimaailma terrorismi, mille oht kummitab mängu tänapäevani.

¹ Hill, C. Olympic Politics. Manchester, 1992. Lk. 31

² ÜRO ametlik kodulehekülg - <http://www.un.org/en/members/growth.shtml#2000>

³ ROK-i ametlik kodulehekülg - <http://www.olympic.org/national-olympic-committees>

⁴ *Olümpialiikumisse kuulumisega ei sobi kokku maa või isiku mis tahes diskrimineerimine rassi, usu, poliitika või soo alusel või mõnel muul viisil.* Olümpiaharta. 1 pt. 3.2. Eesti Olümpiakomitee kodulehekülg.

<http://www.eok.ee/ol%C3%BCmpiaharta>

⁵ Miah, A. ja García, B. The Olympics: the basics. London, 2012. Lk. 67.

⁶ „I am always just a little frightened at over politicization of sport. I must admit...” Sarantakes, E. N. Dropping the Torch: Jimmy Carter, the Olympic Boycott, and the Cold War. Cambridge, 2011. Lk. 31.

Erinevate poliitiliste sündmuste jada võiks pikalt jätkata, kuid kõige sügavamalt väljenduvad poliitika ja olümpiamängude suhted erinevates boikotikampaaniates.

Olümpiamängude keskmes on sportlased, kes on ohverdanud aastaid oma elust, et täita olümpial enda unistused ning esindada oma riiki. Läbi olümpiamängude ajaloo on tuhandeid sportlasi, kes ei ole poliitika tõttu saanud ennast realiseerida. Perioodil 1976-1988 toimunud neljadel suvemängudel oli boikottide kõrge, mõjutades rohkem või vähem kõiki neid olümpiaid. Markantseim näide olümpiaboikottide ohvril on Egiptuse kuulitõukaja Youssef Nagui Assad. 23-aastasena üritas ta pääseda 1968. aasta mängudele, kuid jäi kahe sentimeetriga Egiptuse koondise ukse taha. 1972. aastal pääses ta koondisesse ja sõitis Müncheni, kuid pidi ilma võistlemata tagasi tulema, kuna solidaarsusest palestiinlaste vastu lahkus Egiptuse delegatsioon peale „Šaakalite päeva“ veriseid sündmusi mängudelt. 1976. aastal oli Assad juba Montrealis, kui Egiptus liitus Aafrika riikide boikotiga ning tõi koondise Kanadast koju. 1980. aastal võitles ta ennast 35-aastasena taas olümpiakoondisesse, kuid Egiptus otsustas Moskva mängude boikoteerida.⁷

Käesoleva töö eesmärk on anda ülevaade olümpiaboikottidest ning suurematest boikotiähvardustest läbi kaasaegsete olümpiamängude ajaloo. Antud tööga on soov näidata boikottide muutumist ajas ning anda hinnang, kas boikott on olnud toimiv mõjutusvahend. Leida vastus küsimusele, kas tegemist oli vaid demonstratiivsete propagandavahenditega või suutsid nad täita püstitatud eesmärged. Kes olid boikotikampaaniates suurimad kaotajad – sportlased, mängude korraldajad või boikoteerijad? Miks me saame rääkida boikottidest vaid suveolümpia kontekstis? Kuni 1992. aastani toimus suvemängudega samal aastal ka taliolümpia, mis reeglina oli mõjutatud samasugusest poliitilisest pingest, kus aga ei esinenud ühtegi märkimisväärset boikotikampaaniat.

⁷ Guttman, A. The Olympics: A History of the Modern Games. University of Illinois Press, 2002. Lk. 141.

Magistritöö jaguneb kolmeks peatükiks. Esimene peatükk näitab spordi ja poliitika seoseid, kasutades näidetena spordi seotust rahvusvaheliste suhete ja diplomaatiaga. Lisaks on toodud välja väljaspool olümpialiikumist toimunud poliitilised boikotid spordivõistluste suhtes. Esimene peatükk käsitleb ka mõningaid olulisemaid poliitilisi intsidente olümpialiikumises. Teine peatükk keskendub aset leidnud boikottidele ning olulisematele boikotiähvardustele. Antud töö keskse osa eesmärk on tuua ühtselt välja läbi ajaloo aset leidnud poliitilised boikotid, mis mõjutasid tugevalt olümpialiikumist. Kolmas peatükk otsib vastuseid tööle seatud hüpoteesidele. Mida siis ikkagi boikottidega saavutati või ei saavutatud. Töö lõpetab pilk tulevikku ja üritus näha boikottide rolli järgnevatel olümpiamängudel.

Olümpiaboikotte mainitakse mitmetes lähi- ja spordiajaloo käsitlustes. Peamiselt tehakse seda muude teemade kontekstis. Olümpiaboikotte on reeglina uuritud eraldi seisvalt konkreetsete mängude kontekstis. Ilmunud on mitu ameeriklaste kirjutatud teost 1980. aasta boikotikampaania kohta ning põnev artikkel brittide siseriiklikust debatist Moskvasse mineku või mitte mineku teemadel.⁸ Palju on uuritud 1936. aasta Berliini mängu ning seoses sellega ka enne mängu lahvatanud boikotiähvardusi.⁹ Samas on seni puudu olnud olümpiaboikottide teemat kokkuvõttev käsitlus. Esimese sammu selles suunas astus 2009. aastal Siny Oostrehoff, kes kaitstes Amsterdamis ülikoolis põhjalikku olümpiaboikotte hõlmavat magistritööd.¹⁰ Käesolev uurimustöö on saanud palju tuge ja materjali spordiajaloo klassikute Richard Espy, Christopher R. Hilli ja James Riordani teostest, kes kõik kirjutavad spordi ja poliitika seostest ning mainivad vähem või rohkem olümpiaboikotte.¹¹ Suurepärase pilgu heidab

⁸ Sarantakes, E. N. *Dropping the Torch: Jimmy Carter, the Olympic Boycott, and the Cold War*. Cambridge, 2011.

Caraccioli, J. ja Caraccioli, T. *Boycott: Stolen Dreams of the 1980 Moscow Olympic Games*
Jefferys, K. *Britain and the Boycott of the 1980 Moscow Olympics*. *Sport in History*. Vol. 32, No. 2, juuni 2012.

⁹ Hilton, C. *Hitler's Olympics. The 1936 Berlin Olympic Games*. Sutton Publishing, 2006.

¹⁰ Osterhoff, S. *On Olympic Boycotts: Its Appropriateness as a Political Mean*. Amsterdam, 2009.

¹¹ Espy, R. *The Politics of the Olympic Games: With an Epilogue, 1976-1980*. Berkley, 1981.

Hill, C. *Olympic Politics*. Manchester, 1992.

Riordan, J. ja Krüger, A. *The International Politics Of Sport in the 20th Century*. London, 1999

rahvusvahelise olümpiaelu sisemaailma endine ROK-i asepresident kanadalane Richard Pound.¹²

Eesti keeles on boikottide teema leidnud mainimist mahukas olümpiaaraamatute seerias.¹³ Samuti on kõik olulisemad faktid seoses olümpiamängude ja poliitikaga fikseerinud Tiit Lääne ja Tiit Kuningas oma neljaköitelises seerias „Olümpiamängude ajalugu“.¹⁴ Lisaks on Moskva ja Los Angelesi boikotte mainitud teatud Eesti spordi juubeli- ja kokkuvõtteraamatutes.¹⁵ Rohkem on kirjandust 1980. aasta boikotist Tallinna purjeregati kontekstis. Olgu siin mainitud vaid Carol Marmor poolt Müncheni ülikoolis kaitstud magistritööd¹⁶ ja mõned olümpiaregatti käsitlevad teosed.¹⁷ Kõige laiaulatuslikumalt mainib olümpiaboikotte perekond Antonsi teos „Kuidas õpetada ajalugu läbi spordi“.¹⁸ Käesolev uurimus võiks täita tühimiku, mis valitseb just eestikeelses spordiajaloo kirjanduses ja anda ülevaate poliitika mõjust spordis ja olümpialiikumises. Kuna tegemist on õpetajakoolituse magistritööga, siis sooviksin, et siin leiduv kompaktne info jõuaks koolitundi ja annaks õpilastele võimaluse maailmaajalugu õppida ja analüüsida läbi spordi ning olümpiamängude.

¹² Pound, R. *Inside the Olympics: a behind-the-scenes look at the politics, the scandals, and the glory of the games*. Wiley, 2004.

¹³ Nimekiri eesti keelsetest olümpiaaraamatutest. XXII taliolümpiamängud Sotši 2014. Peatoimetaja Press, G. Lk. 296-297.

¹⁴ Kuningas, T. ja Lääne, T. *Olümpiamängude ajalugu. I suvemängud 1896-1916*. Tallinn, 2004; *II suvemängud 1920-1944*. Tallinn, 2005; *III suvemängud 1948-1964*. Tallinn, 2006; *IV suvemängud 1968-1980*. Tallinn, 2007.

¹⁵ Eesti Olümpiakomitee 75. Koostaja Sommer, S. Tallinn, 1998.

Eesti sport läbi aegade. Tallinn, 1996.

Kalev. Läbi sajandi. Teine osa 1944-2001. Koostajad Piisang, E. ja Maidlo, J. Tallinn, 2001.

¹⁶ Marmor, C. „Tallinn-unsere Heimstadt“ Die olympische Segelregatta 1980 als ein integratives Projekt des Spätsozialismus in der ESSR. München, 2010.

¹⁷ Lääne, T. Tallinna Kalevi Jahtklubi kuus aastakümnet. Tallinn, 2008; *Olümpiaregattiraamat*. Koostaja Parašin, L. Tallinn, 1983.

¹⁸ Antons, Kaarel ja Antons, Karolina. *Kuidas õpetada ajalugu läbi spordi*. Tallinn, 2008.

I peatükk - Sport ja poliitika

1.1 Poliitika spordis

Sport muutus tõeliselt rahvusvaheliseks peale I maailmasõda, kui poliitikud mõistsid spordi potentsiaali rahvuslike väärtuste ja poliitiliste ideoloogiate eestvedajana.¹⁹ Enne oli sport olnud pigem osa militaarõppustest, mis ei äratanud huvi suurtes massides. Peale I maailmasõda see muutus ja sport leidis Euroopa ühiskonnas olulise rolli. Algselt käibel olnud mõiste sport, kui „*rahusobitaja*“ sai hoopis uue mõõtme peale I maailmasõda, kui toimus mitmeid spordivõistlustega seotud intsidente, millega üritati mõjutada välispoliitikat. 1919. aastal keeldus Prantsusmaa briti poliitikute survel jalgpalli maavõistlusest Šveitsiga, kuna viimane oli kohtunud värskelt sõja kaotanud Saksamaaga. Peamiseks motivatsiooniks oli mõjutada avaliku arvamust, mis aitaks sõja võitnud riikidel saavutada teatud poliitilisi eesmärke.²⁰ 1920. aastal nõudis Inglismaa, et rahvusvaheline jalgpalli organisatsioon (FIFA) kõrvaldaks Saksamaa rahvusvahelisest jalgpallielust. FIFA keeldus ning protestiks astusid organisatsioonist välja kõik neli Briti saarte liiget.²¹ 1936. aastal Abessiiniasse sissetungi eest kehtestatud Rahvasteliidu sanktsioonid panid Mussolinit keelama Itaalia rattakoondisel osalemast *Tour de France*'i velotuuril. Samal aastal tühistati Hollandi-Saksamaa jalgpalli maavõistlus kuna kardeti Saksamaa-vastaseid demonstratsioone. Põhjuseks oli mängueelselt toimunud abielu Hollandi troonipärija printsess Juliana ja sakslasest printsi Bernard de Lippe vahel.²² Sarnastel põhjustel loobus Prantsusmaa jalgpallikoondis 1937-1938. aastal valituse survele maavõistlustest Portugali, Itaalia ja Saksamaaga.²³

¹⁹ Arnaud, P. ja Riordan, J. Sport and International Politics. The impact of fascism and communism on sport. 2006. Lk. 1

²⁰ Kissoudi, P. Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century. The International Journal of the History of Sport. Vol. 25, Nr. 13, November 2008. Lk. 1690.

²¹ Arnaud, P. ja Riordan, J. Lk. 18.

²² Samas. Lk. 11.

²³ Kissoudi, P. Lk. 1691.

Spordi roll poliitikute jaoks tõusis eriti oluliseks külma sõja perioodil. NSV Liidu astumine rahvusvahelisse spordiellu muutis selle kordades poliitilisemaks. Kogu sotsialismileeri ühendas spordi seotus võimudega, sportliku edu ärakasutamine propagandas ja spordi peamiseks eesmärgiks rahvusvahelisel areenil oli rahvusliku prestiiži tõstmine.²⁴ Sarnaseid ilminguid esines ka lääneriikides. USA president John F. Kennedy oli üks esimesi riigijuhte, kes kasutas võimalust sportlastele triumfihetke järel helistades õnnesoovida. USA presidendid hakkasid spordi enda huvides kasutamise kasulikust mõistma alles 1960. aastatel.²⁵ Jesse Owens on 1970. aastatel antud intervjuus tõdenud, et Berliinis ei soovinud Hitler temaga kohtuda, kuid neljakordse olümpiavõitjana koju saabudes ei võtnud teda vastu ka F.D. Roosevelt.²⁶ USA külma sõja perioodi presidendid kasutasid spordist tulenevat tähelepanu ja populaarsust ära igal võimalusel. Gerald Ford võrdles sportlikku triumfi võiduga lahinguvälja, mis tõstab rahva eneseuhkust. Ronald Reagan kasutas ära meedia pakutavad võimalused, et jääda kaadrisse koos edukate sportlastega. Populaarsete sportlastega ja suurte spordiüritustega sidusid ennast nii Suurbritannia kui ka Kanada peaministrid. Rääkimata Argentiina või Itaalia liidritest, kes seostasid ennast otseselt riikide eduga jalgpalli MM-il.²⁷

Sport on mänginud olulist rolli poliitika muutumisel ning keeruliste suhete taastajana. Pikalt rahvusvahelisest spordielust eemal olnud Lõuna-Aafrika Vabariik (LAV) võitis 1995. aastal rugby MM-tiitli, mis aitas riigil taastada rahvusvahelist mainet. Seda sündmust on tinglikult nimetatud uue post-apartheidi perioodi alguseks.²⁸ Spordi rolli riigi tutvustamisel on olnud olulisel kohal ka paljude värskelt iseseisvunud ja väikeriikide poliitikute jaoks. Tõenäoliselt paljud riigid saavad suurtel spordivõistlustel suuremat tähelepanu, kui poliitilisel areenil.

²⁴ Riordan, J. *Sport in Soviet Society*. Cambridge, 2011. Lk. 348.

²⁵ Kissoudi, P. Lk. 1692.

²⁶ Hilton, C. Lk. 195.

²⁷ Kissoudi, P. Lk. 1693.

²⁸ Williams, Q. „South Africa and the 2003 Cricket World Cup: A Nationalist Perspective“. *Cricketing Nations in Conflict. World Cup 2003*. Toimetajad Majumdar, B. ja Mangan, J. A. London, 2004.

1.1.2 Sport diplomaatia vahendina

Spordikontakte on ajajooksul kasutatud selleks, et riikide vahelisi suhteid parandada, kuid ka selleks, et kontakte luua ning seejärel juba edasi liikuda formaalsete suheteni. Tuntuim näide diplomaatia ja spordi koostööst on nn. *ping-pong diplomaatia*, kus USA lauatenise meeskonna Hiina-turnee 1971. aastal lõi platvormi Richard Nixonil Hiina-visitidile järgmisel aastal, mis viis edasi juba USA ja Hiina Rahvavabariigi-vaheliste diplomaatiliste suhete loomiseni. Selle turnee käigus suudeti jätta kõrvale kahe suurvõimu-vaheline rivaliteet ja keskenduda sportlaste-vahelisele duellile. Võimalikult suur poliitiline neutraalsus tagasi võimaluse sealt reaalspoliitikaga edasi minna.²⁹

Samuti võib spordidiplomaatia edukuse näitena tuua kahe II maailmasõjas vaenujalal olnud riigi suhete paranemise läbi ühiselt korraldatud suurvõistluse. 2002. aastal korraldasid Lõuna-Korea ja Jaapani ühiselt jalgpalli MM-i. Spordi suurürituse ühine korraldamine aitas siluda II maailmasõja järgseid pingeid, olgu siin näiteks Jaapani lihtsustatud viisatingimused korelastele või Jaapani muusika mängimisele kehtestatud keelu tühistamine Koreas.³⁰

Suurbritannia spordiminister Neil Macfarlane nimetas 1980. aasta Moskva mängude eelset Briti valitsuse sekkumist esmakordseks suurte spordivõistluste ajaloos. Tegemist ei olnud mitte ilmse lühinägelikkusega vaid ka fakti eitamisega, et Suurbritannia ametlik diplomaatia oli olümpiamängude temaatikasse sekkunud juba II maailmasõja eelselt. 1936. aastal kandideerisid 1940. aasta olümpialinnaks Helsinki, London ja Tokyo. Briti valitus nõudis rahvuslikult olümpiakomiteelt, et kandideerimisest loobutaks ning heade suhete nimel Jaapaniga toetataks Tokyo

²⁹ Hill, C. Lk. 32

Kissoudi, P. Lk. 1697.

³⁰ McCormack, G. „Things more important than football?“ *Japan, Korea and the 2002 World Cup*. Toimetajad Horne, J. ja Manzenreiter, W. Routledge, 2002.

kandidatuuri. Brittide kogu tolleaegne diplomaatia oli orienteeritud headele suhetele Jaapaniga, et garanteerida turvalisus oma Kaug-Ida kolooniatele ning kaubateede.³¹ Briti valitsusel oli naiivne lootus, et mängude ettevalmistamine muudab Jaapani vähem agressiivseks. Jaapan tegeles mängude ettevalmistusega kuni 1938. aastani, kui Jaapani agressiivse välispoliitika tõttu oli ROK sunnitud andma mängud Helsingile. Sõja tõttu jäid need mängud pidamata. Teine näide brittide lootusest spordi abil välispoliitilist profiiti lõigata oli 1935. aastal Londonis toimunud Inglismaa-Saksamaa jalgpalli maavõistluse korraldamine. Mängu toimumine tekitas suurt pahameelt tööliste ja juudi organisatsioonides. Mängu toimumisega lootis Briti valitsus lõdvendada pingeid Saksamaaga. Briti valitsus oli igati vastu ka 1936. aasta mängude boikotile ja julgustas rahvuslikku olümpiakomiteed mängudel osalema. Britid saatsid Kieli olümpiaregatile isegi oma lahingulaeva.³² Sama tegid ka Taani, Rootsi ja USA.³³ Suurbritannia rahustamispoliitika Saksamaa ja Jaapani suhtes sai tugeva hoobi 1930. aastate lõpus, kui oli selge, et vaatamata pingutustele liigub maailm suurde sõtta.

1.1.3 Spordi roll relvakonfliktides

Relvakonfliktide ja sõja tõttu on jäetud pidamata palju suurvõistlusi ning osade riikide võimalusi spordivõistlustel osaleda on piiratud sõjaliste aktsioonide tõttu. Siiski ei ole sportimisest ja võistlemisest kunagi sõjategevuse tõttu loobunud. Samuti on sport olnud nii leppimise kui ka sõja alustamise ajendiks. Georg Orwell kirjutas 1945. aastal, et tippsport on sõda ilma tulistamiseta, sport ei vähenda poliitilisi pingeid vaid pigem lisab neid.³⁴ Sellele mõtteavaldusele leiab nii poolt kui vastuväiteid.

³¹ Polley, M. Olympic diplomacy: the British government and the projected 1940 Olympic games. *The International Journal of the History of Sport*. 2007. Lk. 169-171.

³² Samas. Lk. 172-173.

³³ Arnaud, P. ja Riordan, J. Lk. 59.

³⁴ Orwell, G. The Sporting Spirit. http://orwell.ru/library/articles/spirit/english/e_spirit

Olümpiaharta sätestab, et olümpialiikumise eesmärgiks on rahumeelse ühiskonna rajamine³⁵, kuid ei sätesta ega sanktsioneerigi kuidagi sõjategevust või relvakonfliktides osalevaid riike. ROK-i jaoks ei ole kunagi olnud probleemiks, et mängudel osalev riik on samal ajal ka sõjas. Nii ei katkestanud Suurbritannia Inglise-Buuri sõja tõttu osalemist 1900. aasta Pariisi mängudel. ROK läks isegi nii kaugele, et oli nõus andma mängude korraldamist riikidele, kes olid sõjas, kuid klauslil, et mängud toimuvad eemal sõjapiirkonnast. 1938. aastal vastu võetud otsusega sooviti garanteerida, et Jaapan saaks korraldada 1940. aasta mängud Tokyos.³⁶ Samuti ei seganud Korea ja Vietnami sõda USA-l ning sissetung Afganistani NSV Liidul mängudel osalemast. Kahjuks on viimased aastad näidanud, et tegemist ei ole sajandi alguse või külma sõjaaegse kombega. Venemaad ei takistanud miski ründamast Pekingi mängude ajal sõjaliselt Gruusiat.

1915. aasta jõulude ajal kehtinud lühikesel vaheperioodil tulid mitmes kohas Läänerindel mõlema poole sõdurid kaevikust välja ja mängisid jalgpalli. 1984. aastal seiskus teatud perioodiks Sri Lanka ja tamiilide relvakonflikt, kuna kogu riigi tähelepanu koondus kriketimeeskonna edukale maavõistluste seeriale Inglismaa vastu.³⁷ Kumbki nendest sündmustest ei saanud aluseks aga leppimisele ja konflikti lõppemisele. 1969. aastal lahvatas Hondurase ja El Salvadori jalgpalli matsi järel reaalne sõjategevus, mida tuntakse kui *Jalgpallisõda*. Riikidevahelised pinged jõudsid haripunkti otsustavate mängudega, mille võitja lunastas pileti 1970. aasta MM-ile. Majanduslik ebavõrdsus ja rõhutatud natsionalism viisid neljapäevase relvastatud konflikti ja tuhandete hukkunuteni.³⁸

³⁵ Olümpiaharta ptk. 3 – „*Olümpismi eesmärgiks on seada sport kõikjal inimese harmoonilise arengu teenistusse, et soodustada rahumeelse ühiskonna rajamist, mis kannaks hoolt inimväärikuse säilitamise eest*“.
<http://www.eok.ee/ol%C3%BCmpiaharta>

³⁶ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 16.

³⁷ Kissoudi, P. Lk. 1695.

³⁸ Samas. Lk. 1699

Kuhn, G. Soccer Vs. The State: Tackling Football and Radical Politics. Oakland, 2011. Lk. 59.

Jalgpall mängis olulist rolli ka Aafrika koloniaalriikide iseseisvumisel. Kuulsaim näide on Alžeeria, kus jalgpallurite pingutused mängisid suurt rolli riigi vabanemisel Prantsusmaa võimu alt. Jalgpalli mängiti ka Etioopia ja Eritrea pikas konfliktis, kusjuures seda tehti lahingute vahepeal ja harvad ei olnud juhtumid, kus omavahel võistlesid sõjavangid ning vangistajad.³⁹

1.1.4 Religioossed ja riikide vahelised pinged spordis

Mitmed maailma konfliktikolled mõjutavad lisaks igapäeva elule ka aktiivselt spordimaailma, kus neid on võimalik suure auditooriumi ees pidevalt esile tõsta. Konflikt juutide ja moslemite vahel on lähiajalugu ilmestanud aastakümneid ning on kandunud sarnaselt muude elualadega ka sporti. Pinged Lähis - Ida spordis löid lõkkele 1958. aasta jalgpalli MM-i kvalifikatsiooniringis. Mitmed sõjalised konfliktid Araabia riikide ja Iisraeli vahel olid muutnud suhted väga pingeliseks ning islamiriigid Indoneesia, Egiptus ja Suudan keeldusid Iisraeli vastu mängimast. Sellest hetkest algas Iisraeli jalgpallimeeskonna solgutamine mööda erinevaid konföderatsioone, et vältida kokkupuuteid Araabia riikidega. Alates 1991. aastast on Iisrael Euroopa Jalgpalli Liidu (UEFA) liige.⁴⁰ Sarnaselt on Iisrael ka teistes spordialades pigem seotud Euroopaga, kui oma geograafiliselt sobivama Aasia organisatsioonidega. Mitmed moslemitest sportlased on keeldunud juutide vastu võistlemisest. Bridži võistlustel loositakse Iisrael ja riigid, kes tõenäoliselt juutidega ei soovi kohtuda, erinevatesse tabeli pooltesse, et minimaliseerida nende vahelisi partiisid.⁴¹ Enne 2012. aasta Londoni mängu kehtestas ROK selge reegli, et kõik sportlased, kes keelduvad üksteise vastu usulistel, rassilistel või poliitilistel põhjustel võistlemast, eemaldatakse mittesportliku käitumise tõttu mängudelt.⁴² See oli selgelt ajendatud islamiriikide, peamiselt Iraani ähvardustest juutidega mitte konkureerida. Araabia riikide ja Iisraeli suhete pingelisust ja poliitilist alatooni ilmestab hästi

³⁹ Schwede, I. Jalgpallimäng Aafrikas. *Akadeemia* 2012, nr. 8. Lk. 1411-1418.

⁴⁰ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 38.

⁴¹ Hill, C. Lk. 31.

⁴² Lipman, J. Olympic boycotts of Israelis 'against IOC rules'. *The Jewish Chronicle Online*. 14.06.2012. <http://www.thejc.com/news/world-news/68821/olympic-boycotts-israelis-against-ioc-rules>

Keenia päritolu, kuid Bahreini esindatud maratoonari võit Kinnereti jooksumaratonil 2007. aastal. Kohe peale võistlust teatas Bahrein, et maratoonar kaotab Iisraelis võistlemise tõttu Bahreini kodakondsuse.⁴³

II maailmasõja järgselt on Koread olnud pidevas konfliktis ja seda ka spordiareenil. 1974. aasta Aasia mängudel keeldusid Koread omavahel võistlemast, ainuke erand oli võrkpall, kuna siis puudus oht sattuda füüsilisse kontakti.⁴⁴ Siiski vähemalt korra 1991. aasta lauatennise MM-il on Koread osalenud ühise võistkonnana.

1990. aastate konfliktid Kaukaasias ja Balkanil mõjutavad veel tänagi sealsete riikide vahelisi spordisuhteid. Üks markantsemaid näiteid on Armeenia ja Aserbaidžaaani vahelised suhted, mis eriti ilmekalt kerkisid esile 2008. aasta jalgpalli Euroopa meistrivõistluste (EM) valikturniiril. Mõlemad riigid loositi ühte valikgruppi, kus neil oli kohustus kohtuda üksteisega kodus ja võõrsil. Pingeliste suhete tõttu ei suutnud naabrid omavahel mängude toimumisaegu ja -kohti kokku leppida ning UEFA oli sunnitud neile määrama karistuseks mõlema mängu eest null punkti.⁴⁵ Alates järgmisest valiktsüklist neid riike kokku ei loositud, samuti välistati Venemaa ja Gruusia võimalik kohtumine. Teise probleemide puntrana paistab silma Balkan, kus eelmise sajandi lõpust on siamaani üleval teravaid pingeid. Samas on Balkan ka heaks näiteks, kuidas läbi spordi suudetakse valusaid suhteid siluda. 2003. aasta veepalli EM-i finaalis löid Horvaatia ja Serbia meeskondade ja pealtvaatajate tunded lõkkele ning tiitliheitlust varjutas kohati väga füüsiline konflikt. Samas on Balkanil saadud toimima ühine Aadria Liiga nime kandev korvpallisari ning täna ei ole enam UEFA-l probleemiks loosida ühte alagruppi Bosnia ja Hertsegoviina ning Serbia.⁴⁶

⁴³ Bahrain athlete loses citizenship. *BBC News*. 7.01.2007.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6238217.stm

⁴⁴ Espy, R. Lk. 160.

⁴⁵ UEFA cancel Armenia v Azerbaijan Euro qualifiers. *Reuters*. 23.07.2007.

<http://uk.reuters.com/article/2007/06/23/uk-soccer-uefa-euro-idUKL2321872720070623>

⁴⁶ Euroopa Nõukogu koduleht. http://www.coe.int/t/dg4/epas/publications/Handbook-1_Sport-Post-Conflict-Societies.pdf

Samas ei saa me olla kindlad, et probleemid ei tärka, kui Serbia või Montenegro peaks kohtuma spordivõistlustel Kosovoga.

1.1.5 Spordiga seotud boikotid väljaspool olümpialiikumist

Olümpiamängude gigantsuse kannab maailma spordivõistlustest välja vaid jalgpalli MM. Sarnaselt olümpiale on ka neid võistlusi seganud rahvusvaheline poliitika. Värskest koloniaalvõimude alt vabanenud Aafrikas oli jalgpall oluliseks osaks nii sise-, kui ka välispoliitikast. Aafrika riikidele ei kindlustatud ühtegi kohta 1966. aasta MM finaaltourniiril ning Musta mandri parim meeskond oleks pidanud turniirile pääsemiseks konkureerima Aasia ja Okeaania parima meeskonnaga. Seda tõlgendasid Aafrika riigid poliitilise ebaõiglusena ja Ghana presidendi Kwame Nkrumah eestvedamisel boikoteerisid Aafrika riigid kvalifikatsiooniturniiri.⁴⁷ Boikotile oldi samuti väga lähedal, kui finaaltourniir toimus 1978. a sõjaväelise diktatuuri poolt juhitud Argentiinas. Kuigi esines protesti ja boikotiähvardusi ei olnud FIFA-l kordagi plaanis turniiri Argentiinalt ära võtta.⁴⁸ Huvitav on asjaolu, et samal aastal toimusid Argentiinas ka maahoki MM-võistlused. Mõlemad alad on väga populaarsed Hollandis. Kui jalgpalli puhul tõusis esile debatt poliitilisest olukorrast Argentiinas ning võimalik boikott, siis maahoki puhul midagi sellist ei esinenud.⁴⁹ See kinnitab asjaolu, et boikoteerimis ideed kerkivad esile vaid võimalikult suurt tähelepanu ja kajastust saavate spordiürituste puhul.

Olümpiamängude ja Aasia mängude järel on suuruselt kolmas mitut spordiala haldav spordivõistlus Rahvaste Ühenduse Mängud. Kahel korral on Suurbritannia endiste kolooniate ja asumaade spordiüritus kannatanud poliitiliste boikottide tõttu. Üsna otseselt on need olnud seotud kogu spordimaailmas palju konflikte tekitanud LAV-i küsimusega. Peale Montreali laiaulatuslikku boikotti võtsid Rahvaste

⁴⁷ Schwede, I. Lk. 1404.

Hololei, G. Kuldne jumalanna tagasi Euroopasse. Tallinn, 1969. Lk. 46-47.

⁴⁸ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 42.

⁴⁹ Oosterhoff, S. Lk. 14.

Ühenduse liikmed 1977. aastal vastu Gleneaglesi deklaratsioon, mille järgi ühenduse liikmed leppisid kokku, et väldivad spordikontakte LAV-iga. Juba aasta hiljem boikoteeris mängu Nigeeria tuues põhjuseks Uus-Meremaa jätkuvad spordikontaktid LAV-iga. 1986 aastal tabas Rahvaste Ühenduse Mänge ulatuslik 32 Aafrika ja Kariibi mere regiooni riigi boikott. Põhjuseks Suurbritannia peaminister Margaret Thatcheri jäik hoiak mitte mõista täielikult ja üheselt hukka brittide spordikontaktid LAV-iga. Peamiselt suhtlesid LAV-iga mitte olümpialade rugby ja kriketi alaliidud, spordialad, mis olid mõlemas riigis väga populaarsed. Sarnaselt Montrealile kannatas boikoti tõttu peamiselt kergejõustiku programm.⁵⁰

Moskva mängude eel lahvatanud boikotikampaania osas oli NSV Liit väga kriitiline, et spordivõistlusi kasutatakse ära poliitilise areenina. Siiski oli NSV Liit enne 1984. aasta olümpiaboikotti ka ise varem kasutanud boikoteerimise taktikat, et vältida spordivõistlusi ebamugavates piirkondades. 1975. aastal boikoteeris kommunistlik suurvõim Lääne-Berliinis toimunud sportvõimlemise MM-i⁵¹ ja 1976. aastal Iisraelis toimunud maleolümpiat.⁵² Kumbagi neist riiklikest moodustistest NSV Liit ametlikult ei tunnustanud.

1.2 Poliitika olümpialiikumises

Olümpialiikumise üks peamisi loosungeid on, et sport ja poliitika on lahutatud ning peaksid toimima üksteisest sõltumatult. Nii nagu ei suuda sporditegelased ennast eemale hoida poliitikast ei suuda ka poliitikud eemal olla spordist, eriti kui sellest on neile kasu.⁵³ Seega on sport ja olümpiamängud poliitikast vägagi sõltuvad. Jätame siinkohal kõrvale boikotid ja boikotiähvardused, millest tuleb juttu järgmises peatükis. Siin kohal võib mainida maailmasõdade tõttu ära jäänud olümpiaid, Müncheni mängude terrorirünnakut või Vladimir Putini kasutamist Sotši mängude

⁵⁰ Hill, C. Lk. 32.

Wikipedia - http://en.wikipedia.org/wiki/Commonwealth_Games

⁵¹ Guttman, A. Lk. 159.

⁵² Antons, K. ja Antons, K. Lk. 28

⁵³ Hill, C. Lk. 31.

korraldusõiguste otsustamise viimases faasis, kus ta pidas ühe oma harvadest inglise-keelsetest kõnedest, mis kubises demagoogiast ja katteta lubadustest.⁵⁴ Olümpiaboikottide kõrghetkel toimunud 1984. aasta Los Angelese mängude peakorraldaja Peter Ueberroth nentis, et olümpia ei ole enam mitte ainult spordiüritus, vaid ka poliitika üritus.⁵⁵

Kuigi spordi tähtsus poliitilise relvana oli enne I maailmasõda väike, olid teatud poliitilisi pingeid märgata ka enne 1920. aastaid. Üks vanimaid poliitilisi erimeelsusi leidis aset 1908. aasta Londoni mängudel, kui USA ei langetanud avatseremoonial kuninga eest läbi marssides oma lippu.⁵⁶ Samadel mängudel jätkus „lipuskandaal“ Soome ja Iirimaaga, kes osalesid mängudel küll Venemaa ja Suurbritannia võistkonnast eraldi, kuid ei võinud kasutada oma rahvuslippe. 1912. aasta Stockholmi mängudel võistlesid Jaapan ja Venemaa ning 1905. aasta sõjast tingitud pinged kandusid üle ka mängudele. Samuti tõstis pead Prantsusmaa ja Saksamaa konflikt, eriti olukorras, kus 1916. aasta mängud usaldati Berliinile.⁵⁷ Maailmasõdade tõttu jäid pidamata 1916, 1940 ja 1944. aasta mängud. Sõdade järgsetele mängudele ei soovinud võitjad kaasata sõja põhjustanud riike. Antandi riikide surve ei saadetud 1920. aasta mängude kutset Nõukogude Liidule ning keelati osalemast Saksamaal, Austrial, Ungaril, Türgil ja Bulgaarial. Kusjuures algselt pidid 1920. aasta mängud toimuma Budapestis, kuid anti 1919. aastal üle Antwerpenile. Sama tõkend laienes Saksamaa puhul 1924. aasta mängudele. II maailmasõja järgselt ei kutsutud 1948. aasta Londoni mängudele Saksamaad ning Jaapanit.

Esmakordselt oli olümpia tugevat sidet poliitikaga tunda 1936. aasta Berliini mängudel. Üritus rakendati kiiresti natsismi propaganda teenistusse. Hästi ilmestab perioodi ülipolitiseeritust mängude avatseremoonia, kus osa riike kasutas tervituseks

⁵⁴ XXII taliolümpiamängud Sotši 2014. Lk. 11.

⁵⁵ Kissoudi, P. Lk. 1692-93.

⁵⁶ Garcia, M. The Long History of Olympic Boycotts, Protest and Demonstrations. *Advocate*. 27.01.2014. <http://www.advocate.com/sports/2014/01/27/long-history-olympic-boycotts-protests-and-demonstrations?page=0,0>

⁵⁷ Arnaud, P. ja Riordan, J. Lk. 26.

natsi saluuti, teine osa mitte. USA koondisel oli enne avamist tõsine arutelu, kas saluteerida või mitte⁵⁸. Eesti koondis läks nii kaugemale, et harjutas natsi saluuti enne avamist ning kasutas seda publiku rõõmuks ka avamisel.⁵⁹ USA ja Suurbritannia loobusid poliitilisest auavaldusest ja said publikult jaheda vastuvõtu.⁶⁰ Olümpiamängud muutusid tõeliselt poliitiliseks, kui areenile astus II maailmasõja järgselt kujunenud sotsialismileer. NSV Liit debüteeris olümpial 1952. aastal Helsingis, ta oli esimene riik, kes muutis spordi poliitiliseks, relvaks sotsialistliku ja kapitalistliku maailma vahel.⁶¹ Kohe samadel mängudel oli kasutusel kaks eraldi olümpiaküla, et hoida sotsialismi leeri sportlasi eraldi lääne sportlastest. Kahe poole vaheline armutu võistlus kestis külma sõja perioodi lõpuni. Kuigi olümpiamängudel ei peetud ametlikku punkti- ja medalitabeleid, siis alates 1952. aasta mängudest, kui NSV Liit ja USA mõlemad areenile astusid, on pidevalt fikseeritud „mitteametlikku“ paremusjärjestust. Terve külma sõja perioodi domineerisid Ida-Euroopa riigid praktiliselt kõigil olümpiamängudel. Eriline edu saatis 17 miljoni elanikuga Saksamaa Demokraatlikku Vabariiki (Ida-Saksamaa), kes edestas mitteametlikes punktitabletes endast kordades suuremaid riike. Läbi edu spordis üritati leida rahvusvahelist imetlust ja tunnustust, mida oli keeruline leida muid kanaleid pidi. Loomulikult tagasid selle edu ka tollel perioodil valitsenud amatöörismi reeglite rikkumine ja algelise dopingukontrolli kuritarvitamine. Sport oli selgelt poliitiline vahend kommunistlikes riikides. Nende puhul saab tõmmata võrdlusmärgi rahvusvaheliste spordisuhete ja välispoliitika vahele. Olulisemaid spordipoliitika otsuseid ei teinud NSV Liidu mõjussfääris olevad riigid iseseisvalt vaid tsentraalselt. Idabloki riikide kontekstis ei saa me rääkida spordist kui millestki apoliitilisest ja neutraalsest.⁶²

Kommunistlikud riigid kasutasid ära rahvusvahelisi spordivõistlusi, et tõestada oma ideoloogia üleolekut kodanlikust maailmast. Perioodil 1957-67 keeldusid USA ja

⁵⁸ Hilton, C. Lk. 105.

⁵⁹ Antson, A. Berliini olümpiamängud 1936. Olympia, 1992. Lk. 23-25.

⁶⁰ Hilton, C. Lk. 115-116.

⁶¹ Arnaud, P. ja Riordan, J. Lk. 67.

⁶² Samas. Lk. 62.

NATO liitlased 55 korral andmast Ida-Saksamaa sportlastele viisaid, millest kõnekaim oli ähvardus mitte anda sissesõiduõigust 1960. aasta taliolümpiamängudele Squaw Valley's. 1962. aastal püstitatud Berliini müür pingestas olukorda veelgi. Nii Prantsusmaa, kui ka USA keeldusid erinevate spordialade maailmameistrivõistluste korraldajatenä viisade andmisest Ida-Saksamaa sportlastele. Selle peale ähvardas ROK jätta mõlema riigi linnad eemale 1968. aasta olümpialinnade kandidaatide nimistust. 1968. aasta mängudele läks Ida-Saksamaa eraldi võistkonnana ning ROK kartis, et talimängude korraldaja Prantsusmaa ei ole valmis ida-sakslasi maale lubama. ROK oli vastasel juhul valmis mängud Grenoble'ist kuhugi mujale ümber viima.⁶³

ROK üritas 1970. aastate keskpaigas ületada maailmas valitsevad ideoloogilised tülid sellega, et jagas mängude toimumiskohad võrdselt kahe rivaalitseva poole vahel. Sotsialismi leer sai korraldada 1980. aasta suvemängud Moskvast ning 1984. aasta talimängud Sarajevos. Vastukaaluks anti USA-le korraldada 1980 talimängud Lake Placidis ja 1984 suvemängud Los Angeleses.⁶⁴ 1984. aasta mängude korraldajaks kandideeris algselt ka Teheran, kuid loobus hiljem oma kandidatuurist. Ka siin ei pääsenud olümpialiikumine poliitikast, kuna iraanalased kinnitasid ROK-ile, et nende võidu korral jäetakse programmist välja maratonijooks. Põhjuseks asjaolu, et see spordiala viitab pärslaste kaotuse ülistamisele Maratoni lahingus.⁶⁵

1.2.1 Terrorism

Alates 1972. aasta Müncheni mängudest on olümpiat saatnud reaalse terrorismi oht ning kõik korraldajad on preventiivselt kulutanud suuri ressursse julgeoleku tagamiseks. Asjaolu, et olümpial on koos palju rahvast ning mängude saadab tohutu meedia tähelepanu teeb neist terroristide jaoks olulise sihtmärgi. Ajavahemikul 1972-

⁶³ Hill, C. Lk. 38.

⁶⁴ Oosterhoff, S. Lk. 80

⁶⁵ Sarantakes, N. E. Lk. 45.

2004 toimus maailmas 168 spordiga seotud terroristlikku rünnakut.⁶⁶ Peale Münchени mängu on olnud turvalisus väga olulisel kohal, enne seda tegeleti peamiselt meeste ja naiste lahushoidmisega.⁶⁷ Münchени mängudest on tugevdatud oluliselt mängude turvalisust. 1976. aastal oli Innsbruckis kaks politseinikku ühe sportlase kohta. Montrealis oli ametis 16 000 turvalisusega tegelevat inimest.⁶⁸

Münchenis ründas palestiinlaste rühmitus *Must September* Iisraeli koondist. Ühe päeva jooksul hargnenud sündmused lõppesid traagiliselt. Hukkus 11 Iisraeli olümpiadelegatsiooni liiget, lisaks pantvangistajad ja saksa politseinik. Esmakordselt katkestatakse mängud. Iisrael, Egiptus, Norra, Filipiinid ja Holland lahkuvad „Šaakali päevana“ ajalukku läinud veriste sündmuste järel mängudelt. Kas ka seda võiks vaadata, kui poliitilist boikotti, seisukoha võttu teatud poliitikale? Viimaseid hetki ROK-i presidendi ametis olnud Avery Brundage, kes paistis silma Berliini mängude boikoti vastasena ja oli Melbourne'i mängude aegse boikoti terav kriitik, jätkab oma joont ning kinnitab, et olümpia ja poliitika ei ole põimunud ja eksisteerivad üksteisest sõltumatult. Ta lasub leinatseremoonial ajaloolised sõnad: „*The games must go on*“⁶⁹, peale kahe päevast pausi Müncheni olümpia jätkub. Olümpia mastaapsus võimaldas terroristidel saavutada tohutut tähelepanu. *Musta Septembri* aktsioon tõstis Lähis-Ida probleemid palju suurema auditooriumi ette, see võrdus Palestiina nime kirjutamisega mäele, mida oleks võimalik näha igast maailma nurgast.⁷⁰

Kõiki järgmisi mängu iseloomustab suurenenud julgeolek ja spetsiifiline töö teatud riikide koondiste turvamisel. Kuigi kõik olümpial toimuv saab suurt tähelepanu siis edaspidi on suudetud Müncheni tragöödia laadseid intsidente vältida. Siiski on teada väiksemaid juhtumeid ja võib uskuda, et tänu tohutule eeltööle ja ressurssidele

⁶⁶ Toohey, K. ja Taylor, T. Mega events, fear, and risk. Terrorism at the Olympic Games. *The Olympics. A Critical Reader*. Koostaja Girginov, V. Routledge, 2010. Lk. 329.

⁶⁷ Pound, R. Lk. 12.

⁶⁸ Oosterhoff, S. Lk. 79

⁶⁹ XX olümpiamängud München. Koostajad Arusoo, K ja Kivine, P. Tallinn, 1974. Lk. 196

⁷⁰ Miah, A. ja García, B. Lk. 72.

on suudetud palju halba ära hoida. Los Angelese mängude ajal pidi pommirühm reageerima keskmiselt kaks korda päevas ning peale mängude lõputseremooniat leiti pomm Türgi sportlasi lennujaama vedanud bussist.⁷¹ Enne Souli mängu oli mängude julgeolek kahe Korea suhete tõttu väga ärev. Kuna Põhja-Koread ei rahuldanud kompromissettepanekud mängude osalise kaaskorraldamise osas siis üritati terrori abil šantažeerida mängude ettevalmistusi. Mitmetest rünnakutest oli kõige tõsisemate tagajärgedega 1987. aastal aset leidnud lennuintsidendi, kui Soul-Bagdadi lennuk Birma kohal plahvatas ja hukkus 115 reisijat. Terroriaktiga seostati otseselt Põhja-Korea salateenistust.⁷² 1992. aasta Barcelona mängude eel kardeti põhjendatult baskide rühmituse ETA rünnakuid, kes teadaolevalt üritas takistada avatseremoonia ladusat kulgemist.⁷³ 1996. aasta Atlanta mängudel toimub olümpiarajatiste alal pommiplahvatus, mis tapab ühe ja haavab sadu inimesi.⁷⁴ Peale 2001. aasta USA-s toimunud terroriakti ja sellele järgnenud sõjategevust Afganistanis tõstatab norralasest ROK-i liige Gerhard Heiberg küsimuse, kas 2002. aasta talimängud üldse peaksid toimima USA-s Salt Lake City'is. Kuigi olümpiaharta seda otseselt ei keela, siis G. Heibergi arvates sõdivas riigis mängu pidada ei tohiks.⁷⁵ ROK siiski pareerib selle kiiresti ja korraldajad teevad tohutuid kulutusi, et mängud mööduks ilma intsidentideta. Vahetult enne Pekingi ja Sotši mängu toimub mitmeid veriseid terroriakte, kuid mängude ajal möödub kõik rahulikult. Mängude korraldamine annab põhjuse tõsta julgeoleku meetmeid, mida hiljem ei pruugita enam lõdvendada.⁷⁶ Algselt iseloomustab seda teatud liberaalsus, nii vabastati Hiinas ja Venemaal poliitvange ja lõdvendati teatud seadusi. Samas saab mängude turvalisuse katte all teha ka teatud liigutusi, mis muidu tekitaks suuremat vastukaja. Sotši mängude korraldamine andis hea võimaluse suuremaid julgeoleku jõudusid koondada lõunaregiooni, lähemale Ida-Ukrainale ja Krimmile, kus koheselt peale mängude lõppu lahvatas laiaulatuslik poliitiline kriis.

⁷¹ Oosterhoff, S. Lk. 102

⁷² Pound, R. Lk. 108-109.

⁷³ Toohey, K. ja Taylor, T. Lk. 336.

⁷⁴ Atlanta 1996. XXVI suveolümpiamängud. Tallinn, 1996. Lk. 36.

⁷⁵ Salt Lake City 2002 XIX taliolümpiamängud. Peatoimetaja Press, G. Tallinn, 2002. Lk. 23.

⁷⁶ Miah, A. ja García, B. Lk. 72-73.

1.2.2 Riikide tunnustamisega seotud küsimused olümpialiikumises

Poliitika tungis väga otseselt olümpialiikumisse, kui II maailmasõja järgselt muutusid riikide poliitilised piirid ning mitmed riigid lõhenesid. ROK sai näha tõsiselt vaeva, et lahendada riikide tunnustamisega seotud küsimused. Peamiseks probleemipunktiks kujunes kahe Saksamaa ja Hiina küsimus, mille lahendamisel haarati ROK otseselt rahvusvahelise poliitika haardesse. Lisaks tuli lahendada Koreade ning Lõuna-Aafrika riikide LAV-i ja Rodeesia tunnustamine olümpialiikumises.⁷⁷ Antud küsimused mõjutasid ka väga otseselt olümpiaboikotte. ROK takerdus riikide lõhenemisega tekkinud probleemi juures külma sõja perioodil kehtinud nõude juurde, et ROK-i saab kuuluda igast riigist vaid üks rahvuslik olümpiakomitee.⁷⁸ Selle klausli abil üritas ROK valida endale sobivamat koostööpartnerit.

Saksamaa puhul tekkis küsimus, et milline organisatsioon on Saksamaa olümpiakomitee õigusjärgne ning peamine küsimus, kas Saksamaa peaks ka spordiareenil jagunema või jätkama võistlemist ühise võistkonnana.⁷⁹ Maailmasõja põhjustajana ei kutsunud Saksamaad 1948. aasta St. Moritzi ja Londoni mängudele. 1950. aastate alguses avaldas värskelt välja kuulutatud Saksamaa Liitvabariik (Lääne-Saksamaa) soovi liituda rahvusvahelise olümpialiikumisega. Sarnaselt Lääne-Saksamaale otsis rahvusvaheliste spordiorganisatsioonide tunnustust ka Saksamaa Demokraatlik Vabariik (Ida-Saksamaa). Algas keeruline ja poliitiliselt tundlik arutelu teemadel, kumb olümpiakomitee peaks olema Saksamaa õigusjärglane. ROK üritas tundlikku teemat eirata ning nägi Saksamaad võistlemas ühendatud võistkonnana. Ida-Saksamaale pakuti ühise lipu all võistlemise kompensatsioonina välja võimalust kasutada oma võistlusvormi, akrediteerida mängudele oma trenereid ning kohtunikke, lisaks veel eraldi majutus.⁸⁰ Ida-Saksamaa olümpiakomitee

⁷⁷ Vt. ptk. 2.2.1 Boikotiähvardused usulise ja rassilise tagakiusamise tõttu.

⁷⁸ Hill, C. Lk. 192.

⁷⁹ Samas. Lk. 34

⁸⁰ Samas. Lk. 36

tunnustamine oli keeruline, kuna paljud ROK-i liikmesriigid ei tunnustanud Saksamaa jagunemist. Samas oli ROK-il mitmeid pretsedente, kus liikmeks oli võetud olümpiakomiteesid, mis ei kuulunud iseseisvatele riikidele. Enne II maailmasõda oli ROK-i liikmeks Böömimaa, olles *de jure* osa Austria-Ungari Keisririigist ning Soome sai ROK-i liikmeks perioodil, kui riik oli osa Venemaa impeeriumist.⁸¹ 1954. aastal sai Ida-Saksamaast formaalselt iseseisev riik ning 1956. aasta mängudel eel tõusis Ida-Saksamaa osalemine järjekordselt teravamalt päevakorda. Perioodil 1957-1967 keeldusid USA ja NATO riigid 35 korral andmast ida-sakslastele sissesõidu viisaid.⁸² Arvestades poliitilist reaalsust ning situatsiooni, kus paljud ROK-i liikmesriigid ja rahvusvahelised organisatsioonid toetasid Ida-Saksamaa kaasamist, pakkus ROK sakslastele ajutist liikmelisust. Seda küll klausliga, et mängudel võisteldakse ühendatud võistkonnaga. ROK tunnustas ühtset Saksamaa Olümpiakomiteed, mis oli arvestades Lääne-Saksamaal välja kuulutatud *Hallsteini doktriini*⁸³ ainukeseks võimaluseks spordiorganisatsioonidel antud poliitika puntrast puhtalt välja tulla. Saksamaa võistles ühendvõistkonnana, ühe lipu ja vapi all, aastatel 1956-1964 ehk kolmedel tali- ja suvemängudel. Siiski tegid lääneriigid kõik võimaliku, et Ida-Saksamaad survestada ja teda spordiareenil kõrvale suruda. 1960. aastate keskpaigaks oli selge, et Saksamaa poliitilist ühinemist ei toimu ning paljud spordiorganisatsioonid lähtusid reaalsusest ning hakkasid järjest Ida-Saksamaad tunnustama iseseisva spordiriigina. 25-aasta pikkune diplomaatiline võitlus spordi ja poliitika areenil tõi Ida-Saksamaale 1972. aastal ROK-i ametliku tunnustuse, millele järgnes aasta hiljem ÜRO liikmesriigi staatus.⁸⁴ Olukorra poliitilisust rõhutas väga ilmekalt ROK-i presidendi sõnad, mis ta lausus peale Saksamaadega saavutatud kokkulepet – „Me saavutasime spordis selle, mida poliitikud ei ole veel suutnud“.⁸⁵ Aastatel 1968-1988 võistlesid ida-sakslased oma võistkonnaga ning tekitasid spordimaalimas oma tulemustega (mida aktiivselt toetas laialdane ja riiklikult juhitud dopingu tarvitamine) tohutut imestust. Saksamaad olid seotud ka

⁸¹ Hill, C. Lk. 36.

⁸² Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 60.

⁸³ 1955. a vastuvõetud doktriini alusel pidas Saksamaa Liitvabariik ennast saksa rahva ainu esindajaks ning ei tunnustanud Saksamaa Demokraatliku Vabariiki ja ähvardas katkestada kõik suhted riikidega, kes SDV-d tunnustavad. Ainukeseks erandiks peeti NSV Liitu.

⁸⁴ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 60.

⁸⁵ *We had obtained in the field of sport what politicians have failed to achieve so far.* Hill, C. Lk. 38.

olümpiaboikottidega. Mõistagi boikoteeris Lääne-Saksamaa Moskva ning Ida-Saksamaa Los Angelese mängu. Kuid 1956. aastal soovis Lääne-Saksamaa protestiks NSV Liidu sekkumisele Ungari sündmustesse boikoteerida Melbourne'i mängu. Samadel põhjustel mängu boikoteerinud Rootsi, Hispaania ja Šveitsiga ei õnnestunud lääne-sakslastel liituda vägagi poliitilisel põhjusel. See oleks tekitanud olukorra, kus Saksamaad oleks mängudel esindanud vaid ida-sakslased, poliitiliselt pineval perioodil ei saanud sellist propaganda võitu „kaasmaalastele“ aga lubada.

Sarnaselt Saksamaale oli Hiina ROK-i liikmeks juba enne II maailmasõda, osaledes esmakordselt ühe sportlasega 1932. aasta mängudel Los Angeleses. Teise maailmasõja järgse Hiina kodusõja järel kolis Hiina Olümpiakomitee 1951. aastal Taivanile, mis tolelaegse ROK-i asepresidendi A. Brundage sõnade kohaselt oli vaid muudatus organisatsiooni aadressis. 1952. aasta mängude eel seisis ROK väga keerulise otsuse ees, kuna mängudest soovisid osa võtta „mõlemad“ Hiinad – ametlik ROK-i liige Hiina Vabariik (Taivan) ja liikmestaatus mitteomav Hiina Rahvavabariik (Hiina). ROK rikkus oma enda reeglit, üks ametlik olümpiakomitee riigi kohta ning lubas liikmesriikide hääletuse tulemusena mängudele mõlemad riigid. Kogu situatsioon muutus aga farsiks kuna Helsingisse jõudis üks sportlane Hiinast ning teade, et Taivan boikoteerib mängu protestiks ROK-i poliitika suhtes. Alates 1954. aastast oli Hiina ROK-is esindatud kahe erineva olümpiakomiteega. Peagi alustas kommunistliku Hiina esindaja nõudma Taivani liikmestaatuse peatamist, protestiks sellest keeldumise vastu boikoteeris Hiina 1956. aasta mängu ning astus 1958. aastal ROK-ist ja rahvusvahelistest spordiföderatsioonidest välja. Hiina tagasitulek rahvusvahelisse poliitikasse 1970. aastate algul, tõi riigi tagasi ka ROK-i vaatevälja ning algasid aastaid kestnud vaidlused mandri Hiina ja Taivani olümpiakomiteede positsiooni ja nime üle. Poliitilisel areenil tunnustas järjest enam riike mandri Hiinat, mis tõi olulise muudatuse ka spordipoliitikasse. Kompromiss saavutati asjaoluga, et Taivan muutis nime, lipu ja hümnid. Tänapäevani on ROK-i liikmeks Hiina ja Hiina Taipei. Viimane kasutab sama nime kõigis spordiorganisatsioonides.⁸⁶ Mõlema Hiina

⁸⁶ Hill, C. Lk. 41-42.

säilitamist olümpialiikumises võib pidada ROK-i suureks võiduks, mille ilmestamiseks ütles endine Suurbritannia olümpiakomitee president Sir Arthur Gold, et erinevalt professionaalide ehitatud Titanicust, ehitati Noa laev amatööri poolt.⁸⁷ Viidates enamuse maailma riikide suhtumisele kahe Hiina poliitikasse.

Sama keeruline, kuid väiksema tähelepanuga oli kahe Korea sujuv liitmine olümpialiikumisega. Sarnaselt Hiina ja Saksamaaga tunnustas ROK algselt Lõuna-Koreas asuvat rahvuslikku olümpiakomiteed. Sotsialistlikke riikide surve ROK-is tõstis päevakorda Koreade ühinenud võistkonna või Põhja-Korea tunnustamise eraldi liikmena. Lõuna-Korea jäikus viis selleni, et Põhja-Koread tunnustati iseseisva liikmena 1964. aastal ja ta osales Innsbrucki talimängudel.⁸⁸ Seega ühe olümpiaadi varem, kui seda tegi Ida-Saksamaa. Kaks Koread ei ole sarnaselt Hiinale ja Taivanile ning erinevalt Saksamaast kunagi osalenud olümpial ühise võistkonnana. 1990. aastate alguses alanud aktiivsemad kontaktid spordivallas viis ühise osalemiseni olümpia avatseremoonial Kaks Koread marssisid ühiselt 2000, 2004 ja 2006. aasta mängude avatseremoonial, kasutades selleks spetsiaalset Koreade ühinemise lippu. Enne Pekingi 2008. aasta mängu plaaniti osalemist ühise võistkonnana, kuid see idee takerdus logistiliste ja ideoloogiliste barjääride taha.⁸⁹

⁸⁷ Pound, R. Lk. 132.

⁸⁸ Samas Lk. 191-192.

⁸⁹ Hong, F. „*Epilogue: Branding China: The Beijing Olympics and Beyond*“. Post-Beijing 2008: Geopolitics, Sport and the Pacific Rim. Toimetajad Mangan, J. A. ja Hong, F. Routledge, 2011.

II peatükk – Boikottide roll olümpialiikumises

Boikotte uurinud S. Oosterhoff jagab olümpiamängude boikotid kolmeks.

1. **Totaalneboikott.** Rahvuslik olümpiakomitee ei saada mängudele esindajaid ega sportlasi.
2. **Esindusboikott.** Rahvuslikku olümpiakomiteed poolt saadetud sportlased ei kasuta riigisümboolikat. Võisteldakse olümpiasümboolika, olümpialippu ja – hümni, all.
3. **Tseremoniaalneboikott.** Rahvuslik olümpiakomitee saadab mängudele sportlased, kuid kutsustud riigi esindajad ei osale mängude ametlikel üritustel.⁹⁰

Lisaksin sellesse nimekirja ka **boikotiähvarduse**, mis teatud juhtudel on toimunud tunduvalt olulisema mõjutusvahendina, kui boikott. Boikotiähvarduse alla saame lugeda olukorda, kui rahvuslik olümpiakomitee või individuaalsed sportlased ähvardavad teatud tingimuste mittetäitmisel mängudelt eemale jääda.

Boikotikampaaniad algasid külma sõja perioodil totaalsete boikottidena. Selliste boikottide ohvriks langesid 1952., 1956., 1964. ja 1976. aasta mängud. Edasi liiguti 1980. aastasse, kus esines totaalset ja esindusboikotte. Ajavahemikul 1980-1988 esinesid nii totaalset boikoteerimised (USA juhitud boikotikampaania 1980. aastal; NSV Liidu ja idabloki riikide boikott 1984. aastal; Põhja-Korea ja tema mõttekaaslaste boikott 1988) kui ka esindusboikotid (Lääne riigid 1980. aastal). Peale boikotivaba perioodi on olümpialiikumine sisenenud tseremoniaalsete boikottide ajastusse, kus enam ei eeldata, et sportlased jääksid mängudest kõrvale, vaid oma meelsust näitavad poliitiline eliit ja avaliku elu tegelased. Tseremoniaalsele boikotile sarnaseid jooni esines nii Pekingis, kui Sotšis, kus osa kutsutud külalistest loobus osalemast viidates puudujääkidele korraldava riigi poliitikas.

⁹⁰ Oosterhoff, S. Lk. 5

2.1 Olümpiamängude boikoteerimised

Ajalooliselt ei tohiks olümpialiikumine olla seotud rahvuslike valitsuste ja poliitikaga, tegevus peaks olema piiratud vaid spordiga, et võimalikult palju erinevaid riike saaks olümpial osaleda. Olümpiamängud muutusid II maailmasõja järel tähtsaks ülemaailmseks suursündmusteks. Kiirelt taipasid ka poliitikud, kuidas neid sündmusi võimalikult hästi oma ambitsioonidega siduda. Oleks tõeline diplomaatiline saavutus, kui riigid suudaksid poliitika mängudeks kõrvale jätta ja keskenduda vaid spordile.⁹¹ Olümpia boikotid on üks osa sellest suurest poliitilisest muustrist, mis sporti paratamatult ümbritseb.

Külma sõja aega jäänud boikoteerimise kõrgperioodil tehti mitmeid ettepanekuid, et mängud oleks vähem politiseeritud. 1968. aasta Mexico mängude eel tegi pretsedenditu ettepaneku Saksamaa Liitvabariigi esindaja ROK-is, prints Georg Wilhelm von Hannover. Ta pakkus välja riigilippude ja -hümnide kaotamist autasustamiseremoonial, et kogu au ja tähelepanu läheks sportlasele. Kuigi salajasel hääletusel ROK-i liikmed seda ettepanekut toetasid siis ROK-i tolleaegne president A. Brundage suutis juriidilise trikitamisega selle algatuse maha suruda.⁹² 1980. aastate alguses levis ettepanek korraldada edaspidi mängu vaid Kreekas, et vähendada kasvavaid korralduskulusid ning hoida kultuuri järjepidevust, kui ka vähendada mängudega koos liikuvaid poliitilisi pingeid. Eriliselt said need ideed hoogu, kui USA 1980. aasta boikotikampaania ajal võttis selle kohase retoorika kasutusele USA president Jimmy Carter.⁹³ Olümpiast oli saanud liialt suur ja mõjuvõimas nähtus, mida on võimatu enam radikaalselt muuta või kitsendada. See ei ole ammu enam vaid sportlaste pidu vaid globaalse tähtsusega sündmus, millega käivad kaasas maailma rõõmud ja valud.

⁹¹ Miah, A. ja García, B. Lk. 67.

⁹² Kuningas, T ja Lääne, T. Olümpiamängude ajalugu. IV, suvemängud 1968-1980. Tallinn 2007. Lk. 5.

⁹³ Sarantakes. N. E. Lk. 96.

2.2 Boikotiähvardused

Lisaks laialt tuntud olümpiamängude boikottidele, tunneb olümpiamängude ajalugu ka mitmeid boikotiähvardusi. Selliseid näiteid leiab II maailmasõjaeelsetest mängudest kuni viimaste mängudeni välja. I maailmasõjaeelselt oli tegemist impeeriumite protestiga rahvaste suhtes, kes soovisid osaleda olümpial iseseisvalt. 1930. aastate teisel poolel olid ähvardused seotud protestiga diktatuurivõimude vastu. Külma sõja perioodil lähtus boikoti retoorika peamiselt tolleaegses bipolaarses maailmas kehtinud poliitikast. 21. sajandil on boikotiähvarduste põhjuseks peamiselt inimõiguste temaatika. Võib hinnata, et boikoteerimis ähvardustel on olnud käega katsutavamaid tulemusi, kui reaalsel boikottidel. Samas on saavutatud muutused jäänud tihti lühiajaliseks ning need ei ole suutnud tuua vajalikku murrangut.

20. sajandi alguses ei kujutanud sport endast veel vahendit, mida sai rakendada poliitilise võitluse etteotsa. Seetõttu olid ka tolleaegsed boikotiähvardused pigem protestid vananenud maailmakorra meeldetuletuseks. 1912. aasta Stockholmi mängude eel ähvardas mängu boikoteerida Austria-Ungari, kuna ROK aktsepteeris tol hetkel liitriigi koosseisus olnud Böömimaa ja Ungari osalemist eraldi võistkonna ja oma lipu all. Sarnase protestiga esines ka Venemaa Soome osalemise suhtes, kuigi Venemaa ei ähvardanud mängu boikoteerida. Kompromiss lahendusena said mõlemad osaleda iseseisvate võistkondadena, kui vastavalt Austria-Ungari ja Venemaa lipu all.⁹⁴

2.2.1 Boikotiähvardused usulise ja rassilise tagakiusamise tõttu

Saksamaa juudivaenulik poliitika 1930. aastatel ning LAV-i apartheidipoliitika 20. saj. teises pooles jätsid oma tugeva jälje ka olümpialiikumisse. Kuigi mõlema režiimi käitumisele apelleerides toimus ka reaalseid olümpiamängude boikotte siis samuti üritati neid mõjutada läbi erinevate boikoteerimisähvarduste. Mõlemas riigis oli

⁹⁴ V olümpiamängud Stockholm 1912. Kuningas, T., Valdre, J. ja Voolaid, K. Tallinn, 2007.Lk. 33-34.

antud perioodil teatud ühiskonnakihtidel piiratud võimalused sportimiseks ning praktiliselt võimatu pääseda riigi olümpiakoondisesse. Vaatamata Hitleri meelepahale andis Berliini mängude korralduskomitee ROK-ile kirjaliku garantii, et kohalikele juutidele võimaldatakse võrdsed võimalused kandideerimaks Saksamaa olümpiakoondisesse. Vaatamata garantiikirjale ja enne mängu Saksamaal käinud ROK-i komisjoni positiivsele raportile ei vaibunud rahvusvahelised protestid, kuna Saksamaalt saabuv info kinnitas, et vaatamata lubadustele tehti juutidel koondisesse saamine ja üldine spordiharrastus keeruliseks.⁹⁵ LAV-i ühiskonnas puudus sellel perioodil võimalus, et valged ja mustad harrastaksid sporti koos või võistleksid üksteise vastu. Seega ei olnud LAV-il võimalust osaleda olümpial eri rassidest koostatud võistkonnaga. Kuigi LAV-i naaberriigi Rodeesia sportlaste võimalused olid avaramad siis sealne üldine olukord oli väga sarnane LAV-i segregatsiooni poliitikale ning paraku ei läinud boikotiähvardused mööda ka Rodeesiast.

1936. aasta Berliini mängudele eelnes üks suuremaid boikotiähvardus kampaaniaid. Vastuoluline korraldaja ning poliitilistest pingetest tihke periood tekitasid reaalse olukorra, et mängud langevad osaliselt boikottimise ohvriks. ROK-i aktiivne poliitika ning korraldava riigi katteta lubadused lõpuks ikkagi murdsid võimaliku boikoti. Mängud toimusid väga poliitilises õhkkonnas ning kutsusid esile laialdasi proteste ja ja alternatiivseid mängud Barcelonas⁹⁶. Berliin valiti 1936. aasta olümpialinnaks 1931. aastal ning korralduskomitee moodustati 1933. aasta alguses, vaid nädal enne Hitleri võimuletulekut. Kolmanda Reichi ideoloogias ei olnud algselt spordile olulist positsiooni, kuid Joseph Goebbels nägi mängudes suurepärasest võimalusest Saksa riigi ja natsionaalsotsialistliku ideoloogia ülistamiseks ning suutis Hitlerit veenda jätkata mängude korraldamise ettevalmistustega.⁹⁷ Olümpia harta, mis keelas igasugust diskrimineerimist usulistel, poliitilistel või rassilistel alustel ja Kolmanda Reichi poliitika ei sobinud omavahel ning tekitasid ROK-i liikmete hulgas erimeelsusi. Päevakorda tõusis mängude toimumiskoha muutmine ning jõuliselt levisid

⁹⁵ Arnaud, P. ja Riordan, J. Lk. 52.

⁹⁶ Vt. Ptk. 2.5.2 Rahva Olümpiaad

⁹⁷ Arnaud, P. ja Riordan, J. Lk. 31-32.
Hilton, C. Lk. 11.

boikotiähvardused. Mängude boikoteerimise eestvedajaks oli USA, kes lükkas mitmel korral edasi ametliku mängudel osalemise kutse kinnitamise. Lisaks USA-le oli boikotikampaania teravalt teemaks ka Holland, Kanada ja Prantsusmaa puhul. Suhteliselt väikese juudikogukonnaga Suurbritannias oli boikoti liikumine tunduvalt tagasihoidlikum, samuti puudusid II maailmasõja eel Briti koondisest mustanahalised sportlased.⁹⁸

USA-s juhtis mängudel osalemise pooldajaid hilisem ROK-i president A. Brundage, keda on hiljem süüdistatud antisemitismis ja Hitleri imetlemises. Boikoti vastaste peamiseks argumendiks oli olümpismi aluspõhimõte, et poliitika ja sport tuleb lahus hoida. Samas oli USA-s palju mõjuvõimsaid poliitikuid ja ühiskonnategelasi, kes olid vastu Saksamaal valitsevale võimule ning selles valguses ei pidanud mängudel osalemist sobivaks. Ilmne oli, et boikoti pooldajad olid seotud teatud religiooni (judaism, katoliiklus) või maailmavaatega (kommunism). USA valitsus eesotsas president F.D. Roosevelt'iga ei sekkunud boikoti debatti ning USA olümpiakomitee (USOC) otsustas mänge mitte boikoteerida. USA spordiorganisatsioonide otsust kritiseerisid aga USA Saksamaa ja Austria suursaadikud. Suur vastuseis 1936. aasta mängudele oli ka Hollandis. Lõpuks langetas iga sealne spordiala alaliit iseseisva otsuse, kas osaleda või mitte. Kaks alaliitu otsustasid oma sportlasi Berliini mitte saata.⁹⁹ Paljuski USA otsuse valguses loobusid boikoteerimisest ka teised juhtivad spordimaad.

Boikoti liikumine kukkus läbi paljuski seetõttu, et Saksamaa tegi näiliselt järeleandmisi ning pani tööle aktiivse propagandamasina, et leevendada boikoti ähvarduste aluseks olnud poliitikat. Saksamaa propagandamasin oli saavutanud oma tahtmise ja paljastas paljude sinisilmsuse, kes olid neid lubadusi uskunud. Natsi-Saksamaal oli 1933. aastal poksi föderatsioon esimene, kes ei lubanud juutidest

⁹⁸ Arnaud, P. ja Riordan, J. Lk. 58

⁹⁹ Samas. Lk. 89.

sportlasi ja kohtunike riigi meistrivõistlustele, varsti järgnesid samade kitsendustega ka teised spordialad.¹⁰⁰

Vaatamata lubadusele tagada Saksamaa juutidele võrdsed võimalused olümpiakoondisesse kandideerimisel, nimetati koondisesse vaid kaks juudi päritolu sportlast, kellest üks ei pidanud ennast juudiks ja teine oli seda vaid poolenisti.¹⁰¹ Koheselt peale 1936. aasta talimänge Garmisch-Partenkirchenis, rikkus Hitler Versailles'i rahulepingu tingimusi ning saatis armee Reini demilitariseeritud tsooni. Ta eeldas õigesti, et see tegu ei sea ohtu Berliini mängu ega too esile uut boikotikampaaniat ega viimase hetke loobumisi mängudest.¹⁰²

1948. aastast hakkas LAV-is kehtima apartheidipoliitika, mis lahutas erinevad rassid. Segregatsioon kehtis ka spordis. Erirassidel olid erinevad spordialaliidud, -klubid ning -võistlused. Olukord muutus keerulisemaks, kui 1957. aastast keelati rasside vahelised võistlused, seda nii kodu-, kui välismaal. LAV-i rahvusliku olümpiakomitee liikmeteks olid vaid valgete spordialaliidud, mis tähendas, et suurtest rahvusvahelistest spordivõistlustest ei saanud osa võtta teiste rasside esindajad. 1950. aastate alguses suurenes paljude rahvusvaheliste spordialaliitude liikmeskond koloniaalvõimu alt vabanenud riikidega, kes järjest enam protestisid LAV-is valitseva olukorra vastu. LAV-i ametlik seisukoht oli, et mustanahaliste sportlaste tase ei vasta olümpiakoondisesse kvalifitseerumiseks. Tolleaegne ROK-i juhtkond nägi seda olukorda LAV-i siseprobleemina ja pugus spordi ning poliitika lahushoidmise põhimõtte taha. Enne 1964. aasta Tokyo mängu muutus Aafrika ja sotsialismileeri riikide surve nii suureks, et ROK tühistas LAV-i kutse mängudele. Enne Mexico 1968. aasta mängu lubas LAV tühistada segregatsiooni spordis ning plaanis saata mängudele erirassidest sportlasi. Positiivne nihe spordis ei tähendanud aga üldise apartheid poliitika muutumist. LAV-i spordis vastu võetud muudatused

¹⁰⁰ Oosterhoff, S. Lk. 110.

¹⁰¹ Hilton, C. Lk. 37-38.

¹⁰² Oosterhoff, S. Lk. 42-43.

olid positiivsed ROK-i silmis. 1968 aasta alguses otsustati lõuna-aafriklased kutsuda uuesti olümpiamängudele. See otsus kutsus esile enneolematu protestilaine ja boikoteerimisähvardused. Koheselt teatasid mängudest eemale jäämisest paljud mustanahalised USA sportlased, Etioopia ja Alžeeria. Paari nädalaga ühines boikotiliikumisega praktiliselt kõik Aafrika riigid. Veel sel hetkel oli ROK-i vastuoluline president A. Brundage kõigutamatu, lubades endale isegi väidet, et boikotiga ähvardavatest USA sportlastest ei tunta mängudel puudust.¹⁰³

Olukord muutus, kui boikotiähvardustega liitus ka NSV Liit ja Mexico mängude korraldajad pöördusid probleemi lahendamise abi palvetega ROK-i poole. Lõpuks võttis ROK vastu üksmeelse otsuse, kus teatati, et üldise poliitilise olukorra tõttu LAV-i kutse mängudele tühistatakse. ROK teatas, et üldine poliitiline kliima takistab LAV-i kutsumist 1968. aasta mängudele. See viis edasi LAV-i välja heitmiseni ROK-ist. Taaskord osales LAV olümpiamängudel 1992. aastal Barcelonas. LAV jäi aastateks rahvusvahelisest spordist isoleerituks, ROK-ist välja heitmise järel kaotas LAV mitmete juhtivate spordiorganisatsioonide liikmelisuse. Väga spordi sõbraliku riigina tegi LAV igas spordialaliidus tugevat *lobby* tööd, et oma liikmelisus säilitada. Traditsiooniliste olümpiaaladega neil edu ei olnud, kuid nad säilitasid siiski oma liikmelisuse näiteks tennise ja rugby alaliitudes. LAV-i puhul kujunes boikotiähvardustest tugev relv, mis jättis riigi teatud elualal praktiliselt täielikku isolatsiooni. Osad riigid lähtusid LAV-i vastu protesteerides põhimõtetest, teised aga poliitilistest huvidest, et kindlustada oma poliitilist ja majandusliku mõjuvõimu Aafrikas.¹⁰⁴

LAV-i küsimus rahvusvahelises spordielus allus täielikult külma sõja reeglitele, kus NSV Liit koos oma vasallidega asetus ühele poole rindejoont ning USA teisele poole. Samas oli NSV Liit suure dilemma ees, kuidas säilitada oma positsiooni Kolmanda maailma riikide liidrina ning samas säilitada oma prestiiži rahvusvahelises

¹⁰³ Espy, R. Lk. 102.

¹⁰⁴ Pound, R. Lk. 117-118.

spordiliikumises. Sel perioodil oli NSV Liidul Kolmanda maailma liidrina tugev konkurents olümpialiikumises mitteosaleva Hiinaga. Seega ei saanud NSV Liit kuidagi selga keerata värskelt koloniaalvõimu alt vabanenud Aafrika riikidele.¹⁰⁵ Aafrika riikide äge protest apartheid vastu ja LAV-i eemaldamine rahvusvahelisest spordielust, tõstis esile rassismi ja kolonialismi järelmõjud maailmaspordis. Võimalik, et sellest hetkest sai alguse ka spordi õõnestav roll apartheidide kukutamiseks LAV-is.¹⁰⁶

1972. aasta Müncheni mängude eel seisis ROK silmitsi uue tõsise boikotiähvardusega. Probleeme tekitas 1971. aastal olümpiaperega liitunud Rodeesia küsimus. Vahetult enne mängu nõudsid 14 Aafrika riiki, Jamaica, Guyana, Pakistan ning 18 USA mustanahalist sportlast Rodeesia eemaldamist mängudelt. Sarnaselt LAV-iga oli selles Aafrika riigis juhtivatel positsioonidel valgetest koosnev vähemus. Kuid erinevalt LAV-ist puudus Rodeesias segregatsiooni poliitika spordis. Erinevad rassid võistlesid koos ning Müncheni koondisesse kuulus enam musta-, kui valgenahalisi sportlasi.¹⁰⁷ Nii ei saanudki aluseks rassiline diskrimineerimine spordis vaid terves Rodeesia ühiskonnas tervikuna. Sobivat olukorda kasutasid ära ka sotsialismimaad, kes liitusid boikotiähvardusega. Rodeesia vastase liikumise etteotsa tõusis Maroko kuningas Hassan II, kelle nõudmisel hääletas ROK vahetult enne mängu Rodeesia küsimust ning nabi häälteenamusega otsustati juba Münchenisse saabunud Rodeesia koondis mängudelt eemaldada.¹⁰⁸

2.2.2 Boikotiähvardused suurriikide poliitika tõttu

Kahe maailma suurvõimu – Venemaa (ja eelkäija NSV Liidu) ja USA – välis- ja sisepoliitika on väga otseselt mõjutanud ka olümpialiikumist ning võimendanud poliitika rolli spordis. Mõlemad hiiglased on olnud otseselt seotud olümpiamängude

¹⁰⁵ Espy, R. Lk. 105-106.

¹⁰⁶ Jarvie, G. Sport, culture and society. An introduction. London, 2006. Lk. 75

¹⁰⁷ Espy, R. Lk. 129.

¹⁰⁸ Kuningas, T ja Lääne, T. Lk. 105.

boikoteerimisega. Lisaks on mõlema poliitika esile kutsunud aktiivseid boikotiähvardusi, mis ei ole rakendunud, kuid on siiski jätnud sügava jälje olümpiamängude ajalukku.

USA on olnud tunnustatud maailma suurvõim ja paljudele eeskujuks olev ühiskond. 1960. aastatel suure tähelepanu all olnud LAV-i segregatsioonipoliitika ei olnud tundmatu ka USA-s. Üldteada oli fakt, et J. Owens pidi koondisesse pääsemiseks osalema põhjapoolsetes osariikides toimunud katsevõistlustel. Olukorras, kus tollane USA olümpiakomitee kritiseeris Berliini mängude korraldajaid rassismis ei saanud USA mustanahalised sportlased võistelda paljudes osariikides koos valgenahalistega. Kui 30-aastat hiljem olid mustanahalised sportlased paljudel olümpiaaladel domineerivad siis valitses USA-s jätkuvalt olukord, kus piirkonniti olid eraldi spordiklubid ning -võistlused valgetele ja mustadele. USA üks prominentsemaid spordiklubisid *New York Athletics Club* ei võimaldanud kuni 1968. aasta lõpuni astuda klubiliikmeks juutidel ja mustanahalistel.¹⁰⁹ Paljuski sarnane olukord, mis viis LAV-i välja heitmiseni olümpialiikumisest ning iseloomustas natsi Saksamaad.

LAV-i kutsumine Mexico mängudele ja USA-s valitsev rassism viis paljud USA mustanahalised sportlased situatsiooni, kus nad ähvardasid mängu boikoteerida. Enamus neist siiski osales mängudel, kuid kasutades seda ka võimalusena juhtida tähelepanu rassilisele ebavõrdsusele USA-s. Kõige paremini iseloomustab seda protesti tõenäoliselt üks spordiajaloo kõige tuntumaid poliitilise alatooniga skandaale, nn. *Smith-Carlose vaikne protest*, kus kergejõustiku programmis olnud meeste 200 meetri jooksu autasustamisel hoidsid langetatud peadega USA koondise mustanahalised Tommie Smith ja John Carlos musta kindaga kätt terve hümni kestvuse õhus ning seisid poodiumil mustades sokkides, protestides oma käitumisega USA-s valitseva inimõiguste olukorra ja mustanahaliste vaesuse vastu. Just seda protesti peetakse tihti sümboliseks mustanahaliste ameeriklaste õiguste

¹⁰⁹ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 19-20.

paranemise alguseks USA-s.¹¹⁰ Mõistagi reageerisid sellele väga valuliselt ROK, kes nõudis sportlaste kohest eemaldamist olümpiamängudelt. USA olümpiakomitee tegi seda alles peale ROK-i ähvardust, et keeldumisel eemaldatakse terve võistkond.

Külma sõja kulmineerudes muutus järjest poliitilisemaks ka olümpialiikumine. Olulist rolli selles mängis NSV Liidu agressiivne välispoliitika, mis põhjustas Ungari ülestõusu mahasurumisega Melbourne olümpiamängude boikoteerimist¹¹¹ ning vägede viimisega Afganistani algas üks olümpiaajaloo ulatuslikumaid boikotikampaaniaid Moskva mängude suhtes.¹¹² 1968. aasta Mexico mängude eel tungisid NSV Liidu ja tema liitlaste väed Tšehhoslovakkiasse ning surusid veriselt maha tšehhide-slovakkide püüdlused vabama ühiskonna poole. Kohalik olümpiakomitee nõudis viie agressorriigi eemaldamist olümpialt. Erinevalt 1956. aasta Ungari ülestõusust ei leidunud palju riike, kes oleks boikoteerimise teema suure kella külge pannud. Siiski esinesid sarnaste üleskutsetega osad Skandinaavia riigid ja tšehhide jooksukuulsus Emil Zatopek.¹¹³ Agressorite abil paika seatud uus ja kuulekas olümpiakomitee võttis aga ROK-ile esitatud nõudmise tagasi ning boikoti ähvardused läksid suuremate protestideta kalevi alla, küll aga kaotas E. Zatopek oma positsiooni ühiskonnas ning maksis oma veendumiste eest kallist hinda. Sarnaselt Ungarile 1956. aastal osales Tšehhoslovakkia Mexico mängudel, kuid erinevalt 12-aasta tagustest sündmustest ei seganud seekordne NSV Liidu agressioon osalemast ühelgi teisel riigil. Sarnaselt ungarlastele andsid mitmed tšehhid-slovakid oma käitumisega olümpiamängudel mõista oma suhtumisest NSV Liitu ja rahvusvahelise üldsuse vaikivasse hoiakusse toimunud agressiooni suhtes.

NSV Liidu järglase Venemaa Föderatsiooni agressiivne välispoliitika jättis oma jälje 2008. aasta Pekingi mängudele. Kuigi olümpiarahu on kõigest sümbolise tähendusega traditsioon, mis on alguse saanud 9. sajandil eKr. ja mis taastati 1990.

¹¹⁰ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 169.

¹¹¹ Vt. Ptk. 2.3.3 Melbourne 1956.

¹¹² Vt. Ptk. 2.3.6 Moskva 1980.

¹¹³ Espy, R. Lk. 121.

aastate alguses, kui ÜRO Peaassamblee selle mängude ajaks välja kuulutab.¹¹⁴ Ükski riik pole olümpiamängude ajal otsesest sõjategevust teise riigi vastu alustanud. Mängude ajal on küll toimunud mitmeid terroriakte – Šaakalite päev Münchenis¹¹⁵ ja pommiplahvatus Atlantas. Samuti on jätkunud mängude ajal mitmed relvakonfliktid, olgu siin mainitud vaid Vietnami sõda või NSV Liidu invasioon Afganistani. Pekingi mängude avapäeval sisenesid Venemaa väed Gruusia territooriumile. Gruusia sportlased, küll jätkasid Pekingis võistlemist, kuid tollane Gruusia olümpiakomitee võttis vastu otsuse boikoteerida 2014. aasta talimänge Sotšis. Pretsedenditu otsus, mis võeti vastu kuus aastat enne reaalselt sündmust siiski ei realiseerinud ning Gruusia osales Sotšis nelja sportlasega.¹¹⁶

2.2.3 Boikotiähvardused seoses inimõiguste olukorraga

Viimasest neljast olümpiast kaks on antud korraldada riikidele, mis ei paista silma liialt demokraatlikena. Seoses sellega esines nii 2008. aasta Pekingi mängude, kui värskelt lõppenud Sotši mängudel eel mitmeid erinevaid protestiaktisioone ja üleskutseid mängude boikoteerimisele. Vastuolulise olümpialinna valimisega on tihti loodetud, et olümpiast kujuneb katalüsaator sotsiaalsete ja poliitiliste muudatuste jaoks.¹¹⁷ Võib öelda, et see lootus täitus Souli ja Lõuna-Korea puhul, kuid keeruline on öelda, et see oleks muutnud Hiina või Venemaa ühiskonda avatumaks ja demokraatlikumaks.

Peking oli väga vastuoluline olümpialinn. Üheltpoolt maailma juhtriigi ja suure spordiriigi pealinn. Teiselt poolt pealinn riigis, kus rikutakse inimõigusi. Riik, kes rõhub Tiibetis ja Uiguurias vähemusrahvaid ning rahastab oma majanduse tarvis konflikti Sudaanis. Kõik need asjaolud tõusid enne mängude algust teravalt maailma

¹¹⁴ ÜRO kuulutas Torino talimängude ajaks välja olümpiarahu. *Postimees*. 04.11.2005.

<http://www.postimees.ee/1507851/uro-kuulutas-torino-talimangude-ajaks-valja-olumpiarahu>

¹¹⁵ Vt. Ptk. 1.2.1 Terrorism.

¹¹⁶ Sotši taliolümpia ametlik kodulehekül. <http://www.sochi2014.com/en/team-georgia>

¹¹⁷ Miah, A. ja García, B. Lk. 74-75.

huviorbiiti. 2007. aastal ilmub Mia Farrow artikkel *Wall Street Journal*'is. Ta mõistis hukka Hiina tihedad sidemed Suudaniga, mis vaevles Darfuri kriisi käes. Sudaan on Hiina suuruselt kuues naftatarnija, Hiina omakorda Sudaani suurim relvamüüja. M. Farrow ristib Pekingi olümpia genotsiidilümpiaks (*Genocide Olympics*) ja kutsub neid mängu boikoteerima.¹¹⁸ Sportlased moodustavad Darfuri toetuseks rühmituse *Team Darfur*. Kuigi Olümpiaharta keelab igasuguse poliitilise sõnumi mängudel siis rühmituse liikmed liigitavad Darfuri küsimuse pigem humanitaar, kui poliitika valdkonda.¹¹⁹ Lisaks pälvis maailmas üldist hukkamõistu Tiibetis toimunud Pekingi-vastase ülestõusu verine maha surumine ning budistlike kloostrite sulgemine. Protestid levisid ülemaailmseteks ning paljudes maailma linnades tervitati Hiina-vastaste protestidega olümpia tõrviku teekonda. Viimane fakt viis ROK-i nii kaugemale, et edaspidi toimuvad tõrviku jooksud vaid Kreeka ja korraldava riigi pinnal.¹²⁰ Huvitav paralleeli tekitab siin asjaolu, et tõrviku teekonna idee sai alguse 1936. aasta mängudest. Vaatamata üldisele pahameelele ei boikoteeritud Pekingi mängu. Pragmatiline lähenemine oli saanud võitu moraalistest väärtustest. Mitmed valitsusvälised organisatsioonid nõudsid inimõiguste olukorra tõttu esindus boikoti rakendamist. Seega enam ei olnud päevakorras sportlaste takistamine vaid fookus oli poliitilise eliidi boikotil Pekingi mängude küllastamisel. Vaatamata aktiivsele kampaania otsustasid paljud mõjukad riigijuhid vaatamata oma Hiina kriitiliste vaadetele osaleda mängude tseremooniatel. Peamiselt apelleeriti võimalusele dialoogi abil olukorda parandada.¹²¹

Sotši talimängude eel lahvatasid lisaks mängude rahastamisega ja looduse kaitsega seotud küsimustele päevakorda ka mitmed inimõigusi puudutavad ja poliitilised küsimused. Üleskutseid boikoteerimisele esines paljudest erinevatest allikatest. Probleemiks olid enne mängu kehtestatud homovastased seadused, mille tõttu palju

¹¹⁸ Farrow, R. ja Farrow, M.. The 'Genocide Olympics'. *The Wall Street Journal*. 28.03.2007

http://www.miafarrow.org/ed_032807.html

¹¹⁹ Oosterhoff, S. Lk. 115

¹²⁰ Miah, A. ja García, B. Lk. 70

¹²¹ Oosterhoff, S. Lk. 116.

allikad võrdlesid Venemaad Natsi-Saksamaaga.¹²² Samuti oli paljudele vastuvõetamatu mängude toimumispaigaks valitud piirkond. Esiteks selle lähedus rahutute Kaukaasia piirkondadega ja aladega, mis Gruusia hinnangu kuulvad neile, kuid reaalselt on võimul Venemaa toetavad „iseseisvad riigid“. Peamiseks probleemiks on aga antud piirkonna varasem ajalugu ning asjaolu, et just seal pani Vene impeerium toime kohaliku rahva tšerkesside vastase genotsiidi 19. sajandil.¹²³ Maailma üldsus ei pea enam silmas totaalset boikotiga kaasas käivat sportlaste eemale jäämist vaid pigem tseremoniaalset boikotti, kus mängudest jäävad eemale poliitikud ja muud avaliku elu tegelased.

2.3 Olümpiamängude boikotid

Esimene olümpia boikott leidis aset 420 eKr., kui selle perioodi võimsaim Kreeka riik Sparta rikkus olümpiarahu. Neil ei õnnestunud tasuda ettenähtud trahvi rahu rikkumise eest ning nad eemaldati mängudelt. Antiik olümpiate ajaloost on teada veel mitmeid juhtumeid boikoti laadsetest ähvardustest.¹²⁴ Kuigi kaasaegsete olümpiamängude kontekstis esines boikotte juba enne I maailmasõda siis oma tõelise hoo sai boikoti poliitika sisse külma sõja perioodil, kus praktiliselt kõik suvemängud olid mõjutatud boikotist või boikotiähvardusest.

2.3.1 Berliin 1936

Berliini mängud on ajalukku läinud, kui ühed politiseeritumad. Mänge kasutati igal võimalusel ära natsi liikumise ülistamiseks. Mängudele eelnes elav diskussioon, kas peaks autoritaarse ja diskrimineeriva riigi poolt korraldavatel mängudel osalema.¹²⁵ Ametlikult boikoteeris Berliini mängu Hispaania, kus oli värskelt võimule tulnud

¹²² The Moscow Times: Sotši OM-iboikott võib tõeks saada. *Postimees*. 25.07.2013

<http://sport.postimees.ee/1311660/the-moscow-times-sotši-omi-boikott-voib-toeks-saada>

¹²³ Forrest, B. Putini pidu. *National Geographic*. 2014, nr. 1. Lk. 86.

¹²⁴ Oosterhoff, S. Lk. 58.

¹²⁵ Vt. Ptk. 2.2.1 Boikotiähvardused usulise ja rassilise tagakiusamise tõttu

vasakpoolne (*Popular Front*) valitus.¹²⁶ Ametlikust liinist üritas mööda minna ratsutamise võistkond. Nende plaanile osaleda Berliini mängudel tõmbas kriipsu Hispaanias puhkenud kodusõda¹²⁷ Protestiks Berliini mängude vastu üritas Hispaania korraldada alternatiivse spordivõistluse Barcelonas.¹²⁸ Berliini mängu boikoteeris ka Iirimaa, kes protestis ROK-i otsuse vastu, mitte lubada Iirimaaal esindada tervet saart, vaid Iiri Vaba Riiki (*Free State*).

Mängude kutsele jättis vastamata NSV Liit ning mängu boikoteerisid mitmed juudi sportlased. Boikoteerijaid oli USA, Kanada, Prantsusmaa ja Taani koondisest. Mängudest loobunud kolmele Austria ujujale määrati kohaliku alaliidu poolt kahe aastane võistluskeelt. Traditsiooniliselt kuulus palju juudisoost sportlasi Ungari koondisesse, kes ka Berliinis osalesid.¹²⁹

2.3.2 Helsingi 1952

Teised mängud peale II maailmasõda töid spordiareenile külma sõja aegse poliitika ja algas kahe suurvõimu vaheline rivaliteet. Alates Helsingist algas aktiivne „mitteametliku“ medaltabeli pidamine, mille abil mõõtsid suurriigid oma sportlikku hiilgust. Olümpiaperes olid tagasi ka sõja kaotanud riigid. Kui I maailmasõja järgselt kehtestati Saksamaale kahe olümpiaadi pikkune keeld siis sellel korral piirduti vaid ühega. Lõhenenud Saksamaa ei suutnud omavahel kokku leppida võistkonna siseses jaotuses, mis tõttu jäid ida-sakslased Helsingi mängudelt kõrvale.¹³⁰ Mängudele kutsuti ka sõja kaotanud Jaapan ja Itaalia. ROK-il tuli lahendada enne mängu Hiinaga seotud küsimus. Probleemistik oli keeruline, kuna ROK-i liige oli sellel hetkel Taivanil asuv Hiina Vabariik, kuid Soome tunnustas ametlikult ja saatis mängude kutse Hiina Rahvavabariigile. See situatsioon sai esimeseks akordiks mõlema Hiina

¹²⁶ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 90.

¹²⁷ Arnaud, P. ja Riordan, J. Lk. 98.

¹²⁸ Vt. Ptk. 2.5.2 Rahva Olümpiaad

¹²⁹ Schaffer, K. ja Smith, S. *The Olympics at the Millennium: Power, Politics, and the Games*. Rutgers University Press, 2002. Lk. 57-59.

¹³⁰ Espy, R. Lk. 36.

mitmeid olümpiamänge puudutavale boikotipoliitikale. Kuna ROK otsustas eirata oma reegleid ning aktsepteeris mõlema Hiina osalemist Helsingis siis Taivan teatas mängude boikoteerimisest.¹³¹ Hiina osales Helsingi olümpial ühe ujujaga, kuna ülejäänud võistkond jõudis mängudele liiga hilja. Samas oligi Hiina peamiseks eesmärgiks osaleda ametlikul ava- ja lõputseremoonial.¹³² Järgmine kord osales Hiina olümpiamängudel 32-aasta pärast, 1984. aastal Los Angeleses.

2.3.3 Melbourne 1956

Melbourne valiti olümpialinnaks 1949. aastal ning esmakordselt peeti mängud lõunapoolkeral. Kuu aega enne mängude algust, 23.-24. oktoober 1956 ründas NSV Liit Ungarit ning surus veriselt maha ungarlaste ülestõusu. Mõned päevad hiljem okupeeris Iisrael Suurbritannia ja Prantsusmaa toetusel Gaza maakitsuse ja Siinai poolsaare, algas Suessi kriis. Mõned nädalad enne mängude algust leiab ROK-i president A. Brundage, et need sündmused ei mõjuta algavaid mänge. ROK-i tollaegne retoorika mängis jõuliselt spordi ja poliitika sõltumatusele, kuigi reaalne olukord oli kardinaalselt erinev. ROK-i president süüdistas boikoteerijaid olümpismi põhiteesi, sport on täielikult poliitika vaba, eiramises.¹³³ Melbourne'i mänge boikoteerivad erinevatel põhjustel seitse riiki – Holland, Hispaania, Šveits, Hiina, Egiptus, Liibanon ja Iraak. See tõestas veelkord poliitika ja spordi läbi põimumist ning laiaulatuslikumate boikoti perioodi algust olümpialiikumises.

Holland teatab, et boikoteerib mänge seoses NSV Liidu tegevusega Ungaris ning toob oma võistkonna Austraaliast ära (paljud koondised jõudsid mängudele aklimatiseerumise eesmärgil nädalaid varem). Holland ei nõudnud NSV Liidu eemaldamist mängudelt ega esitanud mingeid muid nõudmisi. Sarnaselt Hollandiga boikoteerivad mänge samal põhjusel ka Hispaania ja Šveits. Esimese puhul oli

¹³¹ Espy, R. Lk. 37.

¹³² Mullvenney, N. Chen Chengda, China's almost Olympian. *Reuters*. 07.08.2008.

<http://www.reuters.com/article/2008/08/07/us-olympics-chen-idUSPEK30776220080807>

¹³³ Kissoudi, P. Lk. 1692-93

Ungari ülestõus tõenäoliselt vaid otsitud põhjus, kuna riigil oli tõsiseid rahalisi probleeme olümpial osalemiseks.¹³⁴ ROK-ile oli tõeliseks löögiks oma „kodumaa“ Šveitsi¹³⁵ otsus boikoteerida. Šveitsis lõi välja saksa ja prantsuse keelsete regioonide vaheline konflikt, mis viis saksa keelsete piirkondade spordijuhid boikoti ideedeni. ROK palus riikidel boikotist loobuda. Holland ja Hispaania jäid oma otsuse juurde, kuid Šveits soovis hiljem oma otsusest taganeda, kuid sellega jäädi niivõrd palju hiljaks, et enam ei suudetud organiseerida koondise transporti Austraaliasse.

Teine suurem grupp boikoteerijaid tõi põhjuseks Suessi kriisi. Egiptus teatas enne kriisi puhkemist ROK-i, et nad loobuvad mängudest finantsilistel põhjustel. Peale kanali hõivamist nõuti aga sõjaliselt sekkunud riikide väljaheitmist ROK-ist. Egiptusega olid solidaarsed Liibanon ja Iraak. Esimene tõi lisaks Suessi kriisile mängudest eemale jäämise põhjuseks kriisist tingitud reisimis raskused. Liibanonlased kartsid, et nende sportlased ei pääse Austraaliast tagasi kodumaale.

Mänge boikoteeris ka Hiina, kes ei soovinud Taivani osalemist. 1954. aastal oli Hiina Rahvavabariigist saanud ROK-is hiinlaste ametlik esindaja, kuid klausliga, et ka Taiwan saab jätkata osalemist olümpialiikumises. 1956. aasta alguses nõudis Hiina, et Taivani heidetaks ROK-ist välja. ROK-i president A. Brundage vastas, et poliitilistel põhjustel kedagi välja ei heideta. Taivani jätkuva liikmelisuse tõttu Hiina otsustas Melbourne'i mängude boikoteerida ning lahkus 1958. aastal ROK-ist.¹³⁶

Kuna Austraalias valitsesid hobustele pikad karantiini tingimused siis peeti ratsutamise võistlused pool aasta varem Stockholmis. Melbourne'i boikoteerijatest osalesid seal Egiptus, Hispaania, Holland ja Šveits.¹³⁷ Samas kõik sündmused, mis põhjustasid hilisema boikoti olid ratsutamise võistlusteks veel toimumata. ROK

¹³⁴ Espy, R. Lk. 54-55.

¹³⁵ ROK-i peakorter asub alates 1915. aastast Lausanne'is.

¹³⁶ Hill, C. Lk. 42.

¹³⁷ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 19

plaanis algselt mängudest loobunud riike karistada, kuid loobus hiljem sellest mõttest. Poliitilistest pingetest mõjutatud Melbourne'i mängudelt sai alguse traditsioon, kus lõputseremoonial ei liiguta mitte rangelt riikide kaupa vaid vabas ja sundimatus õhkkonnas.¹³⁸

2.3.4 Tokyo 1964

Paljud käsitlused olümpiaboikottidest ei lisa nimekirja Tokyo mängu. Esmakordselt Aasias peetud mängudel siiski esines poliitiline boikott, mille juured ulatuvad I GANEFO mängudeni.¹³⁹ Nimelt läksid Indoneesia ja Põhja-Korea vastuollu ROK-i reeglitega ning osadele GANEFO mängudel osalenud ujujatel ja kergejõustiklastel keelati Tokyo mängudel osalemine. Värskest olümpialiikumisega liitunud Põhja-Koreal ja GANEFO mängude tõttu ajutiselt ROK-ist eemaldatud Indoneesia protesteerisid selle otsuse vastu ning ähvardasid mängudelt lahkuda, kui nende sportlasi võistleva ei lubata. ROK jäi endale kindlaks ning mõlemad riigid boikoteerisid mängu.¹⁴⁰

2.3.5 Montreal 1976

Montreal valiti olümpialinnaks 1970. aastal. Vahetult enne mängu saavad alguse tudengite rahutused LAV-is Sowetos, mis toovad endaga kaasa sadu hukkunuid. See sündmus häälestab Aafrika riike boikotilainele. Montreal juhatab sisse nelja olümpiaadi pikkuse perioodi, kus poliitilised boikotid mõjutavad suveolümpiamänge. Montreali mängude eel lahvas konflikt korraldaja Kanada ja ROK-i vahel, mis lõppes Hiina ja Taiwan boikotiga. Lisaks boikoteeris mängu 24

¹³⁸ Espy, R. Lk. 57-58.

¹³⁹ Vt. Ptk. 2.5.3 GANEFO mängud

¹⁴⁰ Espy, R. Lk. 84-85.

Aafrika riiki¹⁴¹, kellele sekundeerisid Iraak ja Guyana. Massiivse boikoti põhjuseks oli LAV-i apartheidipoliitika.

Hiina ja Taivani küsimus oli olnud ROK-is pikalt suureks poliitiliseks probleemiks. Mõlemad riigid olid boikoteerinud Melbourne'i mängu. Hiina lahkus seejärel olümpialiikumisest ning naasis alles 1984. aastal Los Angelese mängudel. Taivan oli osalenud kõigil vahepealsetel mängudel. Pidevalt oli kahe Hiina küsimus ROK-i päevakorras ning Taivan pidi ajajooksul korduvalt muutma oma nime.¹⁴² Kõik mängude korraldajad peavad olümpiaks tagama kõigile osalevatele riikidele võimaluse riiki siseneda. Erinevalt paljudest teistest riikidest tunnustas Kanada aga Hiina Rahvavabariiki ja nõudis Taivani, kes kasutas oma nimes samuti sõna „Hiina“, eemaldamist. Huvitav, et Kanada, kes oli mandri Hiinat tunnustanud juba 1970. aastal, esitas Taivani eemaldamise nõude vahetult enne mängude avamist. ROK ja Kanada olümpiakomitee sellega ei nõustunud. Kanada valitsus pakkus alternatiivina, et Taivan võistleb olümpialipu ja -hümni all ning ei kasuta oma nimes viidet sõnale Hiina. ROK oli sarnase probleemiga kokku puutunud ka Innsbrucki 1976. aasta talimängudel, kus Austria valitsus, kes tunnustas samuti vaid mandri Hiinat, lubas olümpiahartale tuginedes võistelda Taivanil oma traditsiooniliste sümbolite all.¹⁴³ ROK ja paljud liikmesriigid olid Kanada ametliku poliitika sekkumisest olümpiaasjadesse tõsiselt häiritud. Esineti isegi boikotiähvardustega, nende hulgas ka USA.¹⁴⁴ Taivan kompromissiga ei nõustunud ning otsustas mängu boikoteerida. Ainukesena jäi Taivaniga solidaarseks Paraguay kes siiski Taivani palvel boikotist loobus.¹⁴⁵ Mängu otsustas boikoteerida ka Hiina, tuues põhjuseks asjaolu, et Taivani ei eemaldatud ROK-i liikmete hulgast.

¹⁴¹ Vt. Lisa 3, Lk. 81.

¹⁴² Vt. Ptk. 1.2.2 Riikide tunnustamisega seotud küsimused olümpialiikumises.

¹⁴³ Oosterhoff, S. Lk. 72.

¹⁴⁴ Hill, C. Lk. 46.

¹⁴⁵ Oosterhoff, S. Lk. 73.

Hiljutiste rahutuste tõttu LAV-is mõistis Aafrika Liidu eelkäija Aafrika Ühtsuse Organisatsioon (AÜO) oma ministrite kohtumisel sealsed sündmused ning võimul oleva apartheidi režiimi hukka. Leidmaks oma resolutsioonile laiemat kandepinda otsustati ära kasutada algavaid olümpiamänge ning asjaolu, et Uus-Meremaa rugbykoondis oli külasthanud LAV-i. AÜO nõudis 48 tundi enne Montreali mängude algust Uus-Meremaa mängudelt eemaldamist, ähvrades keeldumise korral oma liikmesriikide koondised koju kutsuda. Kuna rugby ei olnud olümpiaala ning Uus-Meremaa rugby alaliit ei kuulunud rahvusliku olümpiakomitee ridadesse siis ei saanud Uus-Meremaa ka parima tahtmise juures midagi ette võtta.¹⁴⁶ ROK oli liialt ametis Taivani küsimusega ning Aafrika riikide nõudmised tulid neile liialt järsku, et suuta mingeid kompromisse otsida.¹⁴⁷ ROK Uus-Meremaad ei eemaldanud ning tolle hetke laiaulatuslikum boikott sai reaalsuseks ROK tegeles rohkem kahe Hiina küsimusega, ning Aafrika riikide boikott tuli neile liialt ootamatult ja järsku, et midagi selle vastu ette võtta. Kõige enam kannatas Aafrika riikide boikoti tõttu Montreali kergejõustiku programm.¹⁴⁸

2.3.6 Moskva 1980

Moskva valiti mängude korraldajaks 1974. aastal. 1970. aastatel oli ROK organisatsioonina nõrk ning olümpiamängud muutusid järjest mastaapsemaks ja kulukamaks. Moskva valimisega loodeti leida võimekas korraldaja ning loodeti tasakaalustada ida-lääne suhteid.¹⁴⁹ Keeruline poliitiline õhkkond tekitas siiski olukorra, kus olümpiakorraldamine sai osaks külma sõja aegses propaganda võitluses. NSV Liidu ja USA vaheline konkurents suvemängude korraldajaks algas juba 1976. aasta mängude valimisega.¹⁵⁰ Valides 1980. aasta mängude korraldajaid oli talimängude kandidaadiks vaid Lake Placid ja suvemängudeks Moskva ja Los

¹⁴⁶ Pound, R. Lk. 119.

¹⁴⁷ Espy, R. Lk. 157

¹⁴⁸ Hill, C. Lk. 45.

¹⁴⁹ Pound, R. Lk. 5.

¹⁵⁰ Sarantakes, N. E. Lk. 34.

Angeles. Kuna enam ei soovitud pidada mängu samal aastal samas riigis¹⁵¹ siis põhimõtteliselt jagas ROK järgnevad mängud kahe rivaalitseva poole vahel ära. Esimesed vihjed võimaliku boikotti kohta tulid USA poolt juba 1976. aastal. Kritiseeriti NSV Liidus valitsevaid inimõigusi – teisitimõtlejate vangistamist, et vältida nende kontakte olümpiakülalistega, tauniti Helsingi lepete eiramist, heideti ette antisemitismi olemasolu ja üldist poliitilist olukorda.¹⁵²

Pingelist olukorda võimendas NSV Liidu vägede sisenemine Afganistani 1979. aasta jõulude ajal. USA oli võimetu Teherani pantvangi kriisi lahendamisel, lisaks oli ukse ees presidendivalimised. NSV Liidu sissetung Afganistani oli löök J. Carterile, kes oli saanud Leonid Brežnevilt lubaduse, et seda ei tehta. Kõik see andis USA-le ajendi Moskva mängude boikoteerimise diskussiooni uueks esile tõusuks.¹⁵³ Kuigi esimene riik oli Saudi-Araabia, kes teatas Moskva mängude boikoteerimisest 1980. aasta esimestel päevadel¹⁵⁴ siis peamiseks boikoti eestvedajaks sai USA. Algselt ei suudetud võtta ühtset seisukohta, kuid USA president J. Carter soovis võimalikult jõuliselt sekkuda ning ühe olulise võimalusena nägi ta Moskva mängude boikoteerimist. USA administratsioon nägi algselt olümpiaboikotti ühena paljude mõjutusvahendite hulgas, teades, et selle õnnestumiseks tuleb leida mõjuvõimsaid liitlasi. Poliitikute otsust mõjutasid USA meedias ja küsitlustes valitsenud boikotti toetavad meeleolud.¹⁵⁵ 20. Jaanuaril 1980 mainis J. Carter avalikult ühe võimalusena NSV Liidu mõjutamiseks Moskva mängude boikoteerimist. USA nõudis NSV Liidu vägede välja toomist Afganistanist, teise võimalusena mängude üleviimist või ära jätmist. USOC ja paljude sportlaste seisukoht oli, et parim viis võidelda Nõukogude agressiooniga on võita neid spordiareenil. USA jõuline ja poliitiline rünnak muutis ROK-i ühtseks ning mängude toimumiskohana nähti ainult Moskvat. ROK-i president lord Killanin tuletas USA-le meelde, et mängud toimusid ning USA

¹⁵¹ Seda oli juhtunud varem kahel korra – 1932 a. USA (Lake Placid ja Los Angeles) ja 1936 a. Saksamaa (Berliin ja Garmisch-Partenkirchen).

¹⁵² Oosterhoff, S. Lk. 80.

¹⁵³ Pound, R. Lk. 97.

¹⁵⁴ Kuningas, T ja Lääne, T. Lk. 304.

¹⁵⁵ Sarantakes, N. E. Lk. 84-86.

koondis osales olümpial ka siis, kui sõditi Koreas ja Vietnamis.¹⁵⁶ USA otsis aktiivselt boikotti osas liitlasi, saates välja sadu kirju maailma liidritele, keegi ei soovinud tormata ega avaldada liigset survet rahvuslikule olümpiakomiteele. USA sportlased tegid valitusele kompromissettepaneku – avamisel osaleb vaid lipukandja, boikoteeritaks autasustamise tseremooniaid, sportlased viibiks vaid olümpiakülas ning lahkuksid koheselt peale mängu. USA valituses seisukoht jäi samaks, vaid täielik eemale jäämine suudaks anda edasi USA sõnumi.

USA presidendi boikotikampaania idee võtsid kiiresti omaks Suurbritannia, Austraalia ja Lääne-Saksamaa. Suurbritannia värske peaminister M. Thatcher soovis rõhutada erilisi suhteid USA-ga ning oli boikotikampaanias USA agar liitlane. Tema nägemuse järgi oli sport teisejärguline, kui teemaks oli Suurbritannia positsioon maailmas ja erilised suhted USA-ga.¹⁵⁷ Mõlemad liitlased suutsid olümpiaboikotti vaadata ainult valitsuse mäta otsast ning kummalgi ei olnud selget arusaama olümpialiikumise toimimisest. Mõlemad riigipead uskusid, et saavad lihtsalt oma riigi olümpiakomiteid mõjutada. Siiski osutus reaalsus vastupidiseks, kuna mõlemas riigis olid sportlased boikoti vastu ning olümpiakomiteed väga skeptilised boikoti tõhususes. J. Carter kinnitas kohtumisel USA sportlastega, et tal puudub otsene mõjuvõim USOC-i üle, kuid vajadusel kasutab ta oma võimu muutes kehtetuks USA sportlaste passid, mis takistaks riigist lahkumist.¹⁵⁸ Sarnaselt USA-ga survestas Suurbritannia jõuliselt olümpiakomiteed tehes keeruliseks koondise rahastamise organiseerimise ning üritades keelata riigiteenistujatel ja sõjaväelastel mängudel osalemise.¹⁵⁹ Sarnane surve oli Uus-Meremaal, kus paljud spordialaliidud allusid survele, kartes kaotada rahalist toetus ja sponsoreid. Osa sportlasi said anonüümseid ähvardusi, kus nõuti mängude boikoteerimist.¹⁶⁰ USA administratsioon oli otsustanud minna boikotiga lõpuni. Administratsiooni meelepahaks otsustas USOC

¹⁵⁶ Korea sõda 1950-53; Vietnami sõda USA armee osalusel 1964-75.

¹⁵⁷ Jefferys, K. Lk. 282.

¹⁵⁸ Sarantakes, N. E. Lk. 174.

¹⁵⁹ Jefferys, K. Lk. 286-287.

¹⁶⁰ New Zealand History online. <http://www.nzhistory.net.nz/media/photo/moscow-olympics-boycott>

küsimuse üle ikkagi hääletada. 12. aprillil 1980 kinnitas USOC, et USA koondise boikoteerib Moskva mängu. USOC-i liige Richard Krantz põhjendab boikotti poolt hääletamist asjaoluga, et mängud ei saa toimuda riigis, kes okupeerib iseseisvat riiki. Samas tõdes ta, et USOC hääletust mõjutas tugevalt J. Carteri jõuline surve ning lubadus takistada seaduslike vahenditega sportlaste lahkumist riigist.¹⁶¹ Vaatamata M. Thatcheri jõulisele kriitikale otsustas Suurbritannia olümpiakomitee (BOA - *British Olympic Association*) mängudel osaleda.¹⁶² Briti spordiminister Denis Howell teatas, et neil „*valitseb Magna Carta, mitte Jimmy Carter*“.¹⁶³ Suurbritannial oli Moskvast 326-liikmeline delegatsioon, mis oli suuruselt mängude neljas. Mängudelt saabunud sportlastele ei korraldatud ametlikke vastuvõtte ning olümpiavõitjaid ei premeeritud ega tunnustatud.¹⁶⁴

USA kasutab aktiivselt diplomaatiat, et leida boikoti ideele toetust. Aafrikasse saadetakse valitsuse eriesindajana poksija Muhammad Ali, et leida toetust boikoti kampaaniale. Paljud Aafrika riigid on siiski nõrдинud, et ei saadeta diplomaatilist esindust. Lisaks ei suuda M. Ali täita oma diplomaatilist missiooni. Tema suurimaks möödalaskmiseks kujuneb liialt pehme seisukoht USA ja LAV-i suhete osas. Missioon hinnatakse pigem kui ebaõnnestumist.¹⁶⁵ Aafrika riigid on 1976. aasta boikotist teinud omad järeldused ning enamus mitte moslemiriike osaleb mängudel, erandiks Keenia, Libeeria ja Kongo. Kuigi boikoti näol oli tegemist tugeva koalitsiooniga siis ei saavutatud kõiki eesmärke ning paljud riigid ikkagi ei liitunud. Samal päeval brittidega otsustasid võistkonnad Moskvasse saata Hispaania, Itaalia ja Prantsusmaa.¹⁶⁶ Algselt tugevalt boikotiga seotud olnud Austraalia otsustab valitsuse suureks pettumuseks saata mängudele oma delegatsiooni. USA boikotiga liitub peale suuri sisepoliitilisi debatte Lääne-Saksamaa, USA sõjatööstusest sõltuv Jaapan, Kremliiga konfliktis olev Hiina ja NSV Liiduga diplomaatilisi suhteid mitteomav

¹⁶¹ Gitlin, M. *The 1980 U.S Olympic Boycott. A History Perspectives Book*. Ann Arbour, 2014. Lk. 12-14

¹⁶² Jefferys, K. Lk. 290.

¹⁶³ Hill, C. Lk. 125.

¹⁶⁴ Riordan, J. *Moscow 1980. Encyclopedia of the Modern Olympic*. Toimetajad Findling, J. ja Pelle, K. Greenwood, 2004. Lk. 202.

¹⁶⁵ Oosterhoff, S. Lk. 89.

¹⁶⁶ Sarantakes, N. E. Lk. 177.

Israel. Ladina-Ameerikast liitub boikotiga vaid Pinocheti režiimi all olev Tšiili.¹⁶⁷ Münchenis ja Montrealis võitis 26 riiki kaks või enam kuldmedalit. Neist vaid viis (USA, Lääne-Saksamaa, Norra, Jaapan ja Keenia) otsustas Moskva mängu boikoteerida.¹⁶⁸ USA juhitud boikotikampaania üheks tagasilöögiks oli ka Puerto Rico otsus osaleda Moskva mängudel. J. Carteril oli küll võimalus neid survestada mitte osalema, kuid selles loobuti, kuna leiti et nende roll on liialt marginaalne. Teine USA territoorium, kes on ROK-i liige, Neitsisaared otsustasid järgida USA poolt ette dikteeritud poliitikat.¹⁶⁹

1980. aasta suve alguseks oli selge, et Moskva mängudel osaleb 81 riiki ning ei osale 63 riiki. Mitteamalike hulgast toetasid ametlikult boikotti 28 riiki¹⁷⁰, ülejäänud 31 riiki ei vasta erinevatel põhjustel mängude ametlikule kutsele. Osalevate riikide hulgas on 13 riiki, kelle valitsused toetasid boikotti, kuid kelle rahvuslik olümpiakomitee otsustas sportlased ikkagi mängudele saata. 16 osalevat riiki otsustasid protestiks NSV Liidu välispoliitika vastu loobuda oma riigisümbolitest ja osaleda mängudel olümpialipu ja -hümni all. Neist 10 boikoteeris ka avatseremooniat.¹⁷¹ Olümpialipu all avatseremoonial osalenud riikide sisse marssi ametlikes teleülekannetes ei näidatud.¹⁷² Omamoodi pretsedendi lõi Uus-Meremaa, kelle algselt 100-liikmelisest koondisest võistles Moskvast 4 sportlast, kes avatseremoonial osalesid Uus-Meremaa olümpiakomitee lipu all.¹⁷³ Oosterhoffile tuginedes saab nende tegutsemist nimetada esindus boikotiks, kus kohal olid küll sportlased, kuid nad esinesid individuaalselt ning ei esindanud tseremooniatel oma riiki. Mängudel osaleb ka boikotikampaania keskmesse tõusnud Afganistan. Moskva mängude boikotikampaania on olümpiaajaloo suurim ja saanud kindlasti kõige rohkem tähelepanu.

¹⁶⁷ Guttman, A. Lk. 153.

¹⁶⁸ Riordan, J. Moscow 1980. Lk. 202.

¹⁶⁹ Sarantakes, N. E. Lk. 189.

¹⁷⁰ Vt. Lisa 3, LK. 81.

¹⁷¹ Sarantakes, N. E. Lk. 233.

¹⁷² Guttman, A. Lk. 155.

¹⁷³ New Zealand History online. <http://www.nzhistory.net.nz/media/photo/moscow-olympics-boycott>

2.3.7 Tallinna olümpiaregatt

Tallinnas toimunud purjetamise olümpiaregatt on mitmes mõttes tähelepanuväärne ning on õnneks leidnud piisavalt tähelepanu Eesti (spordi)ajaloolaste hulgas¹⁷⁴ ning käsitlemist mitmetes teostes.¹⁷⁵ Esimest ja viimast korda toimusid olümpiavõistlused okupeeritud *de jure* eksisteeriva riigi territooriumil. Purjeregatt algas 40. aastat hiljem, kui Eesti liideti NSV Liiduga.¹⁷⁶ Tänu purjeregatile sai Baltikumi küsimus maailmas palju tähelepanu. Väliseestlaste kogukond oli ühenduses M. Thatcheri ja avaldas avaliku kirja ROK-ile, mida levitati Lake Placidis. Lisaks saatsid Balti vabadusvõitlejad avaliku kirja NSV Liidu ülemnõukogu presiidiumi esimehele ning ÜRO peasekretärile.¹⁷⁷ Sarnaselt Baltikumile andis endast aktiivselt märku ka välisukrainlaste diasporaa. Arvestades, et osa jalgpalliturniirist toimus Kiievis siis üritasid samuti pöörata tähelepanu Ukraina ajaloole ja toetati Moskva boikotti.¹⁷⁸ Üritades vältida NSV Liidu 40-aastase okupatsiooni tunnustamist osalesid paljud riigid regatil olümpialipu all – sarnaselt põhiprogrammile Moskvast. Omamoodi pretsedendi lõi Hispaania, kes Moskvast esines oma riigilipu all, kuid Tallinnas osales olümpiasümboolika all. Protestiks NSV Liidu välispoliitika vastu boikoteerisid Iirimaa, Holland, Itaalia ja Šveits regati avatseremooniat.¹⁷⁹ Moskvast osalenud riikidest boikoteeris olümpiaregatti Suurbritannia, mille kohalik alaliit otsustas valitsuse ametlikku poliitikat jälgida.¹⁸⁰ Kuigi Lääne-Saksamaa boikoteeris Moskva mängu, viibis olümpiaregati avamisel sealse olümpiakomitee president, kes saabus Tallinnasse merd mööda oma jahiga.¹⁸¹

¹⁷⁴ Marmor, C. „Tallinn-unsere Heimstadt“ Die olympische Segelregatta 1980 als ein integratives Projekt des Spätsozialismus in der ESSR. München, 2010.

Pukk, T. Olümpiaregatt okupeeritud riigis – Tallinn 80. Bakalaureusetöö. Tartu, 2004.

¹⁷⁵ Lääne, T. Tallinna Kalevi Jahtklubi kuus aastakümnet. Tallinn, 2008.

Olümpiaregatiiraamat. Koostaja Parašin, L. Tallinn, 1983.

¹⁷⁶ 21.-29.07.1980 toimus Tallinnas Moskva olümpiamängude purjeregatt

21.07.1940 kuulutati välja Eesti NSV

¹⁷⁷ Lääne, T. Lk. 77-79.

¹⁷⁸ Ettekandepäev Eesti Spordimuuseumis 2.10.2013. Marmor, C. *Partitsipatoorsed mängud. Sport, poliitika ja integratsioon 1980. aasta olümpiamängude näitel Tallinnas ja Kiievis*

¹⁷⁹ Kuningas, T ja Lääne, T. Lk. 312.

¹⁸⁰ Jefferys, K. Britain and the Boycott of the 1980 Moscow Olympics. *Sport in History*. Vol. 32, No. 2, juuni 2012. Lk. 291.

¹⁸¹ Arnold Green. Koostaja Lääne, T. Tallinn, 2009. Lk 104.

2.3.8 Los Angeles 1984

Los Angeles sai olümpialinnaks 1978. aastal. Arvestades maailmas valitsenud poliitilist olukorda ning asjaolu, et USA oli selleks hetkeks mainiud võimalust Moskva mängude boikoteerimiseks, mis hiljem ka realiseerus, kerkis boikotiteema koheselt esile. Algselt olid tähelepanu keskmes Aafrika riigid, kes leidsid järjekordselt võimaluse tuua ajendiks rugby. 1981. aastal osales LAV-i rugbykoondis kolmes mängus USA territooriumil ning vahetult enne mängu osales Inglismaa rugbykoondis LAV-i turneel. Lisaks vahetas lõuna-aafriklanna Zola Budd kodakondsust ning sai võimaluse esindada kergejõustikus Suurbritanniat. Põhjustega peljati, et need sündmused annavad Aafrika riikidele ajendi käituda sarnaselt Montreali mängudele. Seekord AÜO oma liikmeid ei survestanud ja andis vabaduse igal liikmel iseseisvalt mängudel osalemise üle otsustada. Ainukesena otsustas LAV-i teematikale viidates mängu boikoteerida Ülem-Volta (praegune Burkina Faso).¹⁸²

Lisaks Aafrika riikidele oli põhjendatud kartus, et NSV Liit võib kättemaksuks boikoteerida USA-s toimuvaid mängu. 1983. aastal tulistas NSV Liidu piirivalve Sahhalini saare kohal alla reisilennuki, mis liikus marsruudil New York – Soul. Hukkus 269 inimest nende seas 81 USA kodanikku. See sündmus algatas USA-s tugeva protestilaine NSV Liidu vastase protestilaine ning tekkis palju väikseid rühmitusi, kes nõudsid NSV Liidu eemaldamist mängudelt.¹⁸³ Ägenenud antikommunistlik retoorika andis omakorda NSV Liidule alust kritiseerida mängude turvalisust ning väljendada hirmu oma kodanike turvalisuse pärast. Kasutades ära võimalust nõuti Los Angelese korraldajatelt võimalust majutada oma delegatsioon olümpiaküla asemel Los Angelese sadamas seisvale Nõukogude laevale, siseneda riiki olümpia akrediteeringuga (vältides ametlikku viisaprotseduuri) ja turvalisuse garantiid olümpia delegatsioonile. Mängude korraldajad ei saanud neid tingimusi

¹⁸² Oosterhoff, S. Lk. 100.

¹⁸³ Wilson, W. Los Angeles 1984. *Encyclopedia of the Modern Olympic*. Toimetajad Findling, J. ja Pelle, K. Greenwood, 2004. Lk. 212.

garanteerida, kuna need olid USA valituse pädevuses.¹⁸⁴ NSV Liit kasutas seda ajendina ning otsustas 8. mail 1984, mõned tunnid peale olümpiatõrviku teekonna algust, Los Angelese mängu boikoteerida.¹⁸⁵ Pole täpset vastust, kas NSV Liidul oli peale kättemaksu veel mingeid põhjuseid mängu boikoteerida. Oma osa mängis arvatavasti järjest vahetuvad ja vanadusest nõdrad presiidiumi esimehed ning ka osade ringkondade kartus kaotada USA-le spordiareenil.

NSV Liit lubas oma eemale jäämisega teisi riike mitte kaasa tõmmata. Arusaadavalt oli see tühi sõnakõlks ning Varssavi Pakti riikidele anti koheselt mõista, et boikott on kohustuslik. Need otsused toimusid valituste tasemel, kohalikud olümpiakomiteedel siin mingit sõnaõigust ei olnud.¹⁸⁶ Moskva kasutas siiski ka präänikut, kui Poolale pakuti boikotis osalemise eest võimalaksete tähtaja pikendamist.¹⁸⁷ Boikotileeri ühtsusesse löid mõra Rumeenia ja Jugoslaavia, kes otsustasid mängudel osaleda. Rumeenia puhul on teada, et mängudega seotud kulud tasusid korraldajad. USA valitsus tagas Rumeeniale teatud majanduslikke hüvesid, mis USA suursaadiku hinnangul oli ebamõistlik, kuna Rumeenia teatas oma osalemisest enne, kui NSV Liit boikotist. Ceausescu sai Samaranchilt tunnustuse, kui riik, kes murdis kommunistlike riikide olümpiaboikoti. Kiiresti pidi ROK lisama, et see autasu ei ole tunnustus Rumeenia liidri sisepoliitilisele tegevusele vaid puhtalt tegevuse eest olümpiaboikoti nurjamisel.¹⁸⁸ Nagu ROK-i puhul tavaks üritati spordi ja poliitika lahus hoidmist serveerida teatud sündmusi ja tegusid eirates.

Kokku boikoteeris mängu 14 idablokiriiki, Iraan, Liibüa ja Burkina Faso. Tegemist oli sportlikus mõttes olulise boikotiga, kuid poliitiliselt oli see ühekülgne ning ei mõjutanud oluliselt mängu. ROK-i suureks võiduks oli ideoloogilisi kaaslasi eiranud Rumeenia, Jugoslaavia ja Hiina osalemine mängudel. Just viimase naasmine peale

¹⁸⁴ Oosterhoff, S. Lk. 98.

¹⁸⁵ Wilson, W. Los Angeles 1984. Lk. 212.

¹⁸⁶ Sarantakes, N. E. Lk. 251.

¹⁸⁷ Oosterhoff, S. Lk. 99.

¹⁸⁸ Samas.

52-aastast eemalolekut on spordiajaloo seisukohalt väga oluline. Hiina osales mängudel vaatamata asjaolule, et tennisisti Hu Na intsidendi tõttu oli 1983. Aastal külmutatud kõik kultuurisuhted USA-ga.¹⁸⁹ Võib uskuda, et sisepoliitiliselt muutunud ja välispoliitilist krediit otsiv suurriik nägi olümpias liialt suurt võimalust, et seda eelpool mainitud intsidendi tõttu kasutamata jätta. Kaks nädalat enne mängude saadeti rassistlikke ähvardusi mitme Aasia riigi olümpiakomiteele (sh. Hiina ja Lõuna-Korea). Ähvarusel puudus allkiri, kuid pigem peeti seda NSVL rünnakuks, kui USA kohalikke sektide kätte tööks.¹⁹⁰ Ebaturvalise õhkkonna kuvamine ja sellele kinnituse leidmine oli Nõukogude propagandale tõenäoliselt oluline.

2.3.9 Soul 1988

Soul valiti olümpialinnas 1981. aastal. Riigis valitsesid sellel hetkel autoritaarsed sõjaväelased ning linn asus vaid 50 kilomeetri kaugusel kahte Koread lahutavast demilitariseeritud tsoonist. Keerulised ja pingelised olid suhted naabri Põhja-Koreaga, kellega formaalselt oldi jätkuvalt (ja ollakse tänaseni) sõjas. Lõuna-Koreal puudusid diplomaatilised suhted sotsialistlike riikidega, sh. NSV Liiduga. Kui siia juurde lisada 1983. aastal NSV Liidu poolt alla tulistatud Lõuna-Korea reisilennuk siis oli ROK-il piisavalt alust karta uut boikotikampaaniat. Lisaks segab kaarte jälle rugby ja LAV-i apartheidipoliitika. Osa riike jätkab rugbymeeskondade saatmist LAV-i. Olümpiaalade hulka lisandub tennis, mis tähendab, et enamus tennisiste on karjääri jooksul külasthanud LAV-i või kohtunud väljakul lõuna-aafriklastega. ROK distantseerib ennast kiiresti rugbyist, kui mitte olümpialast, kuid juba 1980. aasta näitas, et enamus Aafrika riike olid 1976. aasta mängudega oma õppetunni saanud ning ei kippunud enam massiliselt boikoteerima.¹⁹¹

¹⁸⁹ Hill, C. Lk. 52.

¹⁹⁰ Oosterhoff, S. Lk. 100.

¹⁹¹ Samas. Lk. 106.

NSV Liit esitas Lõuna-Koreale sarnased nõuded turvalisuse osas, kui oli esitatud neli aastat varem USA-le. Lisaks nõuti ROK-ilt Põhja-Korea kaasmaist mängude korraldamisse. Põhja-Korea soovis korraldada pooled spordialad ning tegi ettepaneku pidada topelt ava- ja lõputseremoonia. Soul pakkus naabrile nelja ala korraldamist - lauatennis, vibulaskmine, osa jalgrattavõistluste programmist ja valiku jalgpallimänge. Põhja-Korea nõudis oluliselt rohkem ning läbirääkimised jooksid ummikusse ning Põhja-Korea otsustas sellele viidates mängude boikoteerida. Temaga liituvad Etioopia ja Kuuba. Esimene solidaarsusest, teine peamiselt asjaolul, et NSV Liidu asemel on sotsialistliku saareriigi uueks suursponsoriks Põhja - Korea.¹⁹² Mängude kutsele ei vasta Albaania, Nicaragua ja Seišellid. Osa vaatlejaid seostab neid kõiki Põhja - Korea boikotiga.¹⁹³ Pigem siiski tegemist marginaalsete spordiriikidega, kellest Albaania loobus kõigist mängudest enne 1992. aastat. Suurem sotsialismimaade boikott jäi ära, kuna NSV Liit oli Mihhail Gorbatšovi juhtimise all muutunud liberaalsemaks ning soovis suuremat koostööd ka spordivallas. Mõisteti, et mängudel osalemisega võidetakse rohkem, kui eemale jäämisega.¹⁹⁴ Seda otsust kritiseeris teravalt F. Castro, kes ilmselgelt oli lootnud näha sotsialismileeris suuremat ühtsust ka kaasatundmist Põhja-Koreale.¹⁹⁵

2.4 Taliolümpiaboikotid

Mitmetel põhjustel on talimängude boikoteerimine olnud täiesti teisejärguline. Kuigi kuni 1992. aastani toimusid talimängud samal aasta suvemängudega ning reeglina mõjutasid neid sarnased poliitilised pinged siis saab välja tuua vaid ühe konkreetse boikoteerimise juhtumi.

1936. aasta talimängude konteksti lisandus poliitika, tegemist oli Berliini eelmänguga, kus valitseva partei sümboolika ja ideoloogia vallutas kogu areeni.

¹⁹² Pound, R. Lk. 109.

¹⁹³ Oosterhoff, S. Lk. 105.

¹⁹⁴ Palenski, R. Soul 1988. *Encyclopedia of the Modern Olympic*. Toimetajad Findling, J. ja Pelle, K. Greenwood, 2004. Lk. 218.

¹⁹⁵ Oosterhoff, S. Lk. 107.

Neid mängu boikoteeris kaks juudist Prantsuse bobisõitjad.¹⁹⁶ Külma sõja aegne spordipoliitika jõudis talimängudele 1956. aastal, kui NSV Liit tegi oma debüüdi. 1980. aasta Lake Placidi mängu boikoteeris Taivan. Põhjuseks Hiina liitumine ROK-iga 1979. aastal. Kuna Taivan oli talimängudel marginaalne tegija siis ei mõjutanud see mitte kuidagi mängude kulgu ning sai suhteliselt vähe tähelepanu. Pigem oli see osa Taivani 1976 ja 1980. aasta mängude boikoteerimiste jadas.¹⁹⁷ Kuigi ROK kutsus 1952. aastal sõja põhjustanud Saksamaa Helsingi olümpiale siis viidates just värsketele sõjamälestustele ning saksa vastasele meelsusele loobuti nende kutsumisest Oslo 1952. aasta taliolümpiale.¹⁹⁸ 2008. aasta Venemaa-Gruusia konflikti järel kuulutas Gruusia koheselt, et planeerib boikoteerida Sotši talimänge.¹⁹⁹ Vahepealne periood tõi Gruusias võimule uue presidendi ning mängude totaalset boikoteerimisest loobuti ning see asendus esindus boikotiga. Gruusia saatis mängudele 4 sportlast, kuid jättis saatmata riigiesindajate delegatsiooni ametlikele üritustele.²⁰⁰

Talimängude pääsemise boikotikampaaniatest võib paljuski kirjutada väiksema osalejate arvu arvele, kui võrrelda neid suvemängudega. Samuti ei tõstatunud talimängudel mõned boikoteerimise põhiteemad, näiteks LAV-i poliitika. Seda lihtsal põhjusel, kuna Aafrika riikide jaoks oli tegemist teisejärgulise üritusega. Samas on tänapäeval taliolümpia võtmas järjest suuremaid mõõtmeid ning juba Sotši puhul nägime, et tähelepanu ja ka boikotinoote jagus oluliselt rohkem, kui varasematel kordadel. Usutavasti järgmiste talimängude puhul Pyeonchangis kuuleme boikoti teemalisi välja ütlemisi oluliselt enam, kui Rio de Janeiro puhul.

¹⁹⁶ Schaffer, K. ja Smith, S. Lk. 57.

¹⁹⁷ Wallechinsky, D. ja Loucky, J. The Complete Book of the Winter Olympics. Turin 2006 Edition. Wilmington, 2005. Lk. 5.

¹⁹⁸ Espy, R. Lk. 33.

¹⁹⁹ Oosterhoff, S. LK. 2.

²⁰⁰ Georgia Confirms Participations in Sochi Olympics. *Civil.ge* 02.05.2013

<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=26020>

Georgia denies plan to meet Putin during Sochi Olympics. *Reuters*. 06.02.2014.

<http://www.reuters.com/article/2014/02/06/us-russia-georgia-meeting-idUSBREA151IS20140206>

2.5 Boikottidest tingitud alternatiivsed spordivõistlused

ROK-i egiidi all peetakse mitmeid regionaalseid spordivõistlusi, mis sarnanevad oma ülesehituselt olümpiamängudele: Pan-Ameerika, Kariibi ja Kesk-Ameerika, Vahemere, Aafrika ja Aasia mänged. Samas tunneb olümpiaajalugu mitmeid alternatiivseid spordivõistlusi mida üritati luua asendamaks olümpiat või likvideerimaks boikottide tekitatud kahju sportlastele.

2.5.1 Tööliste Olümpiaad (International Worker Olympiad)

Kutsuti ellu alternatiivina olümpiamängudele. Vastanduti „kodanlikule“ ja rahvusriike propageerivale olümpiale. Tööliste Olümpiaad pidi rõhutama tööliste võrdsust ja rahu. Võistlusi peeti ajavahemikul 1925-1937. Olümpiamängudest eristas neid võistlusi asjaolud, et ei kasutatud riigilippe ega rahvushümne, võitjad ei saanud auhinnaks medaleid ning üritus oli pigem suunatud laiemale osavõtjate konnale, kui vaid tippportlased. Esimesel olümpiaadil Frankfurdis osales ligi 60 000 osalejat 10 riigist. Suure osavõtjate arvu tingisid mitmed suurte osavõtjate arvuga võimlemisüritused. Erinevalt olümpiaadist ei tehtud naistele Tööliste Olümpiaadil osalemiseks mingeid takistusi. I maailmasõja järgselt leidis Tööliste Olümpiaadis omale väljundi rahvusvahelisest olümpialiikumisest kõrvaldatud Saksamaa.²⁰¹

1928. aastal kutsus NSV Liit vastukaaluks 1928 Amsterdamis mängudele ellu Tööliste Spartakiaadi. 21 spordialaga vasakpoolsete spordivõistlusel domineeris NSV Liit, kuid ligi 600 osavõtjatest olid välisriikidest. Kusjuures mängude kavas oli tennis, mis oli traditsiooniliselt aristokraatlik spordiala.²⁰² Teist Tööliste Spartakiaadi enam ei toimunud ning 1937. aastaks olid vasakpoolsed mängud sulanud kõik

²⁰¹ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 12-13.

²⁰² Arnaud, P. ja Riordan, J. Lk. 80.

Riordan, J. Sport in Soviet Society. Cambridge, 2011. Lk. 109-112.

ühaks Tööliste Olümpiaadiks, mis toimusid viimast korda Antverpenis. Järgmisena Helsingis toimuma pidanud mängud jäeti sõja tõttu pidamata.

ROK üritas aktiivselt leida Tööliste Olümpiaadiga ühist keelt. Peale II maailmasõda õnnestus ROK-i presidendil Sigfried Edströmil ühendada erinevad vasakpoolsed spordiorganisatsioonid rahvusvahelise olümpialiikumisega. Töölissportlaste olümpiale tõmbas kriipsu NSV Liidu otsus liituda 1952. aastast olümpialiikumisega.²⁰³

2.5.2 Rahva Olümpiaad (People's Olympiad; Olimpiada Popular)

Rahva Olümpiaad kutsuti ellu vastukaaluks Berliini mängudele. 1936. aasta alguses tuli Hispaanias võimule vasakpoolne valitsus, kes otsustas Berliini mängude boikoteerida. Vastukaaluks poliitilise alatooniga mängudele alustati koheselt alternatiivsete mängude organiseerimist, Rahva Olümpiaadi nime all, mis pidid toimuma Barcelonas, Mängudele registreeris 22 riigi ligi 4500 sportlast. Osa autoreid peab Rahva Olümpiaadi osaks Tööliste Olümpiaadist.²⁰⁴ Kahe spordiürituse vahel olid selged sarnasused ning mängudest pidid kujunema vasakpoolsete vaadetega organisatsioonide protesti mängud. Potentsiaalsete osalejate hulgas oli palju juute, saksa ja itaalia poliitilisi põgenikke aga ka töölisühingute ning vasakpoolsete organisatsioonide esindajaid. Mängud pidi algama vahetult enne Berliini mängude, kuid jäid toimumata, kuna päev enne avatseremooniat puhkes Hispaania kodusõda. Paljud osalejad lahkusid kiirustades sõjakoldest, kuid märkimisväärne osa jäi paigale ning andis vabariiklaste poolel oma panuse Hispaania kodusõtta.²⁰⁵

²⁰³ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 17.

²⁰⁴ Samas. Lk. 113-114.

²⁰⁵ Arnaud, P. ja Riordan, J. Lk. 98.

2.5.3 GANEFO mängud (Games of the New Emerging Forces)

1960. aastatel toetas ROK erinevate regionaalsete mängude tekkimist. ROK oli aga väga järsult vastu GANEFO mängudega, mis ei piirdunud enam regionaalsuse põhimõttega, vaid üritas ühendada poliitilist gruppi nn. *kolmanda maailma* riike. ROK pidas neid mängu poliitiliseks, mis oli ROK-i hinnangul vastuolus Olümpiahartaga.²⁰⁶ Mängude organiseerimise ajendiks sai asjaolu, et peale 1962. aastal ROK-i egiidi all toimunud Aasia mängu peatas ROK Indoneesia liikmelisuse. Seda põhjusel, et Indoneesia ei kutsunud Araabia riikide ja Hiina Rahvavabariigi survele mängudele Iisraeli ja Taivani. Sellega rikuti ROK-i põhimõtet, et korraldaja peab tagama kõigi liikmesriikide võimaluse mängudel osaleda. Indoneesia käitumise tõttu peatas ROK riigi liikmelisuse, mille peale Indoneesia astus ROK-ist välja. Juba enne Aasia mängude intsidenti oli Hiina, kes ei kuulunud sellel hetkel ROK-i, üritanud leida võimalusi korraldada alternatiivseid mängu. Peale Indoneesia presidendi Sukarno välja kuulutatud GANEFO mängu otsustas Hiina mängu igatpidi, ka rahaliselt toetada.²⁰⁷ I GANEFO mängud peeti Indoneesia pealinnas Jakartas 1963. aastal. Osales küll 51 riigi võistkonnad, kuid paljud riigid saatsid mängudele madalama tasemega koosseisud, et mitte minna vastuollu ROK-iga ja riskida eemale jäämisega 1964. aasta Tokyo mängudest. II GANEFO mängud toimusid 1965. aastal Kambodžas, kus osales vaid 17 Aasia riiki. Järgmiste mängude korraldamise au läks esialgu Pekingile ja sealt edasi Põhja-Koreale, kuid tegelikkuses kolmandat korda enam ei tulnud ning järjekordne alternatiiv olümpiamängudele suri välja. Samas oli GANEFO näol tegemist tõsise ohuga olümpialiikumise ühtsusele. Uute riikide järjest jõulisem esile astumine nõudis ROK-ilt tõsiseid pingutusi ja muutusi, et hoida olümpiat nende jaoks atraktiivsena.

²⁰⁶ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 119.

²⁰⁷ Espy, R. Lk. 81.

2.5.4 Liberty Bell Classic (Olympic Boycott Games)

Paralleelselt boikotikampaania välja töötamisega, otsustas USA administratsioon, et sportlastele tuleb korraldada alternatiivne spordivõistlus. Alguses hellitas J. Carter lootust, et alternatiivse „olümpiaga“ õnnestub tal Moskva mängud üle trumbata. USA juhtpoliitikud ei olnud endale olümpialiikumise põhitõdesid selgeks teinud ning pörkusid spordialaliitude vastuseisule. Lisaks ei olnud võimalust nii lühikese aja jooksul leida sobivat korraldajat.²⁰⁸ Seejärel loodeti alternatiivsete mängud jagada mööda maailma spordialade kaupa laiali ja leida üks korraldaja igalt mandrilt. Mängude finantseerimine pidi toimima läbi TV õiguste müügi.²⁰⁹ Alternatiivsed spordivõistlused toimusid. Neist kõige tuntum on *Liberty Bell Classic* nime all toimunud kergejõustikuvõistlus 26 boikoteeriva riigi osavõtul USA-s, Philadelphias. Sportvõimlemine toimus samuti USA-s, Hartfordis. Poksiturniir Keenias, Nairobis. Ratsutamise võistlused toimusid Rotterdams, Londonis ja Fointainebleau's.²¹⁰ Alternatiivsete spordivõistlustega ei suudetud kuidagi olümpiat mõjutada. Võistluste tase jäid reeglina olümpiale alla.²¹¹

2.5.5 Дружба-84 (Friendship Games)

NSV Liit ja teised 1984. aasta mängu boikoteerinud riigid kopeerisid 1980. aastal aset leidnud spordivõistlusi. Mängude korraldus oli jagatud 9 riigi vahel. Erinevalt 1980. aasta analoogist osalesid teatud spordialadel ka mitteboikoteerinud riigid, saates võistlustele siiski olümpiale mitte pääsenud sportlasi. Kokku võttis Sõpruse mängudest osa ligi 50 riiki. Korraldajad vältisid püüdliselt kasutamast sõna „olümpia“ ja üritasid vältida igasugust konflikti ROK-iga.

²⁰⁸ Sarantakes, N., E. Lk. 143.

²⁰⁹ Hastings, C. Secret US plot to steal Moscow's Olympic Flame. *The Telegraph*.
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/1470489/Secret-US-plot-to-steal-Moscows-Olympic-flame.html>

²¹⁰ Kuningas, T. ja Lääne, T. Lk. 305.

²¹¹ Sarantakes, N. E. Lk. 241.

2.5.6 Hea Tahte mängud (Goodwill Games)

Olümpiamängude koopiana ellu kutsustud mängud toimusid ajavahemikus 1986-2001. Mängude organiseerijaks oli USA meediamagnaat Ted Turner, kes lootis uute mängudega ületada 1980. aastate alguses lahvatanud poliitilised pinged USA ja NSV Liidu vahel. Hea Tahte mängudega loodeti siluda maailma superjõudude konflikti ning taastada spordi ja kultuuri suhteid. Esimesed mängud olid 1986. aastal Moskvas, osales 80 riiki ligi 3000 sportlasega.²¹² Edaspidi toimusid kordamööda USA-s ja Venemaal ning viimase vaatusena 2001. aastal Austraalias. 2000. aastal toimus ainuke talvine versioon Hea Tahte mängudest. Loodetud konkurentsi olümpiale pakkuda ei suudetud ning saabumata jäi ka planeeritud kommertsedu.²¹³

²¹² Oosterhoff, S. Lk. 14.

²¹³ Pound, R. Lk. 255.

III peatükk – Olümpia boikottide mõju

3.1 Mõjud korraldajale

Boikotimängude korraldajaid reeglina boikoteerivate riikide mitteosalemine palju ei mõjutanud. Teatud juhtudel oli see löök prestiižiile, näiteks Montreali ja Moskva mängude puhul, kuid siiski ei olnud need boikotid nii võimsad ja ühesed, et korraldajat piisavalt määrada. Esines ka majanduslikke sanktsioone, seda just NSV Liidu vastu 1980. aastal, kuid needki olid pigem illustratiivsed. Tõenäoliselt olid suurimaks mõjuks korraldajatele teatud rahvusvaheliste suhete jahenemine.

NSV Liit eeldas, et sissetungi Afganistani ei riku nende suhteid USA-ga ega sea ohtu Moskva mängu. Aktsiooni peeti pigem enda siseasjaks ning see loodeti lõpetada 3.–4. nädalaga. USA jõuline reageerimine tuli NSV Liidu juhtkonnale üllatusena.²¹⁴ NSV Liit küll arvestas, et seoses presidendivalmistega USA-s muutub Moskva olümpia teema tundlikumaks. Samas kalkuleeriti, et 1956. aasta Ungari ja 1968. aasta Tšehhoslovakkia sissetungi aastatel oli USA-s samuti presidendivalmistete aasta. Dwight D. Eisenhower ja Lyndon B. Johnson siiski hindasid olukorda tolle perioodi jõujoontest lähtuvalt ning pigem lasksid NSV Liidul oma mõjupiirkonnas tegutseda²¹⁵ Võimalik, et J. Carter aga vajas enne valimisi välispoliitikas suuremat võitu ja läks enamuse maailma üllatuseks Afganistani sissetungiküsimusega päris süvitsi. Valitud olümpiaboikott ei suutnud Afganistani küsimuses aga tuua mitte mingeid muutusi. Võimalik, et NSV Liidu rahvusvaheline maine sai mõne pleki juurde, kuid USA peamine nõudmine, et Nõukogude väed lahkuksid Afganistanist sai teoks alles 1989. aastal.

Boikoteerivad riigid võtsid lisaks mängudest loobumisele tarvitusele ka teisi mõjutusvahendeid. Kohe 1980. aasta alguses välistati sõjaline sekkumine, kuid J.

²¹⁴ Sarantakes, N. E. Lk. 60-61.

²¹⁵ Samas. Lk. 265.

Carter lootis vaatamata sellele anda Lääne maailma poolt piisava vastulöögi.²¹⁶ 1980. aastal kehtestas USA NSV Liidu vastu rea sanktsioone. Lisaks olümpiaboikotile peatati kultuuriline ja teaduslik koostöö, vilja ning kõrgtehnoloogiliste toodete eksport, piirati Aerofloti tegevust ning keelustati NSV Liidu laevade kalapüük USA majandusvööndis.²¹⁷ Britid kehtestasid samuti NSV Liidu vastu teatud majandussanktsioonid ja piirasid kultuurialast koostööd. Kui sportlastelt nõuti mängudest loobumisega praktiliselt suhete katkestamist, siis riiklikult midagi sellist ei planeeritud. Brittide eksport NSV Liitu kasvas 1980. aasta esimesel veerandil ligi 60%.²¹⁸ Boikotikampaania koalitsiooni reaalsed sammud NSV Liidu ohjeldamisel jäid hambutuks, eriti veel olukorras, kus USA otsustas hiljem loobuda viljamüügi embargost NSV Liidule.²¹⁹ Kõik muud sanktsioonid peale olümpiaboikoti ei toonud kaasa olulisi muutusi. 1984. aasta mängude boikoteerijad omaltpoolt ei võtnud kasutusele mingeid sanktsioone, küll olid samal perioodil USA-l majandussanktsioonid Kuuba suhtes, kes oli üks boikoteerijatest.²²⁰

Vaatamata Kanada ühe Hiina poliitikale ja sellest tulenenud Taivani boikotile Montreali mängude suhtes, säilitas Kanada majanduslikud suhted mõlema osapoolega. Üks põhjuseid, miks Kanada Taivani küsimuse vahetult enne mängu tõstatas oli pooleli olev maisitehing Hiinaga, mida Kanada ei soovinud Taivani mängudele lubamisega kahjustada. Samas kasutas Kanada olümpiakoondis Montrealis Taivanis valmistatud jalanõusid.²²¹ 1980. aastal müüs Kanada NSV Liidule rohkem nisu, kui kunagi varem.²²²

Moskva ja Los Angelese mängude korraldajaid boikotid liigselt ei häirinud. Mõlemal suurvõimule andis see võimaluse mängudel domineerida ning oma ülemvõimu

²¹⁶ Jefferys, K. Lk. 280.

²¹⁷ Sarantakes, N. E. Lk. 82.

²¹⁸ Jefferys, K. Lk. 287 ja 292.

²¹⁹ Samas. Lk. 293.

²²⁰ Osterhoff, S. Lk. 108.

²²¹ Samas. Lk. 73-74.

²²² Pound, R. Lk. 98-99.

demonstreerida. Los Angeleses võimaldas edukus medaltabelis tõsta mängude populaarsust kohalike silmis ning läbi selle muuta mängud majanduslikult tasuvamaks.²²³

Souli mängud tähistasid aktiivse boikotiperioodi lõppu ning said Lõuna-Korea demokratiseerimisperioodi alguspunktiks. Kui Hiina vabastas poliitvange enne Pekingi ja Venemaa enne Sotši mängu, siis Lõuna - Korea vabastas 52 poliitilist vangimängude lõppedes, pöörates oma ajaloos uue lehekülje. Hiina ja Venemaa pigem lülitusid peale olümpiatule kustumist tavarežiimile, mis tähendas mängude eelse liberaalsuse kadumist. Tänu 1986. aasta Aasia mängudele ning 1988. aasta suveolümpiale Soulis muutus Lõuna-Korea riik avatumaks ning sõlmis maailmaga uusi suhteid.²²⁴ Lõuna-Korea sõlmis Souli mängudega seoses diplomaatilised suhted sotsialismileeriga ning alustas oma tõusu eduka majandusega riigiks.²²⁵

3.2 Mõjud olümpialiikumisele

USA juhitud Moskva mängudevastane boikott mõjutas väga tugevalt olümpialiikumist. USA administratsioon andis endale aru, et nad võivad oma kampaaniaga anda saatusliku hoobi olümpialiikumisele, kuid see oli vähem tähtsam võitlusest külma sõja tandril. Boikotikampaania mõjutas olümpiat oluliselt rohkem, kui see aitas kaasa Afganistani olukorrale.²²⁶

Kas J. Carteri soov olümpiaboikotiga poliitilist profiiti lõigata ja kommunismimaid paika panna õnnestus? Vaatamata asjaolule, et USA surve jäi mängudelt kõrvale märkimisväärne hulk riike, nende seas juhtivaid spordimaid, mängud siiski

²²³ Riordan, J. ja Krüger, A. Lk. 23.

²²⁴ Palenski, R. Soul 1988. Lk. 221-222

²²⁵ Oosterhoff, S. Lk. 109.

²²⁶ Sarantakes, N. E. Lk. 75.

toimusid. Moskva mängudel osales 80 riiki, mida oli selgelt vähem, kui varasematel mängudel. Aafrika riikide boikoti all kannatanud Montrealis osales 92, Mexico mängudel 112 ja Münchenis 121 riiki. Los Angeleses osales juba tolle perioodi rekord – 140 riiki.²²⁷ Samas ei suutnud J. Carter organiseerida planeeritud alternatiivseid mänge, mis oleksid võinud olümpiamängude positsiooni nõrgestada. Selles asemel suudeti korraldada mööda maailma laiali pillutatud eraldi spordivõistlused.²²⁸ Samuti ei leidnud laiemat toetust J. Carteri idee pidada edaspidi kõik suvemängud Kreekas, muutes mängud kindla toimumiskohaga ürituseks.²²⁹ Kõik need ideed tekkisid USA-l alles peale ROK-i kindlat seisukohta, et mängud toimuvad Moskvast. Olümpialiikumise päästsid spordialaliidud, kes jäid ROK-i seljataha ega soovinud minna kaasa USA poliitiliste aktsioonidega.

Montreali boikoti tagajärjel kaalub ROK võimalust poliitilisel põhjusel mängudest eemale jäänud liikmesorganisatsioonide karistada viie aastase eemaldamisega.²³⁰ ROK siiski kiiresti muudab oma seisukohta, kuna see tähendaks sanktsioone Moskva mänge boikoteerinud USA suhtes. Samuti soovitakse riigi karistamisega vältida sportlaste topelt karistamist, kes olid juba boikoti tõttu niigi kannatanud.

Los Angelese boikoti järgselt otsustab ROK muuta mängudele kutsumise protseduuri. Varasemalt saatsid kutseid mängude korralduskomiteed. Alates Calgary talimängudest saadab kutsed välja ROK. Sellega üritati vähendada poliitilisi pingeid, mis tulenesid mänge korraldava riigi poliitikast.²³¹

²²⁷ Los Angeles'84. Koostaja Kivine, P. Olympia, 1994.

²²⁸ Vt. Pt. 2.5.4. Liberty Bell Classic.

²²⁹ Sarantakes, N. E. Lk. 139.

²³⁰ Oosterhoff, S. Lk. 89.

²³¹ Pound, R. Lk.106.

3.3 Mõjud sportlastele

1984. aasta suvemängude peakorraldaja P. Ueberroth on öelnud, et boikotid teevad hästi vaid ühte asja – karistavad sportlasi.²³² Kõikide boikottide suurimateks kaotajateks olid sportlased. Vaatamata muudele mõjutusvahenditele olid iga boikotiga seotud inimesed, kes olid suure osa oma elust pühendanud olümpia ettevalmistuseks. Kui otsida suurimaid kaotajaid riikidest siis kindlasti olid nendeks Hiina, Taivan ja Kuuba, kes kõik jäid erinevatel põhjustel kõrvale vähemalt kahest järjestikusest olümpiast.

Sportlaste läbielamisi ilmestavad hästi Eesti kahe tippkergejõustiklase Jaak Uudmäe ja Jüri Tamme meenutused. Mõlema jaoks oleks olnud 1984. aasta mängud suurepäraseks võimaluseks konkureerida kõrgetele kohtadele. J. Tamm, kes heitis samal aastal oma tippmargi, meenutab, et 1984. aasta boikott andis NSV Liidu spordile tugeva obaduse, paljud sportlased lõpetasid boikoti tõttu sportlaskarjääri.²³³ J. Uudmäe kaotas boikotiuudist kuuldes päevapealt huvi tippspordis jätkata.²³⁴ Boikotiaastaga lõppes ka Moskva olümpiavõitja Viljar Loori karjäär NSV Liidu koondises. NSV Liidu boikotiotsuse väljakuulutamise hetkel pidas NSV Liidu võrkpallikoondis Harkovis maavõistlusmänge USA-ga. Võrkpallikoondise peatreener mõistis partei kurssi eirates boikoti Vremja (Время) uudistesaaates teravalt hukka.²³⁵

Sarnased meeleolud valitsesid ka USA sportlastel, kui tuli lõplik otsus Moskva mängude boikoteerimise osas. Paljudel kadus motivatsioon ning kaaluti karjääri lõpetamist. Kahekordne olümpiavõitja 400 meetri tõkkejooksus Edwin Moses oli

²³² „Boycotts do one thing very well and only one thing: they punish athletes”. Araton, H. “Boycott Tarnishes Gold Medal Dreams” 29.03.2008. The New York Times.

http://www.nytimes.com/2008/03/29/sports/29araton.html?pagewanted=print&_r=0

²³³ Tserp, D. Irдинимене. Jüri Tamme lugu. Tallinn, 2001. Lk. 77-78

²³⁴ Teemägi, E. Eesti kergejõustik 100. Tallinn, 2009. Lk. 117.

²³⁵ Press, G. Härära sportlane Viljar Loor. Tallinn, 2013. Lk. 181.

avalikult kriitiline USA administratsiooni suhtes, pidades lubamatuks poliitikute sekkumist sportlaste tegemistesse.²³⁶ Arvestades, et E. Moses võitis oma olümpiakullad 1976. ja 1984. aasta mängudel ning uuendas vahetult enne Moskva mängu maailmarekordit siis on väga tõenäoline, et boikott maksis talle kolmanda olümpiakulla. Poliitikute survest ja kohaliku olümpiakomitee otsuses pettunud 25 USA sportlast, keda esindas sõudja Anita de Frantz, kaebasid USOC-i kohtusse. Hagejad leidsid, et USOC-i otsus olümpial mitte osaleda ületas organisatsiooni võimupiire ning rikkus sportlaste põhiseaduslikke õigusi. Kohus lükkas siiski hagi tagasi.²³⁷ Samas lõi selline enneolematu samm pretsedendi ja näitas, et boikotiotsusel oli märkimisväärne opositsioon ka USA-s. Sportlaste eestkõnelejast A. de Frantzi süüdistati kodumaa reetmises, samas hinnati kõrgelt tema rolli spordis ning temast sai oluline figuur Los Angelese mängude korralduskomitees ning hilisem ROK-i liige.

Kuigi Suurbritannias otsustas BOA sportlased valitsuse tahte vastaselt Moskvasse saata, siis nelja spordiala (maahoki, ratsutamine, laskmine ja purjetamine) liidud otsustasid toetada valitsuse poliitikat ning mängu boikoteerida.²³⁸ Purjetamises oli brittidel esile kerkinud nn. kuldne põlvkond, kellelt loodeti olümpial palju. Paljud loobusid boikoti tõttu olümpiapurjetamisest ning Los Angeleses jäi suurte traditsioonidega briti purjetamise saagiks vaid üks pronks medal. 2002. aasta Londoni mängude eel pöördus 10 boikoti tõttu mängudelt eemal jäänud purjesportlast avaliku kirjaga alaliidu poole, et saada formaalne tunnustus nende toodud ohvrile ning vältida tulevikus võimalust, et alaliit otsustab sportlaste seljataga mängu boikoteerida. Moskva boikoti tõttu kannatanud briti sportlased kutsuti ühinema Suurbritannia delegatsiooniga Londoni mängude avamisel.²³⁹ Kui BOA oli otsustanud olümpial osaleda, alustas M. Thatcher kampaaniat delegatsiooni vähendamiseks. Eelpool mainitud spordialade loobumine mängudest oli *raudsele*

²³⁶ Sarantakes, N. E. Lk. 230-231.

²³⁷ Caraccioli, T. ja Caraccoli, J. Lk. 134

²³⁸ Jefferys, K. Lk. 291.

²³⁹ No more RYA Olympic Boycotts kodulehekül.

<http://nomoreryaolympicboycotts.wordpress.com/>

leedile suureks võiduks ja innustas teda jätkama. Briti administratsioon võttis salajastel kõnelustel ühendust brittide peamise kullasoosiku jooksja Sebastian Coe isaga ja üritas teda boikoti poolele keelitada. Sarnaselt paljudele teistele atleetidele oli perekond Coe vastu ideele ohverdada sportlikud eesmärgid riikliku poliitika vastu.²⁴⁰

Boikottide suurimaks kaotajaks jäid sportlased, kes pidid mängudel osalemisest loobuma. Osa olümpiat boikoteerinud riike üritas oma sportlastele tekitatud kahju korvata olümpiat asendavate võistlustega ning sümboolsete medalitega. 2006. aastal autasustas Hollandi olümpiakomitee 1956. aasta Melbourne'i koondist meenemedaliga.²⁴¹ Kuuba pidas oma sportlasi meeles riiklikke autasudega „*väärrika käitumise*“ eest 1988. aasta mängudest loobumisel.²⁴² USA autasustas oma 650-liikmelist Moskva mängude delegatsiooni spetsiaalse medaliga. Sportlased kutsuti Washingtoni, kus väga leiges meeleolus möödunud tseremoonia paistis pigem silma sportlaste vaiksete protestidega – ei surutud J. Carteri kätt, ei aplodeeritud kõnede peale jms. USA küll korraldab alternatiivse spordivõistluse – Liberty Bell Classic²⁴³, kuid enamus atleetidele on poliitika järjekordne sissetung sporti suureks pettumuseks.²⁴⁴

3.4 Mõjud boikoteerijatele

Reeglina olid boikoteerijate nõudmised väga üldised, mida oli mängude korraldajatel võimatu täita. Melbourne'is protestiti NSV Liidu sekkumise pärast Ungari sündmusesse ning Suessi kriisi osapoolte käitumise pärast. Sooviti küll NSV Liidu vägede lahkumist Ungarist ja Suessi kanali vabastamist, kuid need olid väga

²⁴⁰ Sarantakes, N. E. Lk. 199

Jefferys, K. Lk. 292.

²⁴¹ Oosterhoff, S. Lk. 61-63.

²⁴² Samas. Lk. 108.

²⁴³ Vt. Pt. 2.5.4. Liberty Bell Classic.

²⁴⁴ Sarantakes, N. E. Lk. 243.

sümboolsed nõudmised. Keegi boikoteerijatest ei nõudnud NSV Liidu, Prantsusmaa, Suurbritannia ja Iisraeli olümpiakoondiste eemaldamist mängudelt. Mida ROK ei oleks kindlasti ka teinud. Boikoteerijad ei kehtestanud agressoritele mitte mingisuguseid muid sanktsioone, nii et nende boikott oli paljuski sümboolne, mis mõjutas realselt vaid nende endi sportlaseid. Egiptus teatas juba enne Suessi kriisi, et loobutakse finantsilistel põhjustel. Rahalised raskused olid ka Hispaania. Seega nende riikide sportlaste mitteosalemise määrasid juba paljuski siseriiklikud teemad. Samuti olid Iraak ja Liibanon 1950. aastatel väga marginaalsed spordiriigid ning pole kindel, kui suure koondisega nad oleksid mängudel osalenud, kui Suessi kriisi poleks toimunud või see oleks lahenenud. Tõenäoliselt olid suurimad kaotajad Hollandi ja Šveitsi sportlased. Erinevalt Helsingi mängudest, kus osales vaid üks Hiina sportlane, plaanis Hiina Austraaliasse saata oluliselt suurema koondise, teiste hulgas jalgpallimeeskonna.²⁴⁵

Samasse kategooriasse asetub ka aafriklaste boikoti ajend ja ajastus 1976. aastal. Oma aktsiooniga taheti mõjutada LAV-i poliitikat. Arvestades, et LAV oli ROK-ist ja paljudest rahvusvahelistest spordiorganisatsioonidest juba välja heidetud, siis oli selle aktsiooni mõju LAV-ile minimaalne. Ohvriks valitud Uus-Meremaal ei praktiseerinud apartheidipoliitikat ning rugby ei olnud olümpiaala ega ka spordialana Uus-Meremaa olümpiakomitee liige. ROK-i otsus Uus-Meremaad mitte eemaldada oli igati asjakohane. Boikotimõju ei kahjustanud oluliselt Uus-Meremaa ja Aafrika riikide suhteid, ei ole teada, et rugby turnee tõttu oleksid Aafrika riigid kuidagi Uus-Meremaad sanktsioneerinud.²⁴⁶ Samuti ei muutunud ega suurenenud ÜRO sanktsioonid LAV-i osas. Vaatamata üldisele isolatsioonile LAV-i suhtes oli neil jätkuvalt spordisidemeid 26 riigiga, nende hulgas USA-ga, kes just Montreali mängude ajal planeeris sportvõimlejate turneed LAV-i.²⁴⁷ Kuid külma sõja välja kujunenud jõujooni arvestades ei soovinud keegi minna konflikti supervõimudega, vaid otsisid väiksemaid „kalasid“, et oma poliitikat kuuldavaks teha.

²⁴⁵ Mullvenney, N. Chen Chengda, China's almost Olympian. *Reuters*. 07.08.2008.

<http://www.reuters.com/article/2008/08/07/us-olympics-chen-idUSPEK30776220080807>

²⁴⁶ Oosterhoff, S. Lk. 75.

²⁴⁷ Espy, R. Lk. 158.

1980. aasta boikoti eestvedaja USA peamiseks nõudeks oli NSV Liidu armee välja tõmbamine Afganistanist. Tegemist on nõudega, mille täitmist pidas J. Carter Sarantakese andmetel ebareaalseks juba enne, kui ta selle nõudmise esitas.²⁴⁸ J. Carteri populaarsus langes kiiresti Teherani pantvangi kriisi²⁴⁹ ajal ning ta tundis, et peab jõuliselt NSV Liidu Afganistani-aktsioonile reageerima. Algselt J. Carteri populaarsus tõusis ning enamus küsitlusi näitas, et rahvas suhtub olümpiaboikotti positiivselt. Enamus uuringuid USA-s näitasid rahva suurt poolehoidu boikotile. Teistes 1980. aasta boikotikampania osalejate hulgas olid toetus protsendid tagasihoidlikumad. USA-s ületasid need reeglina 60%, Suurbritannias pigem 40% küsitletutest.²⁵⁰ Vaatamata sellele kaotas J. Carter 1980. aasta presidendivalimistel R. Reaganile ning NSV Liit viis oma armee Afganistanis välja alles 1989. aastal.

USA ettevõtted kaotasid Moskva boikotiga majanduslikult. Juba 1928. aasta Amsterdami mängudest olümpiaga seotud olnud Coca-Cola pani suuri lootusi Moskva mängudele, et pääseda tugevamini Nõukogude turule. Samuti olid USA ettevõtted seotud olümpiariiete hangete ja televisiooniülekannetega.²⁵¹ Lääne-Saksamaal oli ärimeeste poolt boikotile tugev vastus. Ligi 300 000 töökohta oli seotud ekspordiga NSV Liitu, mis seati boikotiga ohtu boikotiga liitudes.²⁵²

NSV Liit tõi 1984. aasta boikotikampania põhjuseks ebapiisava turvalisuse. Samas osalesid mängudel boikoteerinud riikide kohtunikud, nende hulgas Nõukogude kodanikud. Pole teada ühtegi ähvardust ega rünnakut, mis oleks nende vastu Los Angeleses toime pandud.²⁵³ Samuti puudub andmeid, et keegi oleks ahistanud

²⁴⁸ Sarantakes, N. E. Lk. 75.

²⁴⁹ 4.11.1979-20.01.1981 okupeerisid revolutsioonilised üliõpilased USA saatkonda Teheranis, hõivamise hetkel võeti 53 pantvangi. Hallik, M. ja Klaassen, O.-M., Taaveti tähest Talibani langemiseni. Konfliktid ja arengud Lähis- ja Kesk-Idas pärast Teist maailmasõda. Argo, 2004.

²⁵⁰ Caraccioli, T. ja Caraccoli, J. Lk. 81-82

²⁵¹ Sarantakes, N. E. Lk. 166-168.

²⁵² Samas. Lk. 177.

²⁵³ Oosterhoff, S. Lk. 102.

Moskva „käskudest“ üle astunud Rumeenia ja Jugoslaavia koondiseid. USA boikoteeris Moskva mängu ka erineva olümpiamängudeks vajaliku varustuse tarnimise keeluga. NSV Liit seda Los Angelese puhul ei teinud ning paljuski jätkus kahe riigi vahel 1984. aastaks välja kujunenud suhtlus.²⁵⁴

3.5 Võimalikud boikotid tulevikus

Olümpialiikumine on ületanud külma sõja aega jäänud totaalsete boikottide perioodi. Suuretõenäosusega olümpial enam riikide poolseid massilisi boikotte ei näe. Kuid nagu näitasid Pekingi ja Sotši mängud siis boikotiretoorika ei ole kuhugi kadunud ning totaalsetest boikottidest on olümpialiikumine jõudnud tseremoniaalsete boikottideni, mis ei mõjuta enam sportlasi vaid riikide juhtkonna ja avaliku elu tegelaste mitteosalemist olümpia ametlikel üritustel. Olümpia tähtsus ja mastaapsus ei ole vähenenud ja pigem muutub veelgi olulisemaks, seega leidub kindlasti palju erinevaid valitsusi ja valitsusväliseid organisatsioone, kes kasutavad ära olümpiat, et oma eesmärgi kuuldavaks ja nähtavaks teha.

Järgmised suvemängud toimuvad 2016. aastal Rio de Janeiros ja 2020. aastal teistkordselt Tokyos. Talimängud toimuvad 2018. aastal Lõuna-Koreas Pyeongchangis. Vaevalt, et Rio de Janeiro mängude suhtes toimub mõni rahvusvaheline boikott, küll aga tuleb neil palju vaeva näha siseriiklikult ning pingutada, et jõuda täita kõik korraldusega seotud eesmärgid. Vaevalt, et tuleb märkimisväärseid boikotiteemalisi arutelusid seoses Aasias toimuvate mängudega. Samas mõlema ürituse puhul jääb õhku võimalus, et boikoti veteran Põhja-Korea võib oma käitumisega teatud segadust külvata ja ei saa lõpuni välistada, et enda esile tõstmiseks ei valita just boikoteerimise teed.

²⁵⁴ Oosterhoff, S. Lk. 100.

Kui olümpia puhul on võimalikud poliitilised boikotid vähetõenäolised, siis jalgpalli MM-i puhul on see lähiaastatel isegi tõenäolisem. 2018. aasta finaalturniir toimub Venemaal ja 2022. aastal Kataris.²⁵⁵ Venemaal toimuva finaalturniiri boikoteerimise teema algas juba 2013. aasta sügisel, kui paljud Aafrika päritolu mängijad ähvardasid turniirilt eemale jääda, kui ei muutu vene fännide rassistlik käitumine.²⁵⁶ Arvestades hetke sündmusi Ukrainas siis oleks paljudel võimalikel osalejatel väga keeruline finaalturniiril osaleda. Loomulikult on turniirini veel neli aastat aega ja poliitiline olukord jõuab rahuneda ning Venemaa jõuab sarnaselt Sotši mängudega näidata ennast heast küljest, millele võivad aga järgneda väga ettearvamatud sündmused. Tänapäevase seisuga on finaalturniiri võimalik boikoteerimine lisatud arutluse all olevate sanktsioonide hulka.²⁵⁷ Samuti on Katar suhteliselt vastuolulise poliitikaga riik, keda kindlasti ei saa pidada demokraatlikuks. Vaevalt, et see toob kaasa boikotte, kuid kindlasti leiab Kataris valitsev olukord enne suurturniiri palju kajastamist ning mitmed riigid peavad tõsiselt kaaluma, kui kõrgetasemelisi delegatsioone turniirile läkitada.²⁵⁸

²⁵⁵ FIFA ametlik kodulehekül. <http://www.fifa.com/worldcup/russia2018/index.html>

²⁵⁶ James, S. Yaya Touré: players could boycott 2018 World Cup over racism. *The Guardian*. 24.10.2013. <http://www.theguardian.com/football/2013/oct/24/yaya-toure-boycott-world-cup-russia>

²⁵⁷ Mason, R. FIFA should stop Russia hosting 2018 World Cup. *The Guardian*. 21.03.2014. <http://www.theguardian.com/football/2014/mar/21/fifa-stop-russia-host-2108-world-cup-andy-burnham>

²⁵⁸ Chi, S. Qatar 2022 World Cup Shrouded in Controversy. *The Diplomat*. 19.12.2013. <http://thediplomat.com/2013/12/qatar-2022-world-cup-shrouded-in-controversy/>

Kokkuvõte

Tänapäeval on raske tõsimeeli väita, et poliitika ja sport ei ole omavahel seotud. Sport täidab ühiskonnas tähtsat rolli ja on tänu sellele poliitikutele oluline, paljud neist seovad ennast spordiga: hoides ennast spordiga kursis, harrastades sporti ja üritades sporti mõjutada ja juhtida endale sobivas suunas. Samuti ei suuda sportlased ennast eemale hoida poliitikast. Head kontaktid poliitikamaailmaga tagavad parema toetuse, tähelepanu ja ka võimaluse tulevaseks karjääriks. Mida tuntumad sportlased ja mida suuremad võistlused, seda suurem tähelepanu ning seda tihedamalt on sport ja poliitika põimunud. Spordimaailma absoluutset tippu tähistavad reeglina olümpiamängud. Tegu on gigantse spordivõistlusega, mis paratamatult jõuab suurte masside teadvusesse. Kuigi olümpialiikumine on üritanud ennast poliitikast distantseerida siis tegelikkuses on nad omavahel tihedalt põimunud. Poliitika on ennast olümpial ilmutanud erinevates vormides, kõige silmapaistvamateks näideteks on olümpiaajaloos aset leidnud boikotid.

Olümpiaboikotte ja boikotiähvardusi leiame kaasaegsete mängude algusest alates. Esimene suurem boikotiline saabus seoses Natsi-Saksamaale antud 1936. aasta mängudega. Heas usus ja lootuses loobuti Hitleri alandamisest ja mängud toimusid täies hiilguses. Alates sellest hetkest mõistsid kõik olümpiamängude olulisust propaganda relvana ja võimalusena tõsta riigi renomeed. Alates II maailmasõja lõpust, kuni tänaseni on olümpia oluline võitlustander erinevate poliitikate ülistamiseks, propageerimiseks, hukka mõistmiseks või ignoreerimiseks. Külma sõja periood oli boikottide kuldajastu, mida omakorda troonis ajavahemik 1976-1988. Sellel perioodil leidsid aset kõige mastaapsemad mängude boikoteerimised. Boikotte uurinud S. Oosterhoffile tuginedes saame selle perioodi boikotte nimetada totaalseteks, kuna mängude boikoteerinud riik ei saatnud mängudele ametlikke delegatsioone. Moskva 1980. aasta mängudel seguneb totaalneboikott esindusboikotiga, kui osad riigid ametlikult boikoteerisid mängude, kuid saatsid mängudele siiski sportlased, kes esinesid olümpiasümboolika all. XXI sajandil ei ole

enam kohaldatud totaalseid- või esindusboikotte, küll aga on boikott, kui mõjutusvahend jätkuvalt elujõuline ning väljendub tseremoniaalsetes boikottides. Enam ei sanktsioneerita sportlasi, kes saavad mängudel osaleda, küll aga jäävad tseremoniaalseboikotti puhul mängude ametlikest üritustest kõrvale kutsutud poliitikud ja avaliku elu tegelased. Järjest enam hoiavad boikoti lökkel tuld all erinevad valitsusvälised organisatsioonid, kes üritavad oma tõekspidamistele tähelepanu saada olümpia valguses. Olgu selleks tähelepanu juhtimine Tiibeti olukorrale, Venemaa vähemuste diskrimineerimisele või kõige hiljutisema näitena protestis korealaste soovile süüa koeri. Kõigile neile ja paljudele teistele on olümpiamängud suurepäraseks areeniks enda nähtavaks ja kuuldavaks tegemisel.

Olümpiaboikotid ei ole mitmel põhjusel olnud edukad mõjutusvahendid. Nende abil on küll saadud palju tähelepanu, kuid reaalseid eesmärke nendega täidetud ei ole. 1956. aastal ei lõppenud olümpiaboikoti tõttu Suessi kriis ning NSV Liit ei tõmmanud vägesid välja Ungarist. Samuti ei lõppenud 1976. aastal LAV-i apartheidipoliitika, veelgi enam rugbykoondised jätkasid Aafrika lõunatipu külastamist. Vaatamata J. Carteri ja M. Thatcheri pingutustele lahkus NSV Liit Afganistanist üheksa aastat peale Moskva mängu. Kaks Koread ei ole sõlminud rahulepingut, rääkimata ühinemisest. Järgmise olümpiaadi jooksul kindlasti tõstatub see viimane küsimus taas päris teravalt.

Boikott on jäänud üksikuks mõjutusvahendiks. Reeglina ei ole lisandunud muid sanktsioone. Boikottide põhjuseks on olnud pikaajased konfliktid (USA-NSV Liidu rivaliteet külmas sõjas, Korea poolsaare jagunemisega tekkinud konflikt, LAV-i apartheidipoliitika jms) või lühiajalised sündmused (Suessi kriis, Ungari ülestõus jms.). Paljudel juhtudel leiti sobiv ajend just vahetult enne mängu. USA ega keegi teine olümpiaboikotis osaleja ei olnud valmis 1980. aastal Afganistani eest sõtta minema. Isegi boikotikampaania algatanud J. Carter ei uskunud, et NSV Liit esitatavaid nõudmisi täidab. Samuti ei suutnud suuremaid muudatusi tekitada

boikottidega paralleelselt kehtestatud majanduslikud sanktsioonid. Reeglina jäid nad lühiajalisteks ja näilisteks ning realselt mõningate boikotikampaanias osalevate riikide majandussuhted boikoteeritavaga isegi kasvasid. Mis siis ajendas suurriiki nii jõuliselt boikotipoliitikat ajama, mis nullis *détente* suhetes NSV Liiduga ja ähvardas põhja lasta senise olümpialiikumise. Tuleb tugineda spordiajaloo korüfeele C. Hillile, kes on tabavalt öelnud, et poliitikud ei suuda jätta spordi eksploateerimise võimalust kasutamata, kui see tuleb neile endile kasuks. J. Carter, kellel seisid ees uued presidendivalimised ning kelle kaela peal olid Teheranis pantvangis viibivad kaasmaalased vajas alternatiivset välispoliitilist triumfi. Agressiivne NSV Liit selle ka Afganistani näol pakkus. Mõlemad suurriigid on boikottidega vaid enda huve esindanud, olümpia oli vaid käepärane vahend. Kas sellest segadusest keegi ka midagi võitis? Võimalik, kuid suuremas pildis oli terve hulk kaotajaid, kelle hulgas olid sportlased ja olümpialiikumine.

Boikottide kehtestamisel on esitatud mitmeid nõudmisi, mis väiksemal või suuremal moel on olnud mitte asjakohased. Eelpool sai mainitud sõjavägedega manööverdamise nõudmisi. 1976. aastal oli peamiseks nõudmiseks Uus-Meremaa eemaldamine mängudelt. Kuigi see oli ilmselgelt otsitud põhjus on ROK seda siiski praktiseerinud 1968. aastal LAV-i ja 1972. aastal Rodeesia puhul. Siin ei kehtinud reegel kaks ei jää ilma kolmandata ning ROK astus otsustavalt Aafrika riikide väljapressimisele vastu. Montreali mängude kergejõustiku programm sai küll kannatada, kuid Musta mandri riigid said selge õppetunni ja tulevikus oli nende soov eemale jääda tunduvalt väiksem. 1980. aastal oli enne lõpliku boikoti välja kuulutamist päevakorras mängude ärajätmine, edasilükkamine või üleviimine. Olümpiamängud on kujunenud nii tugevaks organisatsiooniks, et mängud on ära jäetud vaid maailmasõdade tõttu. Kuna mängu ei jäetud ära muude relvakonfliktide tõttu siis ei olnud põhjust teha erandit ka Afganistani puhul, mis oli ka toleaegete tõekspidamiste järgi suuresti NSV Liidu siseasi. Mängude edasilükkamist ei ole ROK kunagi praktiseerinud ning üle on viidud vaid 1976. aasta talimängud, kui Denveri rahvas pöördus otsustavalt korraldavate mängude vastu ning Innsbruck päästis

ROK-i. Olümpia on juba aastakümneid piisavalt gigantne, et mängude ettevalmistamiseks vaja minev aeg on kuus-seitse aastat. Seega ei ole ROK mängu peale ühe erandi korraldajalt ära võtnud. Tihti on olnud probleeme õigeaegse valmis jõudmisega ja kuuldavasti on kõige kriitilisem näide 2016. aastal toimuvad Rio de Janeiro mängud. Vaatamata sellele ei planeerita mängu üle viia vaid pingutatakse, et need saaks toimuda varem valitud paigas. Viimastel mängudel on tugevalt päevakorda tõusnud inimõiguste teematika. See on olnud jõuliselt esil nii Pekingi, kui Sotši kontekstis. Samuti on see teematika olnud teravalt esil Mexico ja Moskva mängudega seoses. Kuna inimõiguste teematika on tihti diskuteeritav ja erinevalt hinnatav siis on probleemsed korraldajad teinud mängudele eelnevalt maailmale vajaliku hulga sobilike žeste. Venemaa ja Hiina puhul tähendas see probleemsete seaduste leevendamist ja osade poliitvangide vabastamist. Loomulikult, kui olümpiatuli on kustunud siis on teatud osa liberaalsetest otsustest tagasi keeratud. Boikottide, kui mõjutusvahendi suurimaks miinuseks on olnud ajaline piiratus. Kui enne mängu on tähelepanu tohtu, siis peale lõputseremooniat on teema aktuaalsus drastiliselt vähenenud. Aafriklased ei nõudnud Montreali mängude järel Uus-Meremaa ROK-ist väljaheitmist. NSV Liidu lahkumist Afganistanist nõuti, kuid teema oli kindlasti tunduvalt tagasihoidlikum, kui enne mängude avamist. Peale Los Angelese mängude lõppu NSV Liit enam ei muretsenud turvalisuse probleemide pärast Californias. Samuti ei ole täna enam maailma avalikusel hambus Venemaa kulutatud miljardit ja rikutud loodus Sotšis. Uued teemad tulevad peale ja ka boikotiliikumine liigub järgmise aktuaalse sihtmärgi poole.

Boikottide kõige suuremad kaotajad olid kahtlemata boikoteerijad. Eriti boikoteerivate riikide sportlased, kes reeglina ise oleksid soovinud olümpial osaleda, kuid pidid alluma poliitikute poolt mõjutatud otsustele. Ühegi boikotti puhul ei tundud boikoteerijatest liialt suurt puudust ning eemale jääjad ei suutnud piisavalt palju mängude kulgu takistada. NSV Liit ja USA ei tundud üksteise puudumise pärast 1980. ja 1984. aastal suurt muret. See andis võimaluse endal särada ja propagandamasinal jahvatada. Võimalik, et USA suutis Nõukogude boikotti abil

muuta mängud rahaliselt veelgi tulusamaks. Eranditult olid kaotajateks sportlased, kes jäid eemale võimalusest realiseerida aastate pikkune töö. Muljetavaldav oli 1980. aastal paljude riikide olümpiakomiteede ja sportlaste julgus astuda vastu riigi ametlikule poliitikale ja ikkagi mängudel osaleda. Kindlasti oli sportlasi, kes jagasid oma riigi ametlikku seisukohta ning nõustusid mitteosalemisega, kuid usutavasti oli kordades rohkem neid, kes olid sellele vastu ja kelle karjääri ning eluteed poliitikute otsused suurel määral mõjutasid.

Erinevalt suvemängudest saame talimängude puhul välja tuua vaid ühe marginaalse boikotijuhtumi. Talimängud on olnud erinevatest poliitilistest skandaalidest mõjutatud, kuid boikotti, kui suurimat neist ei ole rakendatud. Kindlasti on üheks põhjuseks talimängude väiksus võrreldes suvemängudega. Kuigi talimängud järjest kasvavad ja omandava suuremat rolli jäävad nad oma mastaapsuselt ja osalejate arvult alati suvemängudele alla. Just viimane ongi peamine põhjus, miks talimänge ei ole niivõrd tihti poliitikavankri etterakendatud. Osalevaid riike ja globaalset meedia tähelepanu on olnud alati vähem. Mõeldes aga lõppenud Sotši mängudele siis on oht, et see väide tuleb seoses tulevaste talimängudega ümber hinnata.

Kui üldse keegi võis boikotikampaaniates võita siis pikemas perspektiivis oli see ROK. Olümpialiikumise ja poliitika suhted on olnud alati vastuolulised, kuid siiski tulemuslikud. ROK oli kindlasti boikottide kuldajastul keerulises seisus ning Moskva boikotikampaaniaga kaasnenud idee luua alternatiivsed mängud oleks võinud mõjuda olümpialiikumisele fataalselt. Samas suutis ROK kriisi ületada ning tõusta veelgi tugevamaks organisatsiooniks. Selle taga on nii muutunud poliitiline maastik, kui ka osade ROK-i presidentide oskus ja võime ennast maailmapoliitikas kehtestada. Vaevalt, et tulevastel olümpiamängudel enam totaalseidboikotte praktiseeritakse. Samas tõstatub boikoti teema jätkuvalt enne igat olümpiat, jätkub erinevaid organisatsioone, kes olümpia tähelepanu valguses üritavad ennast nähtavaks ja kuuldavaks teha.

Kasutatud allikad ja kirjandus

- Raamatud

Antons, K. ja Antons, K. Kuidas õpetada ajalugu läbi spordi. Lisamaterjale õpetajale. Tallinn, 2008.

Antson, A. Berliini olümpiamängud 1936. Olympia, 1992.

Arnaud, P. ja Riordan, J. Sport and International Politics. The impact of fascism and communism on sport. 2006.

Caraccioli, J. ja Caraccioli, T. Boycott: Stolen Dreams of the 1980 Moscow Olympic Games

Espy, R. The Politics of the Olympic Games: With an Epilogue, 1976-1980. Berkley, 1981.

Gitlin, M. The 1980 U.S. Olympic Boycott. A History Perspectives Book. Ann Arbour, 2014.

Guttman, A. The Olympics: A History of the Modern Games. University of Illinois Press, 2002

Hallik, M. ja Klaassen, O.-M. Taaveti tähest Talibani langemiseni. Konfliktid ja arengud Lähis- ja Kesk-Idas pärast Teist maailmasõda. Argo, 2004

Hill, C. Olympic Politics. Manchester, 1992.

Hilton, C. Hitler's Olympics. The 1936 Berlin Olympic Games. Sutton Publishing, 2006.

Hololei, G. Kuldne jumalanna tagasi Euroopasse. Tallinn, 1969.

Jarvie, G. Sport, culture and society. An introduction. London, 2006.

Kuhn, G. Soccer vs. the State: Tackling Football and Radical Politics. Oakland, 2011.

Kuningas, T ja Lääne, T. Olümpiamängude ajalugu. III, suvemängud 1948-1964. Tallinn 2006.

Kuningas, T ja Lääne, T. Olümpiamängude ajalugu. IV, suvemängud 1968-1980. Tallinn 2007.

Lääne, T. Tallinna Kalevi Jahtklubi kuus aastakümnet. Tallinn, 2008.

- Miah, A. ja García, B.** The Olympics: the basics. London, 2012.
- Pound, R.** Inside the Olympics: a behind-the-scenes look at the politics, the scandals, and the glory of the games. Wiley, 2004
- Press, G.** Härra sportlane Viljar Loor. Tallinn, 2013.
- Riordan, J. ja Krüger, A.** The International Politics Of Sport in the 20th Century. London, 1999.
- Riordan, J.** Sport in Soviet Society. Cambridge, 2011 (re-issue)
- Sarantakes, E. N.** Dropping the Torch: Jimmy Carter, the Olympic Boycott, and the Cold War. Cambridge, 2011.
- Schaffer, K. ja Smith, S.** The Olympics at the Millennium: Power, Politics, and the Games. Rutgers University Press, 2000.
- Tserp, D.** Irdinimene. Jüri Tamme lugu. Tallinn, 2001.
- Teemägi, E.** Eesti kergejõustik 100. Tallinn, 2009
- Wallechinsky, D. ja Loucky, J.** The Complete Book of the Winter Olympics. Turin 2006 Edition. Wilmington, 2005.
- Arnold Green. Koostaja Lääne, T. Tallinn, 2009
- V olümpiamängud Stockholm 1912. Kuningas, T., Valdre, J. ja Voolaid, K. Tallinn, 2007.
- XX olümpiamängud München. Koostajad Arusoo, K. ja Kivine, P. Tallinn, 1974.
- Los Angeles´84. Koostaja Kivine, P. Olympia, 1994
- Atlanta 1996. XXVI suveolümpiamängud. Tallinn, 1996.
- Salt Lake City 2002 XIX taliolümpiamängud. Peatometaja Press, G. Tallinn, 2002
- XXII taliolümpiamängud Sotši 2014. Peatometaja Press, G. Tallinn, 2014.
- Ettekandepäev Eesti Spordimuuseumis 2.10.2013.** Marmor, C. *Partitsipatoorsed mängud. Sport, poliitika ja integratsioon 1980. aasta olümpiamängude näitel Tallinnas ja Kiievis*

- Raamatute peatükid ja ajakirjade artiklid

Forrest, B. Putini pidu. *National Geographic*. 2014, nr. 1

Hong, F. „Epilogue: Branding China: The Beijing Olympics and Beyond“. Post-Beijing 2008: Geopolitics, Sport and the Pacific Rim. Toimetajad Mangan, J. A. ja Hong, F. Routledge, 2011.

Jefferys, K. Britain and the Boycott of the 1980 Moscow Olympics. *Sport in History*. Vol. 32, No. 2, juuni 2012.

Kissoudi, P. Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century. *The International Journal of the History of Sport*. Vol. 25, Nr. 13, November 2008

McCormack, G. „Things more important than football?“ *Japan, Korea and the 2002 World Cup*. Toimetajad Horne, J. ja Manzenreiter, W. Routledge, 2002.

Palenski, R. Soul 1988. *Encyclopedia of the Modern Olympic*. Toimetajad Findling, J. ja Pelle, K. Greenwood, 2004.

Polley, M. Olympic Diplomacy: The British Government and the Projected 1940 Olympic Games. *The International Journal of the History of Sport*. Vol. 9, Nr. 2, August 1992.

Riordan, J. Moscow 1980. *Encyclopedia of the Modern Olympic*. Toimetajad Findling, J. ja Pelle, K. Greenwood, 2004.

Schwede, I. Jalgpallimäng Aafrikas. *Akadeemia* 2012, nr. 8.

Toohey, K. ja Taylor, T. Mega events, fear, and risk. Terrorism at the Olympic Games. *The Olympics. A Critical Reader*. Koostaja Girginov, V. Routledge, 2010

Williams, Q. South Africa and the 2003 Cricket World Cup: A Nationalist Perspective. *Cricketing Nations in Conflict. World Cup 2003*. Toimetajad Majumdar, B. ja Mangan, J. A. London, 2004.

Wilson, W. Los Angeles 1984. *Encyclopedia of the Modern Olympic*. Toimetajad Findling, J. ja Pelle, K. Greenwood, 2004.

- Dissertatsioonid

Marmor, C. „Tallinn-unsere Heimstadt“ Die olympische Segelregatta 1980 als ein integratives Projekt des Spätsozialismus in der ESSR. München, 2010

Osterhoff, S. On Olympic Boycotts: Its Appropriateness as a Political Mean.
Amsterdam, 2009.

- **Interneti allikad**

Advocate, www.advocate.com/

BBC News, www.bbc.co.uk

Civil.ge, www.civil.ge

Mia Farrow kodulehekül, www.miafarrow.org/

Postimees, www.postimees.ee

Reuters, www.reuters.com

The Diplomat, www.thediplomat.com

The Guardian, www.theguardian.com

The Jewish Chronicle, www.thejc.com

The New York Times, www.nytimes.com

The Telegraph, www.telegraph.co.uk

Eesti Olümpiakomitee ametlik kodulehekül, www.eok.ee

Euroopa Nõukogu koduleht, www.coe.int

FIFA ametlik kodulehekül, www.fifa.com

No More RYA (*The Royal Yachting Association*) Olympic Boycotts kodulehekül.
<http://nomoreryaolympicboycotts.wordpress.com/>

ROK-i ametlik kodulehekül, www.olympic.org

Sotši taliolümpia ametlik kodulehekül, www.sochi2014.com

ÜRO ametlik kodulehekül, www.un.org

Wikipedia, www.wikipedia.com

Summary - Sport and Politics: the Influence of Boycotts on Olympics

In spite of the Olympic ideals of the modern Olympic Games, athletes have repeatedly suffered from various political affairs after the Second World War. Olympics in Antiquity brought to the sport the principle of Olympic Truce, which meant that all military action was suspended in time of the Olympic Games. This idealistic picture fell apart in 2008, when during the summer games in Beijing, a military conflict between Russia and Georgia was started. History knows still other international conflicts, which started at a time when the world's attention was focused on the Olympics. Modern Olympic Games and also other major international sport events such as the World Cup, has been a perfect possibility to act under its cover to further political goals.

The Olympic movement has not been untouched by any 20th-century's conflict or confrontation. Because of the World Wars the Games were cancelled. After the World War II Olympics became a stage for power politics, a sort of extension of the world war battlefields. Key events of the Cold War period did not leave the Olympics untouched. The Olympic Movement faced the two Chinese, the two Korean and the two German questions. The apartheid policy in South Africa was many times a question of the Olympic Movement. Most certainly Olympic boycotts have left deep wounds on the Olympic movement.

Causes for boycotts have been different, but they have always been motivated by political events. Certainly one of the main reasons has been the boycotts against state regimes. When the Berlin Games of 1936 were given to Germany, large-scale anti-Nazi boycott campaigns started. Socialists organized alternative games - People's Olympics in Barcelona. Games were cancelled because the Spanish Civil War broke out. Also the 1980 Moscow Games and the 1984 Los Angeles Games witnessed boycotts against political regimes. The two rival sides organized boycott campaigns which affected the Olympics movement profoundly. There was also a boycott at 1988

when Seoul was the host. South Korean military government had no diplomatic relations with the countries of the Eastern Bloc. However, a fourth overall boycott campaign could be avoided. North Korea demanded the right to be a co-organizer of the games. That didn't happen and North-Korea, together with some ideological sympathizers, boycotted the games.

The question of boycotts was sharply raised before the Beijing Games in 2008. The regime in China could be accused of many sins, but it was the human rights issue in Tibet and China's support of Darfur conflict that was raised as the major issue. However, no official boycott happened.

Another important reason for boycotts has been protests against some political events and conflicts. In 1956 seven countries boycotted the games in Melbourne, six of whom did so by referring to two different conflicts. Three Middle Eastern countries boycotted the Games because of the Suez Crisis. Three European countries protested against the Soviet intervention in Hungary, a conflict that greatly influenced the course of the game. The bloody water polo encounter between the teams of Hungary and of the Soviet Union is one of the clearest examples of how sports and politics can become intertwined on the Olympic arena.

The 1972 and the 1976 summer games was affected by protests against apartheid in South-Africa. The protests could not be discouraged even by the fact that South Africa had been removed from the Olympic movement in 1964-88. Whereas the 1972 boycott campaign could be prevented by the removal of Rhodesia from the Games, in Montreal in 1976 26 countries mainly from Africa still boycotted the games. At the 1968 Games Czechoslovakia demanded the removal of five aggressors, who had intervened militarily in the events of the Prague Spring, from the games. Before the boycott campaign could gain momentum, however, the aggressors were able to

replace the Czech-Slovak Olympic Committee, and all boycott-claims were abandoned in due course.

The most active period of the boycotts against Olympic Games was the Cold War period. Interestingly, boycotts against summer games did not affect Winter Olympics. Summer games are more gigantic and draw greater media interest. Also, fewer states participate in Winter Games and many nations that can be persuaded to participate in boycotts campaigns do not take part in winter games at all.

Olympic boycotts were always ineffective and therefore short-lived. In many cases, Olympic sports became the victim of a short-term desire to win attention to some political goals. Boycotts could draw the public's attention only before and during the games, after the games people quickly lost interest in the matter. The main losers from those boycotts during the Cold War period were therefore the boycotters themselves and especially athletes who could not participate in the Games because of their governments' decision to boycott the games.

Lisa 1 – ROK-i presidendid

1894–1896 **Dimítrios Vikélas** (Kreeka)

1896–1916 **Pierre de Coubertin** (Prantsusmaa)

1916–1919 **Godefroy de Blonay** (asenduspresident ; Šveits)

1919–1925 **Pierre de Coubertin**

1925–1942 **Henri de Baillet-Latour** (Belgia)

1946–1952 **Johan Sigfrid Edström** (Rootsi)

1952–1972 **Avery Brundage** (USA)

1972–1980 **Michael Morris, lord Killanin** (Iirimaa)

1980–2001 **Juan Antonio Samaranch** (Hispaania)

2001–2013 **Jacques Rogge** (Belgia)

2013– **Thomas Bach** (Saksamaa)

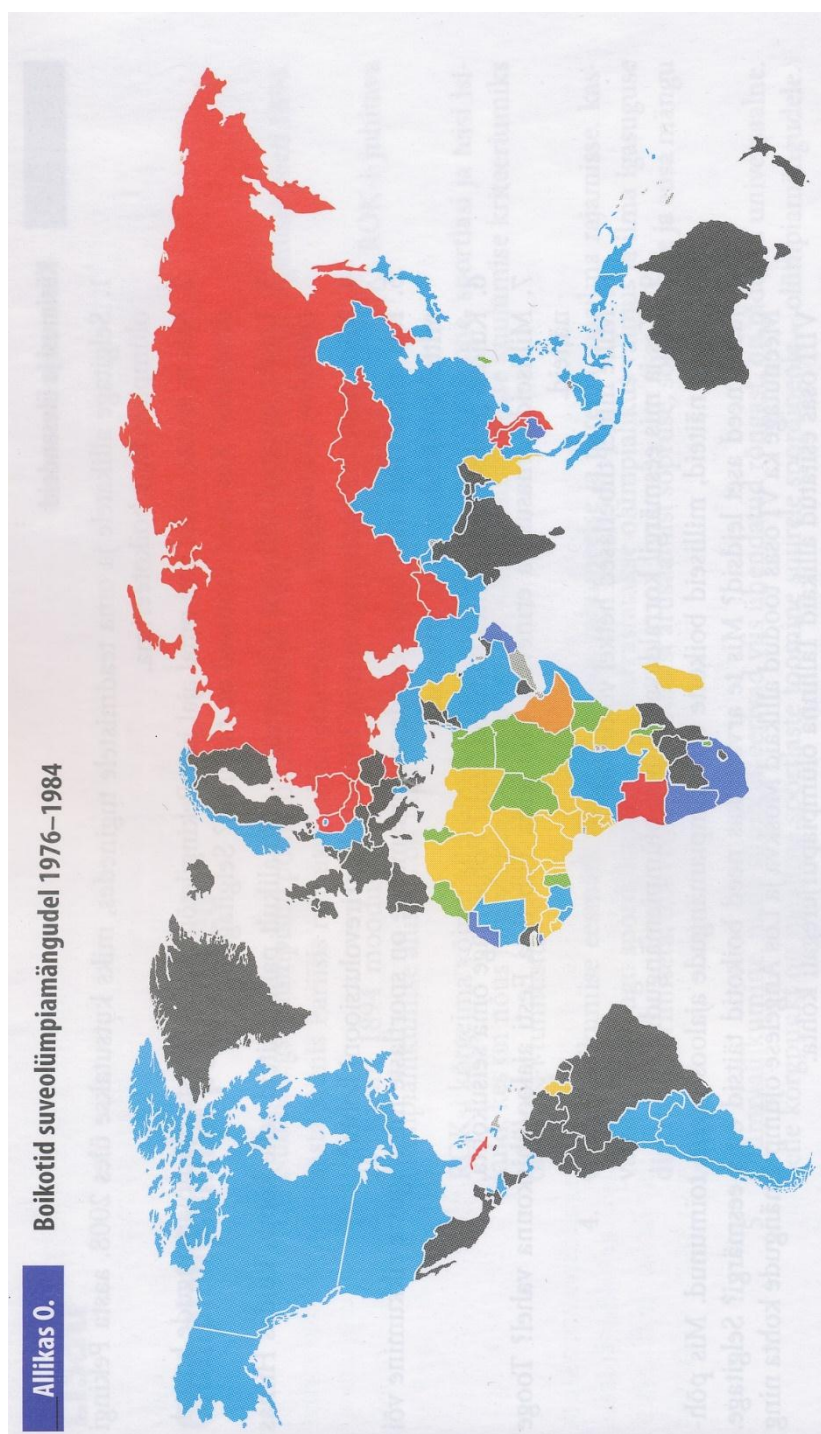
Lisa 2 – Kaasaegsete olümpiamängude toimumiskohad

Suvmängud	Talimängud
I 1896 Ateena	
II 1900 Pariis	
III 1904 St. Louis	
IV 1908 London	
V 1912 Stockholm	
VI 1916 Berliin*	
VII 1920 Antwerpen	
VIII 1924 Pariis	I 1924 Chamonix
IX 1928 Amsterdam	II 1924 St. Moritz
X 1932 Los Angeles	III 1932 Lake Placid
XI 1936 Berliin	IV 1936 Garmisch – Partenkirchen
XII 1940 Helsingi**	1940 Sapporo**
XIII 1944 London**	1944 Cortina d'Ampezzo**
XIV 1948 London	V 1948 St. Moritz
XV 1952 Helsingi	VI 1952 Oslo
XVI 1956 Melbourne	VII 1956 Cortina d'Ampezzo
XVII 1960 Rooma	VIII 1960 Squaw Valley
XVIII 1964 Tokyo	IX 1964 Innsbruck
XIX 1968 Mexico	X 1968 Grenoble
XX 1972 München	XI 1972 Sapporo
XXI 1976 Montreal	XII 1976 Innsbruck
XXII 1980 Moskva	XIII 1980 Lake Placid
XXIII 1984 Los Angeles	XIV 1984 Sarajevo
XXIV 1988 Soul	XV 1988 Calgary
XXV 1992 Barcelona	XVI 1992 Albertville
	XVII 1994 Lillehammer
XXVI 1996 Atlanta	
	XVII 1998 Nagano
XXVII 2000 Sydney	
	XIX 2002 Salt Lake City
XXVIII 2004 Ateena	
	XX 2006 Torino
XXIX 2008 Peking	
	XXI 2010 Vancouver
XXX 2012 London	
	XXII 2014 Sotši
XXXI 2016 Rio de Janeiro	
	XXIII 2018 Pyeongchang
XXXII 2020 Tokyo	

* jäid pidamata I maailmasõja tõttu

** jäid pidamata II maailmasõja tõttu

Lisa 3 - Kaart - 1976-1984 suveolümpiamänge boikoteerinud riigid²⁵⁹

²⁵⁹ Antons, K ja Antons, K. Lk 91.

Kollane - riigid, kes boikoteerisid 1976. aasta olümpiat

Roheline - riigid, kes boikoteerisid 1976. ja 1980. aasta olümpiat

Sinine - riigid, kes boikoteerisid 1980. aasta olümpiat

Punane - riigid, kes boikoteerisid 1984. aasta olümpiat

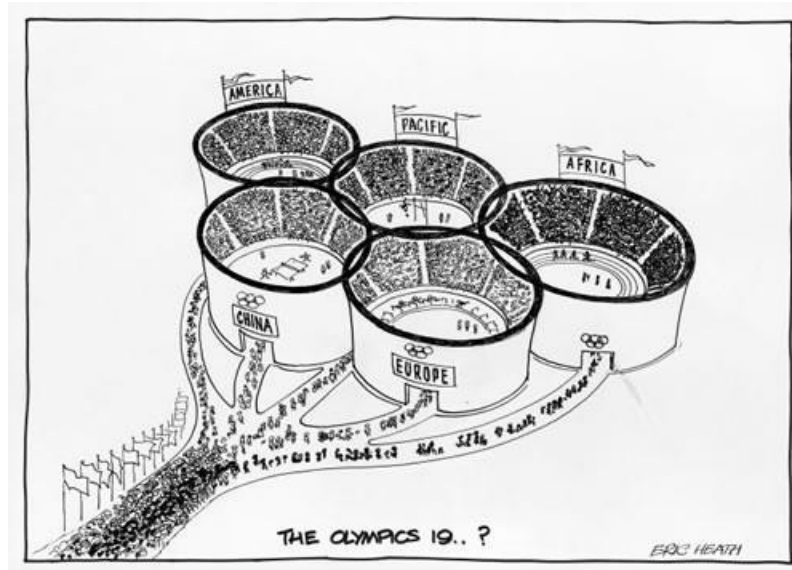
Oranz - riigid, kes boikoteerisid 1976. ja 1984. aasta olümpiat

Must - riigid, kes ei boikoteerinud olümpiat

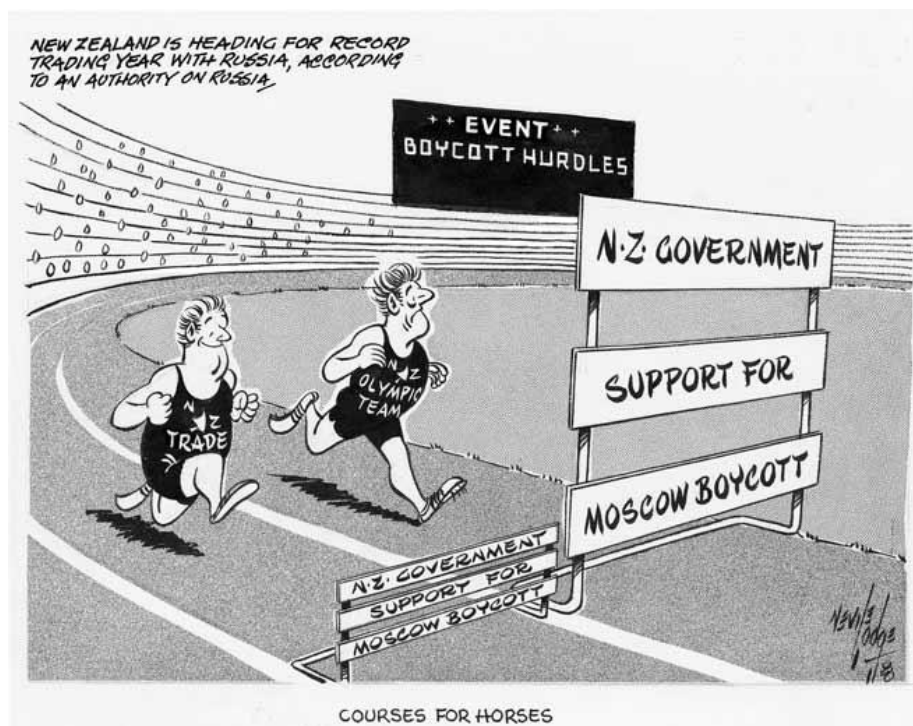
Tumesinine - riigid, kes ei osalenud sel perioodil olümpialiikumises

Lisa 4 – Poliitikat olümpial kujutavad karikatuurid

Montreal 1976²⁶⁰

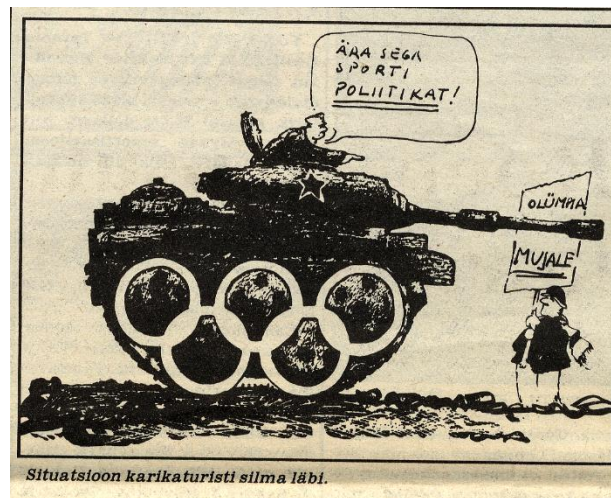
Moskva 1980²⁶¹

²⁶⁰ New Zealand History online. <http://www.nzhistory.net.nz/media/photo/montreal-olympics-boycott>

²⁶¹ The Encyclopedia of New Zealand. <http://www.teara.govt.nz/en/cartoon/35099/moscow-olympic-boycott>

Moskva 1980²⁶²

Peking 2008²⁶³

Sotši 2014²⁶⁴

²⁶² Antons, K ja Antons, K. Lk 69.

²⁶³ The Cagle Post. Cartoons&Commentary. <http://www.cagle.com/tag/tibet/page/2/>

²⁶⁴ The Cagle Post. Cartoons&Commentary. <http://www.cagle.com/tag/olympic-winter-games-sochi/>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Andreas Kraas (sünnikuupäev: 01.11.1978)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

magistritöö „**Sport ja poliitika: boikottide mõju olümpiamängudele**“,

mille juhendaja on PhD, Kaarel Piirimäe,

reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 12.05.2014

(allkiri)